BB

ÖVERSIKTLIG NATURINVENTERING AV HALLSBERGS KOMMUN

AV EVA EKHOLM OCH GUNNAR HALLIN

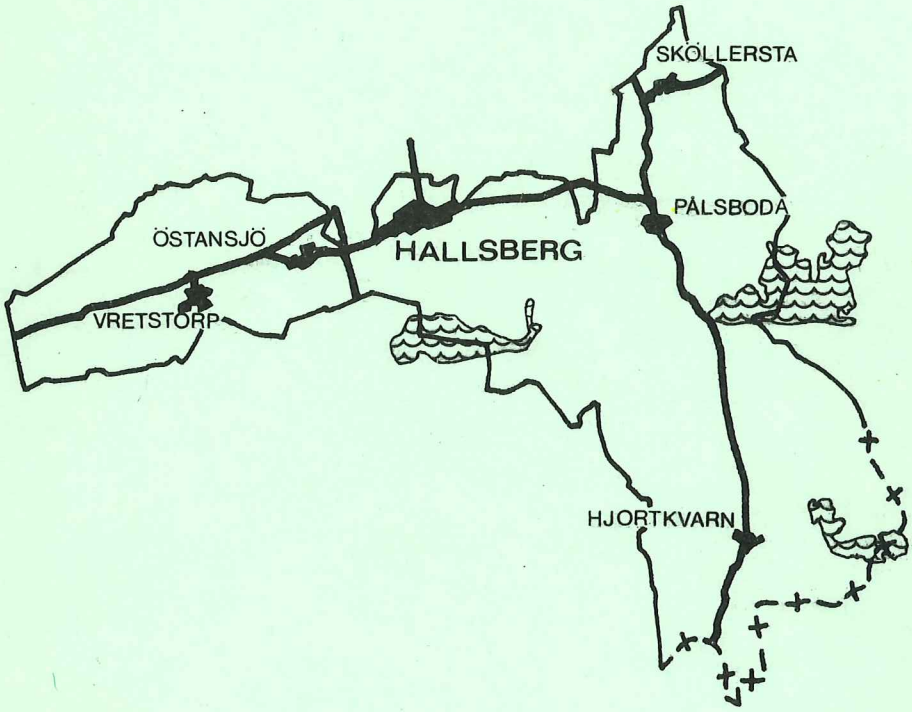

LÄNSSTYRELSEN I ÖREBRO LÄN
NATURVÅRDSENHETEN

HALLSBERGS KOMMUN

FÖRORD

Föreliggande sammanställning är resultatet av en översiktlig naturinventering av Hallsbergs kommun. Inventeringen bygger på den inventering som gjordes 1971 (öberg, T 1972 Översiktlig naturinventering av Hallsbergs kommun). Detta material har i denna revidering bearbetats och kompletterats och ett stort antal nya områden besöktes under sommaren 1976 och i någon mån 1977-78.

Inventeringen har genomförts och bekostats av Hallsbergs kommun och länsstyrelsen gemensamt. En referensgrupp med företrädare för kommunen och länsstyrelsen har lett arbetet som utförts av undertecknade.

Till alla dem som ställt tid och erfarenheter till förfogande och givit förslag på lämpliga naturvårdsobjekt samt bistått med upplysningar och hjälp under inventeringsarbetet framföres härmed ett varmt tack. Ett särskilt tack riktas till medlemmarna i Hallsbergs biologiska förening, främst P G Dalhielm, Arne Holmer och Karl Gustaf Nilsson samt till Nils Hakelier.

Eva Ekholm Gunnar Hallin

NATURINVENTERING AV HALLSBERGS KOMMUN

sid

Innehållsförteckning

1. Inventeringens syfte

Naturinventeringens syfte är att så vitt möjligt ge en objektiv beskrivning av utvalda områden inom kommunen, samt en bedömning och en värdering av dessa. Dessutom är avsikten med inventeringen dels att den skall kunna användas som underlag för den kommunala markanvändningsplaneringen dels att den skall vara vägledande vid prioriteringen av naturvårdsåtgärder av olika slag.

Det bör framhållas att inventeringen naturligtvis endast behandlar de områden med särskilda naturvärden som varit kända vid inventeringens genomförande. Detta innebär att ytterligare områden med betydande naturvärden kan finnas inom kommunen.

2. Inventeringsmetodik

2.1 Tidigare kommuninventering

I länsstyrelsens regi gjorde Tomas Öberg 1971 en översiktlig naturinventering av Hallsbergs kommun. Det var en av de första översiktliga kommuninventeringar som gjordes i länet och på grund av tidsbrist och länsstyrelsens bristande erfarenhet av dylika inventeringar fick inte inventeringen samma grad av noggrannhet och kommunala förankring som senare inventeringar har fått. Det har därför ansetts nödvändigt med en genomgående omarbetning och revidering.

Som underlag till den nya inventeringen användes dels den gamla inventeringen,dels den sammanställning av värdefulla naturområden som kommunen gjort i samarbete med Hallsbergs biologiska förening. Nya objekt har också tillkommit vid förarbetet för fältinventeringen bland annat genom litteratur-, kart- och flygbildsstudier.

Vid revideringen har ett stort antal nya områden tillkommit och i några fall har områden fått utgå. I vissa fall har gränserna ändrats. Justeringen av bedömningarna har också ansetts vara behövliga tack vare att man numera har en större kunskap om länets naturvärden.

2.2 Fältinventering

Fältinventeringen genomfördes i huvudsak under tiden maj-september 1976, men vissa kompletteringar gjordes 1977 och 1978. I allmänhet besöktes och genomströvades några föreslagna objekt varje inventeringsdag. Områdena uppdelades ungefär lika på de båda inventerarna.

De egna noteringarna har kompletterats med fakta ur litteraturen och från områdeskännare. Uppgifter om fiskförekomst, fiske o d har i huvudsak hämtats från lantbruksnämndens vattendragsregister.

På grund av den relativt sett begränsade tid som stått till förfogande har fältinventeringen med nödvändighet måst göras tämligen översiktligt. De upprepade besök i varje område som skulle erfordras för noggranna observationer av enstaka växter och djur har inte varit möjliga att företaga. Fältinventeringen har därför koncentrerats till noteringar om geologi, dominerande växtsamhällen och markanvändning.

2.3 Referensgrupp

För att få en så likartad bedömning som möjligt av de olika områdenas naturvärden har bedömningen av varje område diskuterats inom en referensgrupp bestående av inventerarna, Margareta Nilsson, Karl Gustaf Nilsson och Ulf Engwall vid Hallsbergs kommun, Olle Karlsson vid länsstyrelsens planenhet samt Per Olov Führ och Göran Janzon vid länsstyrelsens naturvårdsenhet. Så gott som alla områden har förutom av inventeraren även besökts av någon inom referensgruppen.

3. Redovisningsmetodik

3.1 Områdesnumrering

De besökta områdena har numrerats från 1-107. Vissa områden är uppdelade i två eller flera delområden, A, B, o s v, vilka var för sig behandlats som fristående områden.

3.2 Kartredovisning

Inventeringsobjekten har numrerats med början i den västra delen av kommunen. Områdenas läge och omfattning redovisas på översiktskartor i skala 1:50 000, vilka bifogas redogörelsen. Dessutom finns objekten redovisade på kartor i skala 1:20 000 avsedda i första hand för planerande myndigheter. Områdenas olika klassificering har markerats med raster respektive romerska siffror. I inventeringsredogörelsen finns också en översiktskarta i skala 1:250 000.

Områdenas gränser har markerats med en heldragen linje på kartorna. Med en streckad linje har markerats översiktligt beskrivna landskapsavsnitt inom vilka ett eller flera beskrivna och bedömda områden är belägna.

3.3 Areal

För varje område, som beskrivits har arealen uppmätts på den ekonomiska kartan. Den har angivits i hektar med två siffrors noggrannhet.

3.4 Beskrivning

I redogörelsen finns för varje område en objektiv beskrivning av naturförhållandena. Den är i allmänhet uppdelad i fyra avdelningar utan rubrikangivelse, som i tur och ordning behandlar:

A. Geografi, topografi och geologi

B. Vegetation och flora. Indelning i vegetationsenheter och växtsamhällen enligt Sjörs (1967). Svenska artnamn efter Krok-Almquist (1960). Samtliga arter som i Hulténs "Atlas över växternas utbredning i Norden" (1971 års upplaga) är betecknade som sällsynta i trakten (prickade på kartorna) är genomgående understrukna i texten. Även de mossor och lavar som i Krok-Almqvist "Svensk flora del II" och/eller Ursing "Svenska växter i text och bild. Kryptogamer" ej är medtagna eller betecknats som rara eller mindre allmänna är understrukna i texten.

C. Djurliv

D. Kulturpåverkan i olika former: bebyggelse, skogsbruk, stigar, täktverksamhet m m.

3.5 Bedömning

Under denna rubrik redovisas subjektiva bedömningar angående områdenas speciella värde med avseende på geologi, vegetation, djurliv, landskapsbild eller rekreationsmöjligheter.

3.6 Klassificeringsmotiv

Här anges det eller de speciella naturvärden som ansetts vara mest framträdande inom det enskilda området. Ingen rangskillnad råder mellan de olika motiven om flera anges, såvida ingen speciell rangordning nämns.

3.7 Klassificering

Varje inventeringsobjekt har värderats enligt en tregradig skala med följande klasser:

klass 1: Område som har bedömts ha mycket stora naturvärden med hänsyn till något eller några av klassificeringsmotiven och som har bedömts ha få motsvarigheter i landet eller landsdelen.

klass 2: Område som har bedömts ha mycket stora naturvärden med hänsyn till något eller några av klassificeringsmotiven och som bedömts ha få motsvarigheter i länet.

klass 3: Område som har bedömts ha betydande naturvärden och som är representativa för kommunens natur eller har få motsvarigheter inom kommunen med angränsande områden.

Bedömningen blir givetvis subjektiv men metoden kan underlätta jämförelsen mellan objekt inom såväl själva kommunen som länet. Klassificeringen har slutgiltigt gjorts i samband med en genomgång med referensgruppen som representerat en betydande kunskap om naturförhållanden i Mellansverige.

3.8 Naturvårdsönskemål

Här ges inventerarens subjektiva önskemål om den framtida behandlingen av inventeringsobjekten med hänsyn till de speciella värden de bedömts ha. Det kan gälla skötsel för bibehållande av gamla kulturmarker, förslag om reservatbildning, iordningställande av strövområden m m. Samtidigt förutsätts att områdena i största möjliga utsträckning skyddas mot olika kulturingrepp (täktverksamhet, byggnation m m) som kan förändra deras karaktär i negativ riktning.

3.9 Foto

En del områden har fotograferats i svartvitt och bilderna presenteras som särskild bilaga i anslutning till texten. Fotograferingsplatsens läge, bildriktning och bildnummer är redovisade på de till inventeringen hörande kartorna i skala 1:20 000.

4. Samordning med tidigare inventeringar

På uppdrag av länsstyrelsen har Lars Edberg 1974-75 utfört en inventering av rullstensåsarna inom Hallsbergs kommun. De åsar eller åsavsnitt som åsatts klass 1 i åsinventeringen har även tagits med i föreliggande naturinventering och bedömts och klassificerats i enlighet med de normer som uppställts för naturinventeringen.

Under 1973 gjorde Lars Furuholm, Mats Nettelbladt och Barbro Karlsson på länsstyrelsens uppdrag en inventering av Örebro kommun. De områden som även berör Hallsbergs kommun har här medtagits som område nr 14, 66 och 86 samt kompletterats med nya uppgifter.

På länsstyrelsens uppdrag gjorde Lars Furuholm 1972 en översiktlig naturinventering av Kumla kommun. Ett område som berör även Hallsbergs kommun har här upptagits som nr 18 och därvid kompletterats med vissa uppgifter rörande floran.

1977-78 gjorde på länsstyrelsens uppdrag Ingvar Backéus vid Växtbiologiska institutionen i Uppsala en inventering av länets skyddsvärda myrar. De flesta av de myrar i Hallsbergs kommun som redovisats i myrinventeringen har även tagits med i naturinventeringen och beskrivits, bedömts och klassificerats i enlighet med de normer som uppställts för naturinventeringen.

5. Översikt av naturförhållandena i Hallsbergs kommun

5.1 Arealförhållanden

I Hallsbergs kommun ingår socknarna Viby, Hallsberg, Sköllersta, Svennevad och Bo. Den totala arealen är ca 690 km^2, varav ca 650 km^2 land.

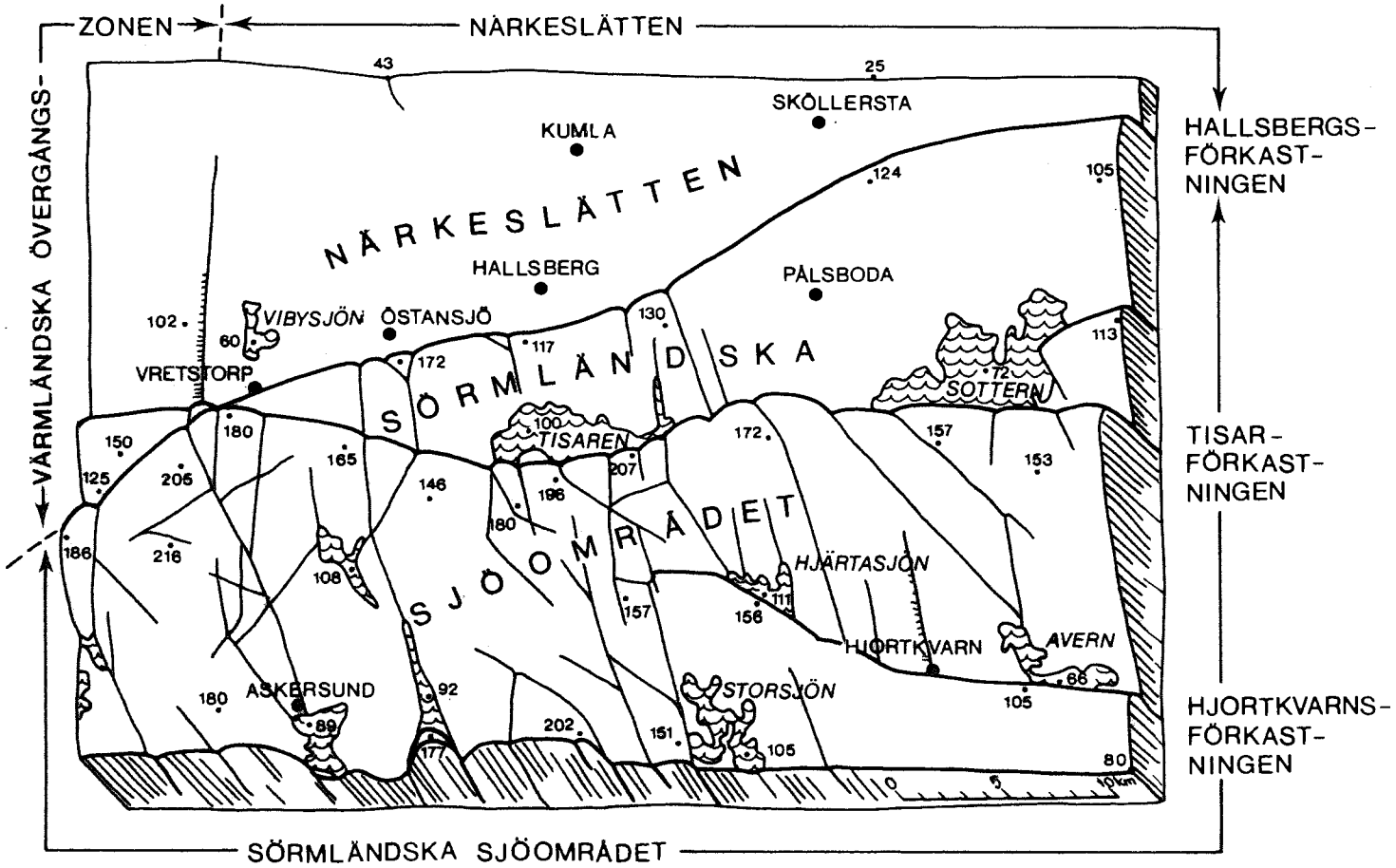

SCHEMATISKT BLOCKDIAGRAM ÖVER LANDFORMERNA KRING HALLSBERG.

1979-02 14 GH/IAL

Backsippa (Anemone pulsatilla)

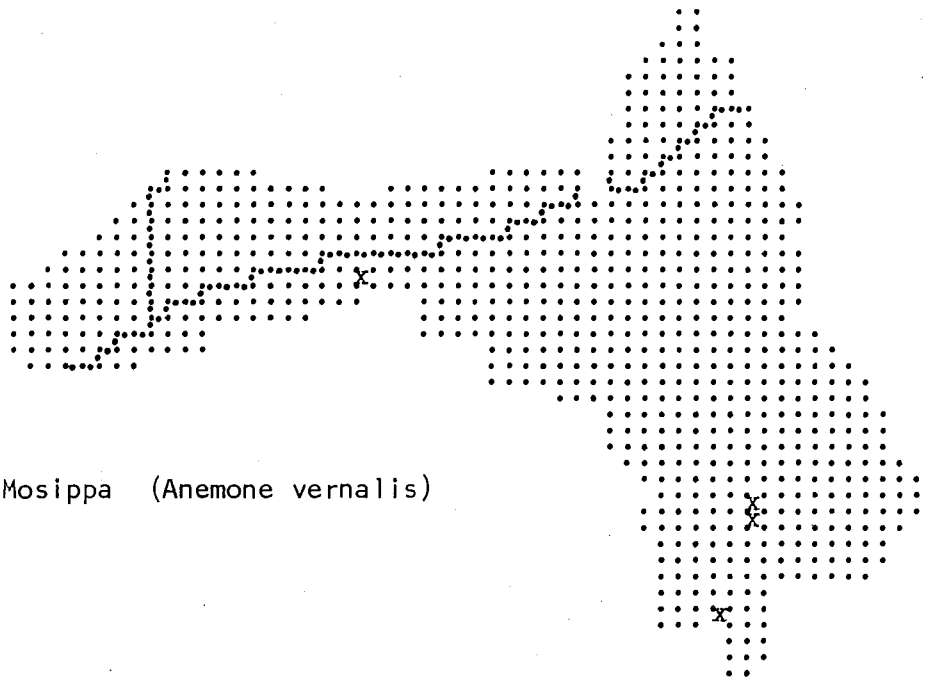

Mosippa (Anemone vernalis)

Den kända utbredningen för backsippa och mosippa i Hallsbergs kommun. Backsippan hör hemma på s k stäppartade torrängar, främst på slättens rullstensåsar. Mosippan växer på tallhedar (moar) i anslutning till södra skogsbygdens rullstensåsar.

Kartornas prickar motsvarar hörnen i km-rutorna enligt rikets nät. Även de växtgeografiskt viktigaste förkastningarna har markerats.

5.2 Landformer

En viktig topografisk ledlinje i kommunen är Närkeslättens södra gränsförkastning, vid Hallsberg kallad Hallsbergen. Den delar kommunen i en nordlig, lägre slättdel och en sydlig, högre del, präglad av skog, berg och sjöar. Även i väster begränsas slätten av en förkastning. Båda dessa förkastningar utgör alltså gränser mellan Närkeslätten och skogsbygderna i söder och väster. Dessa senare ingår i ett par större naturgeografiska områden i Mellansverige: Sörmländska sjöområdet respektive Värmländska övergångszonen. Västra skogsbygden är svagare kuperad och lika sjöfattig som Närkeslätten, medan södra skogsbygden är starkt kuperad och rik på sjöar.

Genom slättens sydvästra hörn, där de båda gränsförkastningarna korsar varandra, skär också en tredje förkastning, som löper rakt i riktning V-O genom södra skogsbygden och bildar sydstrand i Tisaren och Sottern. Ytterligare en ganska påtaglig förkastning finns i kommunens sydöstra del, där den passerar Hjortkvarn och bildar sydstrand i Hjärtasjön och Avern. Av förkastningarna är jordytan uppdelad i svagt lutande bergblock. Blocken inom södra skogsbygden lutar mot söder. Utom de nämnda större förkastningarna finns inom södra skogsbygden flera mindre och dessutom präglas landytan där av ett stort antal sprickdalar (omr 7 B, 33, 35, 48, 49, 50 och 52) de flesta löpande i riktningar kring N-S.

Kommunens lägsta del är Kvismardalen längst i NO, ca 25 m ö h. Därifrån stiger slätten långsamt mot väster och norr och ligger vid foten av den låga västra gränsförkastningen ca 65 m ö h. Det finns dock moränhöjder (se nedan) på slätten som når 90-100 m ö h. Skogsbygden i väster ligger bara 25-35 m högre än slättens närmaste del. I kommunens sydvästligaste del finns dock en högre avsats, bildad av Tisarförkastningens förlängning västerut, på ca 130-150 m. Strax söder om avsatsen har södra skogsbygden ett krön på 205 m vid Karstorp (omr 5). Ett annat krön finns på Tisarförkastningen nära Kållslätt (omr 53). Det är med 208 m ö h kommunens högsta punkt. Sedan sjunker terrängen söderut och når på krönet av Hjortkvarnsförkastningen bara ca 105 m. De största höjdkontrasterna finns dels SV om Vretstorp (omr 11), där södra gränsförkastningen reser sig ca 110 m över slätten, dels vid Tisarens östra del. Där ligger förkastningskrönet knappt 110 m över sjöns yta, men nära 130 m över dess botten.

5.3 Berggrund

Berggrunden inom kommunen domineras av urberg, vilket kan hänföras till tre olika tidsskeden. Inom större delen av kommunen förhärskar urbergets två äldsta formationer: leptitformationen och den överlagrande bottniska formationen. Det rör sig mest om omvandlade bergarter, leptitgnejser, gnejser och graniter, vilka anses vara bortåt 3 miljarder år gamla. De i övriga leptitområden så vanliga malmerna och kalkstenarna lyser i stort

sett med sin frånvaro inom Hallsbergs kommun. Tidigare bearbetade mindre järngruvor finns dock, främst i området mellan Tisaren och södra gränsförkastningen. Genom flygmagnetisk prospektering har man också funnit en rätt stor förekomst av järnmalm under Vibysjön.

Bergen sydväst om Vretstorp och kring Dovra sjöar (omr 35) består av ögongranit. Denna granit tillhör de s k filipstads- och smålandsgraniterna, vilka förekommer inom ett diagonalt band över Mellansverige, och i sin tur hör till den gotiska formationen, bortåt 2 miljarder år gammal. Intill området med filipstadsgranit finns på ömse sidor av kommungränsen rakt söder om Vretstorp ett drygt 2 km^2 stort grönstensmassiv. Det är ett genomskuret vulkanrör, kallat Nygårds vulkanrör efter en gård strax intill. Nygårdsvulkanen anses vara något yngre än filipstadsgraniten, men något äldre än de diabasfyllnader som bl a finns i flera sprickdalar i södra skogsbygden (omr 33, 35 och 48-50). Påtagligare är dock diabasen i den s k Brevengången, som från Rävsjön två kilometer SO Skåle (omr 47-51) sträcker sig mot öster till någon mil in i Södermanland. Brevengången bildar på många ställen markant uppstickande bergknallar, t ex vid St Kortorp (omr 54) och vid Krustorp och Bottorp nordväst om Glottra. Diabasgångarnas ålder uppskattas till ca 1 miljard år.

På Närkeslätten finns rester av lagrade bergarter från kambrium och ordovicium, ca 500-600 miljoner år gamla. Nästan överallt inom Hallsbergsdelen av slätten täcks sålunda urberget av ett upp till 18 meter mäktigt lager av kambrisk sandsten. I området mellan Östansjö och Vibysjön, kring Sköllersta och i en nästan obruten 0,5-5 km bred rand längs södra gränsförkastningen täcks sandstenen i sin tur av grön skifferlera, som mest ca 7 m mäktig. Ovanpå skifferleran har avsatts alunskiffer, också den i kambrisk tid. Den finns kvar som mindre rester vid Geråsen (omr 16), Hageberg, Höga, Våglyckan (omr 24), Odensvi (omr 33), Älgevad (omr 39) och Tomta hagar (omr 40) och bildar på några av dessa platser kärnan i en moränhöjd (se nedan). Större områden med alunskiffer finns i nordost: kring Bresätter, längs gränsförkastningen samt vid Vrana i Sköllersta. Alunskifferpacken är som mest ca 17 m tjock och bildades i yngsta kambrium. Ovanpå denna finns i sistnämnda tre områden kalksten från ordovicium. Vid Vrana är förekomsten mycket liten och ingenstans i de båda andra områdena överstiger mäktigheten 18 m.

5.4 Jordarter

Den vanligaste jordarten är morän, d v s av inlandsisen söndermald berggrund med alla kornstorlekar representerade. Särskilt dominerande är moränen i de båda skogsbygderna. De lägre och planare partierna av slätten består huvudsakligen av lera, avsatt när slätten stod under vatten. Ur slättens leror sticker upp ett stort antal moränhöjder, en del med en kärna av lagrade bergarter. De flesta av höjderna är tydligt utdragna ungefär i riktning N-S, d v s inlandsisens rörelseutveckling. De utgör

s k drumliner, bildade under ismassan då speciella betingelser rådde. Sålunda tycks skifferleran i berggrunden ha gynnat drumlinbildningen. Särskilt talrika och vackert formade är drumlinerna i norra delen av Viby socken (omr 17-22) - det riksintressanta drumlinområdet kring Hackvad - samt kring Åkerby och Ullavi (omr 68-79) i Sköllersta.

Högst stod vattenytan när inlandsisen just smält undan från trakten, omkring 8 000 f Kr. Det hav som då låg framför iskanten kallas Yoldiahavet. Dess översta strandbildningar ligger nu ca 140 m ö h. Det täckte alltså större delen av kommunen. Bara Tisarbergen stack upp som en ca 5 x 20 km stor ö. Mindre öar fanns söder om Sottern, vid Tystingeberget (omr 30) samt SV om Vretstorp.

Bäst utvecklade är strandbildningarna i klapperstensvallarna vid Sandviken (omr 48) invid Tisaren. Allt eftersom landet höjde sig ur havet avsattes strandbildningarna på lägre nivåer, t ex vid Sköttsborg (omr 6) på ca 125 m. Där i närheten finns en liten vattensamling, Ånnebrunn, som liksom kärret vid Breslätt (omr 29) och gölarna i Tomta hagar (omr 40), sannolikt är bildad som en strandlagun. I södra gränsförkastningen mot slätten finns talrika strandbildningar, t ex nästan helt övervuxna klapperstensvallar O intill Östansjö och V om Sågarbacken (omr 42). Även på slättens drumliner, t ex vid Högeråsen (omr 21), Oxaryggen (omr 20) och Sörbyhammaren (omr 19),finns gamla strandbildningar. De ligger 80-100 m ö h och har avsatts i Ancylussjön, det sötvattenstadium som avlöste Yoldiahavet.Gränsen mellan dessa stadier ligger på 104-107 m ö h i Hallsbergstrakten och i tiden ca 7 000 f Kr. Nedanför klapperstensvallarna ligger det grövsta bortsköljda materialet, s k svallgrus och -sand. Sanden har därför mycket stor utbredning vid foten av förkastningarna, särskilt den södra gränsförkastningen, och är ofta formad till revlar av vågorna. Sådana sandrevlar finns t ex vid Sjöstorp (omr 10), vid Sandstorp och Samsala SO om Hallsberg, nedanför Ramshäll (omr 62), Ormhällsberg (omr 63) och Tarsta berg (omr 79). De flesta ligger på nivåerna 70-75 eller 100-105 m ö h.

Ancylussjön avlöstes omkring 5 000 f Kr av Litorinahavet, vars högsta strandlinje nu ligger ca 55 m ö h. Detta stadium har inte efterlämnat så påtagliga spår som föregångarna. När landet steg ytterligare avsnördes vissa grunda vikar ute på slätten till sjöar, t ex Forn-Skarbysjön (jfr omr 18). Även de tre stora dyjordsområdena på slätten, det SV intill Vibysjön samt Långängsgärdena och Ralaängarna, S respektive NO intill Hallsberg, torde ha varit sjöbotten i relativt sen tid. Sedan landet steg ur havet har också många sjöar i skogsbygden vuxit igen till kärr och mossar. Rikast på myrmarker är kommunens sydöstra del, där bl a det ca 3 km^2 stora myrkomplexet Tärnsmossen-Rönnbärsmossen-Svinkärret (omr 105) är beläget. Boo socken består till hela 21 % av "övrig mark" d v s myr- och bergimpediment. Ett

mindre, myrrikt område finns norr om Tisaren (omr 44).

Sandavlagringarna har på några ställen av vinden formats till dyner t ex vid Tarsta (omr 79) och Sågarbacken (omr 42).

Av särskilt intresse är rullstensåsarna. De avsattes i isälvsmynningar i inlandsisens kant, vanligen under vatten, inom Hallsbergs kommun alltså i Yoldiahavet. De viktigaste i Hallsbergs kommun är från väster till öster: Olshammarsåsen vid Stavåna, Askersundsåsen vid Vretstorp, Hardemoåsen O Östansjö, Hallsbergsåsen samt Svennevadsåsen, varav ett drygt 30 km långt avsnitt ligger inom kommunen. Intressantare avsnitt av åsarna är behandlade i områdesbeskrivningarna. Inom Hallsbergs kommun saknas dock sådana välutvecklade isälvsdeltan som finns i Askersunds kommun. Svagt utvecklade deltan finns i Svennevadsåsen vid Glottra samt vid Gallabergssjön (omr 7 A). Emempel på åsar bildade över högsta kustlinjen, s k supraakvatiska åsar, finns också, t ex nordvästra änden av Ässböleåsen i Lövsjödalen (omr 49) samt i samma trakt en liten ås 400 m NV Nogården.

5.5 Sjöar och vattendrag

Drygt 6 % av kommunens areal utgörs av vatten. Slätten och västra skogsbygden är som tidigare nämnts sjöfattiga. De flesta sjöarna finns alltså i södra skogsbygden, men Hallsbergs del av denna är dock jämförelsevis fattig på sjöar. I Svennevad är sjöarealen 11 % av totalarealen, i Sköllersta bara 1 %.

Det största vattendraget i kommunen är Svennevadsån, d v s övre delen av Nyköpingsån. Vid Svennevad är dess naturliga medelvattenföring ca 1,5 m^3/sek. Även dess översta källsjö, Norra Dovrasjön (se omr 35), ligger i Hallsberg. Svennevadsån avvattnar främst bergblocket mellan slättens södra gränsförkastning och Tisar-Sottern-förkastningen och skjuter därigenom in en kil mellan Motala ströms och Norrströms avrinningsområden. Den sänka som Svennevadsån avvattnar kan liknas vid en rännsten. Tisaren och Sottern är de bästa exemplen i länet på s k rättstenssjöar, där den ena sidan är rak och brant och den andra är mycket ojämn, långgrund och rik på öar och grund. Sottern är med sina 27 km^2 länets största egna sjö. Tisarens yta är 13 km^2. I närmaste "rännsten" söderut rinner Hjortkvarnsån, övre delen av Ysundaån, genom Hjärtasjön och Avern, också de ganska utpräglade rännstenssjöar. Emmaån längst åt sydost rinner också till Ysundaån, men via Finspångsån.

Slätten och kommunens västra del tillhör Eskilstunaåns avrinningsområde. Längst i väster finns Stavån som är ett biflöde till Svartån. Gallabergssjön (omr 7 A) är Täljeåns källsjö och närmast en s k åsgropsjö. Den utfyller nämligen sänkor i en isälvsavlagring. Sänkorna utgör "avtryck" av isberg som bäddats in i gruset och sedan smält bort. Vibysjön är med drygt 2 km^2 nummer tre i storlek bland kommunens sjöar. Liksom Bäcksjön vid Östansjö tillhör den Täljeåns system och representerar en tredje sjötyp,

den som utfyller flacka sänkor i jordtäcket. Sådana sjöar är också Igeln (omr 59) och Tripphultsjön i södra skogsbygden. Annars är de flesta sjöar där sådana som utfyller sprickdalar i berggrunden. De bästa exemplen är Dovra sjöar se (omr 35) samt den nästan 4 km långa men högst 200 m breda Bavlingesjön, öster om Hjärtasjön.

5.6 Klimatförhållanden

Närkeslätten hör tillsammans med Mälardalen till de sommarvarmaste områdena i Sverige. I trakten av Sköllersta t ex, ligger medeltemperaturen för juli på något över 17°. Drygt en halv grad lägre temperatur har kommunens västligaste del, både i juli och utslaget på hela året. Samma mönster visar årsnederbördens fördelning. Sköllersta får i genomsnitt ca 620 mm, medan Stavånatrakten får drygt 700 mm. Alla dessa skillnader torde i huvudsak bero på två faktorer, dels höjdskillnaderna och dels det förhållandet att Sköllersta ur klimatsynpunkt tillhör det mer kontinentala östra Sverige medan Stavåna ligger på gränsen till det mer oceaniska Västsverige.

5.7 Växtliv

Eftersom det är så stora skillnader mellan olika delar av kommunen med avseende på landformer, geologi och klimat, är det också stora skillnader i vegetation och markanvändning. En bördig slättsocken som Sköllersta har åker på nära 40 % av totalarealen och för Viby är siffran ca 30 %. Svennevad och Bo har däremot under 10 % åker. För hela kommunen är siffran ca 20 %, medan skogsmarken upptar ca 55 %. Svennevads socken är till mer än 65 % skogbevuxen. Det kan alltså fastslås att skogen, närmare bestämt barrskogen dominerar vegetationen i Hallsbergs kommun. Även nere på slätten finns en hel del skog, i första hand på några svårodlade högre drumliner. Det är dock lövskogen och särskilt ekhagarna som präglar delar av Viby (omr 20 m fl) och Sköllersta (omr 68 m fl). Särskilt starkt lövpräglad är övergångszonen mot södra skogsbygden. Där finns t ex Herrfallsäng (omr 60) samt ek- och askbestånden vid Vinala (omr 70).

Även vegetationens fältskikt visar stora skillnader mellan slätt och skogsbygd. Typiska slättarter, som saknas i Hallsbergs skogsbygder är t ex flera torrängsväxter, bl a flentimotej, säfferot, brudbröd, backsmultron och jordtistel. Motsatsen gäller främst för många hällmarks- och myrväxter. Ett par hallonsläktingar kan också tas som exempel. Blåhallon förekommer sällsynt på slätten, medan länets enda björnbärsart (Rubus nessensis) är ganska vanlig i skogsbygden, särskilt i själva förkastningssluttningen mot slätten, men så gott som helt saknas på slätten. Förutom björnbär tycks svartoxbär och strutbräken ha förkärlek för förkastningssluttningen.

Ovan beskrivna skillnader i växtliv gäller motsatsen slätt och

skogsbygd, i Hallsberg i stort sett detsamma som norr och söder. Det bör dock påpekas att växter som i Sverige har en nordlig utbredning här oftast i första hand är att finna i södra skogsbygden med dess kallare klimat. Möjligen är slåtterblomman, inte ovanlig i den kalkpåverkade nordöstra delen av södra skogsbygden, ett exempel på detta. Det finns också skillnader mellan kommunens västra och östra del, både när det gäller slätt och skogsbygd. För det första är de kalkgynnade arternas antal större i öster, både inom slättens kalkområden och inom södra skogsbygdens nordöstra del. Bara i öster finns t ex jordtistel, ormtunga, rosettjungfrulin, majviva och backvial. De tre sistnämnda arterna finns också ett stycke ner i södra skogsbygden. Den fridlysta tibasten samt slankstarr finns på ett stort antal platser öster om Hallsberg, även i skogsbygden, men bara på en plats i Viby.

Den andra skillnaden mellan öst och väst är den, att antalet arter med västlig och nordlig utbredning i Sverige är störst i Vibys skogsbygder. Dels torde därvid klimatskillnaderna vara av betydelse, men säkert också det förhållandet att västra kommundelen ligger närmare Västsverige och möjligen också det förhållandet att den ligger bättre till för invandring från norr via Värmländska övergångzonen. Klockljung och borsttåg är västliga arter som bara hittats i Viby. Däremot tycks de likaledes västliga-sydvästliga hästfibbla, granspira och bäcknate vara ganska jämnt spridda över södra skogsbygden. Backklövern är en ostlig art som bara hittats i Sköllersta och Hallsberg. Det är dock osäkert om detta beror på den ostliga utbredningen eller på att arten är kalkkrävande. Vitstarr och dytåg är exempel på nordliga arter som bara finns i Viby.

5.8 Djurliv

Hallsbergs kommun har en för Mellansverige normal fauna, åtminstone när det gäller större däggdjur. Känd för sin viltrikedom är trakten kring Bo, där man har särskilt stora möjligheter att från bil få se älg, dovhjort och rådjur. Bäver förekommer åtminstone i västra delen av Viby. Utter har rapporterats från Hjortkvarnsåns vattensystem. Hasselmus torde finnas åtminstone i kommunens sydvästra hörn.

De bästa fågelsjöarna är Kvismaren (omr 66), Vibysjön (omr 13), Sottern (omr 86), Igeln (omr 59) och Åmmen (omr 8). Sottern är känd för sina fiskgjusar - fler häckande par än i någon annan sjö i länet av jämförlig storlek - och storlommar. Näktergal och gräshoppsångare har på senare år börjat uppträda på många platser på slätten och korpen har återvänt till södra skogsbygden. Beträffande fisk kan nämnas att nissöga förekommer i Nyköpingsån åtminstone upp till Breven och nejonöga åtminstone till Skogaholm. Gös finns i Sottern och Avern, åtminstone i Sottern inplanterad.

Klockljung (Erica tetralix)

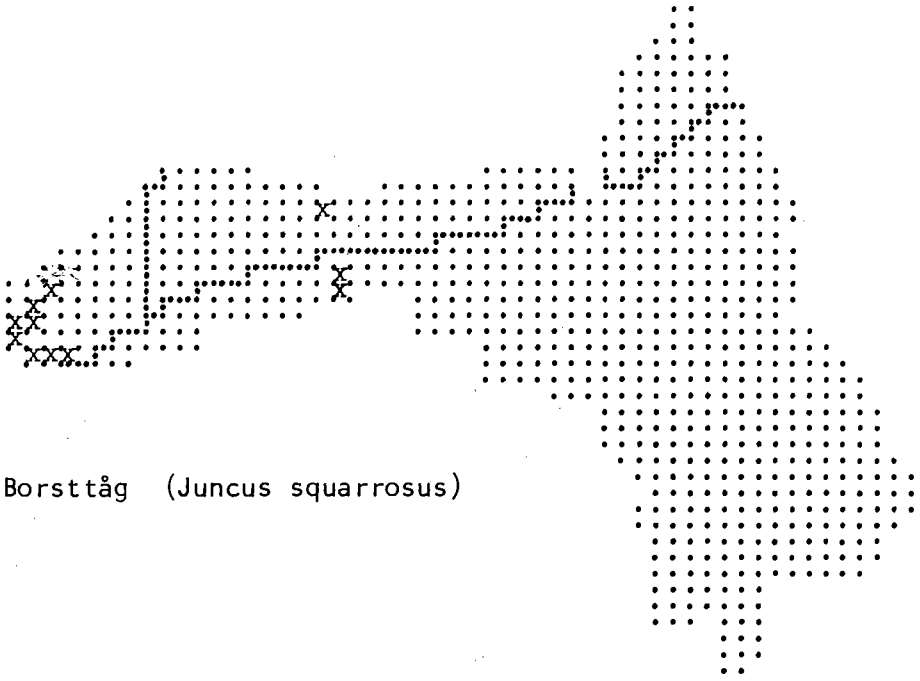

Borsttåg (Juncus squarrosus)

Klockljung och borsttåg representerar en sydvästlig utbredningstyp som i kommunen är rikast företrädd i västra skogsbygden.

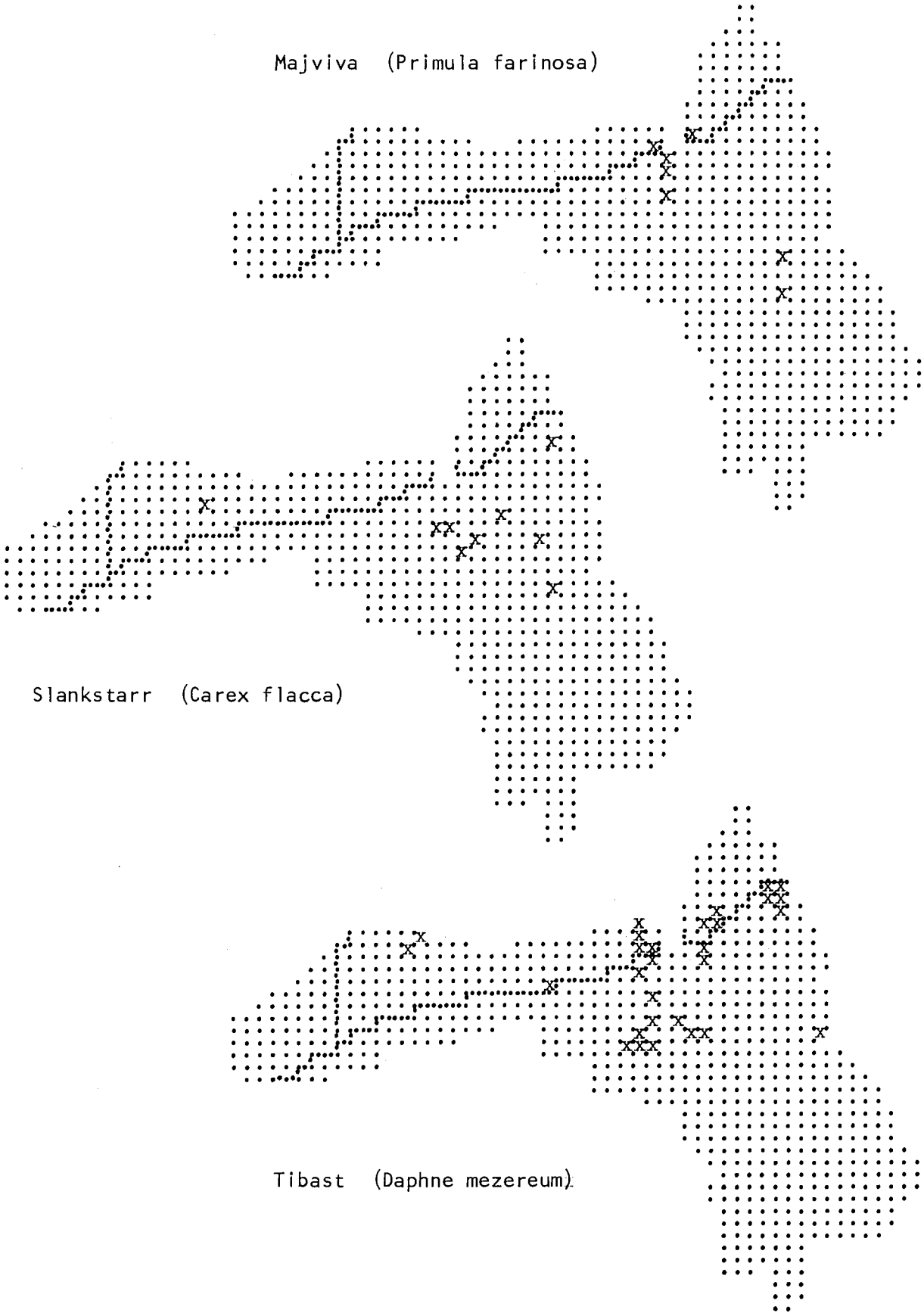

Den kända utbredningen för tre kalkgynnade arter. Dessa är koncentrerade till områdena på och närmast söder om kalkförekomsterna i kommunens nordöstra del. De något mindre krävande arterna förekommer också inom drumlinområdet i Viby.

Sik förekommer sparsamt i Tisaren, som numera är länets främsta kräftsjö, och siklöja i Hjärtasjön. Flera nordliga fjärilarter förekommer i kommunen, svartfläckig glanssmygare t ex i Herrfallsäng och Lindhults naturreservat, gråbrun gräsfjäril troligen på de flesta av kommunens myrar.

5.9 Förutsättningar för rörligt friluftsliv

Kommunen har en omväxlande natur, som kan utnyttjas för många former av rörligt friluftsliv. Tätorterna ligger, möjligen med undantag för Sköllersta, väl till i förhållande till lämplig rekreationsterräng och det är väl sörjt för motionsspår av olika slag. I södra skogsbygden finns bra badsjöar, vilka dock ligger ganska långt från tätorterna Sköllersta, Vretstorp och Hallsberg.

6. Sammanfattning av inventeringens resultat

Vid genomförandet av inventeringen har ett 110-tal områden besökts i fält. Av dessa har 103 utvalts och klassificerats från 1-3 enligt ovan. Några områden har uppdelats i delområden vilka klassificerats var för sig.

Två områden har bedömts ha mycket stora naturvärden med få motsvarigheter i landet eller landsdelen (klass 1) nämligen nr 48 och nr 66.

Område 48: Skåle. Ett berg- och odlingslandskap med mångsidig natur och rik flora och fauna.

Område 66: V Kvismaren. Våtmarksområde med mycket rikt fågelliv.

11 områden eller delområden har bedömts ha mycket stora naturvärden med få motsvarigheter i länet (klass 2). Av dessa har sju områden förts till denna klass främst med avseende på flora och vegetation, två områden med avseende på landskapsbilden, ett område med avseende på geologin samt ett område med avseende på fågellivet.

98 områden eller delområden har bedömts ha betydande naturvärden, som är representativa för kommunens natur eller har få motsvarigheter inom kommunen med angränsande områden (klass 3). Områdena är i stort sett jämnt fördelade på klassificeringsmotiven floran och/eller vegetation, landskapsbilden samt rekreationsförutsättningarna. Dessutom har ett färre antal områden klassificerats med avseende på faunan och geologin.

7. INVENTERINGSREDOGÖRELSE

7.1 Områdesregister

Omr nr	Omfattning	Klass	Klassmotiv	Fotonr
1	Trugamossen	3	Floran, vegetationen	
2	Stavån	3	Landskapsbilden, floran, faunan	
3	Kosskärret	3	Floran, vegetationen	
4	Finnafallsmossen	3	Floran, vegetationen, faunan	
5	Odlingslandskapet kring Törntorp m m	3	Landskapsbilden, vegetationen	
6	Klapperstensfält SV Sköttsborg	3	Geologin	
7 A	Gallabergssjön	2	Limnologin, geologin, rekreationsförutsättningarna	
7 B	Gallabergsbäcken	2	Geologin, floran, vegetationen	1
8	Åmmen	2	Floran, vegetationen	
9	Laggarboda	3	Floran,	
10	Beteshage vid Sjöstorp	3	Landskapsbilden, floran, vegetationen	
11	Fagerlid- Höghult-Björkåområdet	3	Rekreationsmöjligheterna, floran, vegetationen, faunan	2
12	Åskullar vid Ö och V Härja	3	Landskapsbilden	
13	Vibysjön	2	Fågellivet, floran, vegetationen	3
14	Del av Askersundsåsen	3	Geologin, landskapsbilden	
15	Ek vid Nordankyrka	3	Vegetationen	
16	Geråsen	3	Floran, vegetationen	

Omr nr	Omfattning	Klass	Klassmotiv	Fotonr
17-22 Drumlinområdet i Viby				
17	Värnsta	3	Floran, vegetationen	
18	Fd Skarbysjön	3	Djurlivet, floran	
19	Sörbyhammaren	3	Geologin, floran, landskapsbilden	
20	Nalavibergs ekäng	2	Landskapsbilden, vegetationen, floran	4
21	Högeråsen	3	Landskapsbilden, vegetationen, floran	5
22	Herrgryt	3	Landskapsbilden, vegetationen, floran	
23	Hamra äng	3	Floran, vegetationen	
24-33 Övergångsområdet i Viby				
24	Våglyckans äng	3	Vegetationen, landskapsbilden	6
25	Lybby askäng och lund	3	Floran, vegetationen, landskapsbilden	
26	Torrängsparti SV Våglyckan	3	Floran	
27	Bäcksjön	3	Rekreationsmöjligheterna	
28	Breslättsäng	3	Floran, vegetationen, rekreationsmöjligheterna	
29	Breslättsåsen	3	Rekreationsmöjligheterna, vegetationen, landskapsbilden	
30	Tystingeberget	3	Rekreationsmöjligheterna, floran	
31	Skrubby	3	Landskapsbilden, floran, vegetationen	
32	Bergkulle vid Lilla Frotorp	3	Floran, landskapsbilden	
33	Odensvi skans	3	Vegetationen, floran, rekreationsmöjligheterna	
34	Blänkkärret	3	Vegetationen, floran, faunan	
35	Dovrasjödalens N del	3	Topografin, floran	

Omr nr	Omfattning	Klass	Klassmotiv	Fotonr
36	Odlingslandskap vid Vångerud	3	Landskapsbilden, vegetationen	
37	Tripphultsmon-Klevsbergen	2-3	Geologin, floran, frilufts-livet	7
38	Växtlokal på Blåbergamon	3	Floran	
39	Älgevads hage	3	Landskapsbilden, floran	
40	Tomta hagar	2	Geologin, floran, landskapsbilden	8
41	Stråbergahöjden	3	Floran, vegetationen, rekreationsförutsättningarna	
42	Närströvområde SO Långängen	3	Rekreationsmöjligheterna, geologin, floran	
43	Ekeberga	3	Floran	
44	Bredmossen, Hultsjömossen	3	Vegetationen, faunan	
45	Strandområde vid Granvik	3	Floran	
46	Tisarens öar	3	Rekreationsmöjligheterna, fågellivet	
47-51	Skåleområdet			
47	Losjöbäcken	3	Landskapsbilden, topografin	
48	Skåle	1	Geologin, floran, faunan, landskapsbilden, frilufts-livet	9, 10
49	Lövsjökärret	3	Floran, geologin	
50	Hamra tärn	3	Floran, landskapsbilden	
51	Norra Hamra	3	Landskapsbilden, floran	
52	Gropadal, Kroksjön	2-3	Vegetationen, floran, rekreationsförutsättningarna	11
53	Kållslätt	3	Landskapsbilden	
54	St Kortorp, Stabbetorp	3	Vegetationen, floran	
55	Skepphultabeståndet	3	Vegetationen, besöksvärdet	12

Omr nr	Omfattning	Klass	Klassmotiv	Fotonr
56	Lövskogsområde vid Ämta	3	Floran, landskapsbilden	
57	Matstorpskärret	3	Floran, vegetationen	
58	Växtlokal V Igeln	2	Floran	
59	Sjön Igeln	3	Faunan, floran, vegetationen	
60	Lundområde S Herrfallsäng	3	Floran, vegetationen	
61	Rostorp	3	Floran, landskapsbilden	
62	Ramshällområdet	3	Landskapsbilden, floran, vegetationen	
63	Omhällsberg	3	Landskapsbilden, rekreationsmöjligheterna	13
64	Närströvområde NV Sköllersta	3	Rekreationsmöjligheterna	
65	Prästängen	3	Vegetationen	
66	V Kvismaren	1	Fågellivet	
67	Årlaholmen	3	Landskapsbilden, vegetationen	
68-79	Övergångsområdet i Sköllersta			14
68	Ekhage Ö Ullavi	3	Landskapsbilden	
69	Ekhage vid Ullavi herrgård	3	Floran, vegetationen, landskapsbilden	
70	Åsparti SV Egeby	3	Floran	
71	Eklund Ö Ösby	3	Vegetationen	
72 A	Vinala ek-hassellund	3	Vegetationen	
72 B	Vinala asklund	3	Floran, vegetationen	
73	Hagar vid N Skrukebacken	3	Vegetationen	
74	Testabäcken	3	Geologin, floran, vegetationen	
75	Ekhage mellan Knällinge och Testa	3	Landskapsbilden, floran	
76	Hagmark och ekskog V Knällinge	3	Floran, vegetationen	
77	Ekhage vid Eketorpet	3	Vegetationen, landskapsbilden	

Omr nr	Omfattning	Klass	Klassmotiv	Fotonr
78	Hagmark och lund SO Fall	3	Floran, vegetationen	
79	Tarsta berg med omgivning	3	Geologin, floran, vegetationen	15
80	Rudsätters äng	3	Floran, vegetationen	
81	Östansjösjön	3	Fågellivet	
82	Snarkastenen	3	Geologin	
83	Närströvområde vid Folkasbo	3	Rekreationsmöjligheterna, floran	
84	Lövskogsparti Ö Backa	3	Landskapsbilden, floran, vegetationen	
85	Åsparti SO Hulta	3	Landskapsbilden, geologin	
86	Öar och landtungor i Sottern	2	Fågellivet	
87	Strandpartier vid Kvarsätter	3	Rekreationsmöjligheterna	16
88	Åsparti S Svennevad	3	Landskapsbilden	
89	Hagmark SV Nytorp	3	Landskapsbilden	
90	Åsparti Ö Kulltorp	3	Landskapsbilden	
91	Åsparti vid S Sättran	3	Landskapsbilden	
92	Sandbergs mosse	3	Geologin, fågellivet	
93	Hagmark N Glottra	3	Landskapsbilden	
94	Åsområde Ö Glottrasjön	3	Landskapsbilden, rekreationsmöjligheterna	17
95	Orrmossen med Sanka kärret	3	Geologin	
96	Kamperhultkärret	3	Vegetationen, floran, geologin	
97	Kulturlandskapet vid Deje	3	Kulturlandskapet	
98	St Kringsjön	3	Floran, fågellivet, rekreationsmöjligheterna	
99	Kulturlandskapet vid Bo	3	Landskapsbilden	18

Omr nr	Omfattning	Klass	Klassmotiv	Fotonr
100	Iboholm	3	Floran, vegetationen	
101	Närströvområde N Hjortkvarn	3	Rekreationsmöjligheterna, landskapsbilden och floran	19
102	Mosipplokal S Hjortkvarn	3	Floran	
103-104	Haddeboåns vattensystem			
103	Haddeboån	3	Floran, vegetationen, djurlivet, geologin	
104	Kulturlandskapet vid Haddebo	3	Landskapsbilden	
105	Rönnbärsmossen m fl	3	Geologin	
106	Fylinge	2	Floran	20
107	Torvsjön, Björndammen	3	Fågellivet, floran	

7.2 Områdesbeskrivningar

Omfattning: Trugamossen OMRÅDE 1

Areal: 66 ha

Beskrivning: Trugamossen är den största obrutna delen av ett flera kvadratkilometer stort myrkomplex kring kommunens sydvästra hörn. Myrområdet är starkt uppsplittrat av flacka isälvsavlagringar som tillhör Olshammarsåsen. Endast nordöstra hörnet av Trugamossen ligger i Hallsbergs kommun.

Trugamossen avgränsas i öster skarpt av en av de flacka och breda isälvsavlagringarna, Trugamon. Här finns en tydlig, några tiotal meter bred lagg, d v s ett blött, öppet parti, som mottar ett rikt grundvattenflöde från mon. Utanför laggen följer en ca 100 m bred, ovanligt hög- och grovstammig randskog av tall med ett tätt buskskikt av skvattram och odon. Randskogen sluttar mycket svagt upp mot det stora öppna mosseplanet. Där finns martallbuskar i en matta som domineras av ljung och tuvdun med ett rikt inslag av tuvsäv. På mosseplanets västra hälft (Laxå kommun) är vegetationen ordnad i tydliga strängar i riktning norr-söder, därför att planet där lutar tydligt mot väster. Myren dräneras också i denna riktning.

I laggen i öster har K G Nilsson funnit 75 olika arter av kärlväxter. Dominerande arter är pors, kärrfräken, dy-, hirs- och trådstarr, ängsull, blåtåtel, vattenklöver och kärrsilja. Till de ovanligare arterna hör kärrull, små-sileshår och myggblomster (drygt 200 exemplar år 1973). Arter med västlig utbredning är klockljung och tuvsäv och nordliga är vitstarr, strängstarr och dytåg. I anslutning till Trugamossen finns ytterligare en art med nordlig utbredning, nämligen klotstarr.

Älg, rådjur, skogshare och orre håller till på mossen och korp visar sig ofta där. I anslutning till Trugamons stora täktområde häckar trädlärka och mindre strandpipare. Av dagfjärilar sågs flera exemplar av prydlig pärlemorfjäril och gråbrun gräsfjäril (Oeneis jutta) vid ett besök i slutet av juni 1976. Den senare arten flög i randskogens kanter.

En stor grustäkt finns i Trugamon intill myrens östra kant. Avbaningsmassor har lagts upp intill och delvis i kanten av laggen. Mellan täkten och myren löper en bilväg. I myrens västra del (Laxå kommun) har avrinningen ökats med några diken.

Bedömning: Trugamossen är en relativt stor och av mänskliga ingrepp ganska opåverkad mosse. I östra laggen förekommer ett stort antal bl a ur växtgeografisk synpunkt intressanta växtarter. I detta avseende torde myren vara den mest intressanta i kommunen. Eventuellt har dock intilliggande grustäkt varaktigt minskat den för laggen nödvändiga tillförseln av grundvatten.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Tippning och alla andra ingrepp i östra laggen måste förhindras. Myren som helhet bör undantagas från ytterligare dikning, skogsodling etc.

OMRÅDE 2

Omfattning: Stavån

Areal: 52 ha

Beskrivning: Stavån rinner upp i det myrmarksrika höjdområdet norr om Östra Laxsjön. Den rinner därefter mot norr och mynnar slutligen i sjön Teen som i sin tur avvattnas via Svartån. Den del som omfattas av inventeringen är sträckan mellan Sågen och Djupbäcken. Höjdskillnaden är drygt 30 m. Dominerande jordart längs hela ån är sand och längs själva åfåran finns, inom vissa partier, lager av svämsand. Ån är i så gott som hela sin sträckning djupt nedskuren i sandavlagringarna med 2-3 m höga, ställvis mycket branta ravinsidor och stenig-sandig botten. Stavån har ett mycket slingrande lopp i stort sett hela vägen och är ca 2-3 m bred.

Längst i norr och längst i söder vid Djupbäcken och Bäck respektive Sågen rinner ån genom odlings- och betesmarker. I övrigt omges den av tallhed i södra delen och granskog i norr. Ån kantas framför allt av klibbal och björk med bl a hultbräken, skogssäv, vänderot, kärrsilja och fackelblomster i fältskiktet samt inom vissa delar bredare, mer kärrartade partier. Här förekommer t ex brunrör,korallrot, Jungfru Marie nycklar, klot- och slidstarr. På ett par platser växer i strandbrinken slåttergubbe och skavfräken, och i själva ån finns t ex rödnate, igelknopp och sommarlonke.

Hela denna del av Stavån bär tydliga spår av den rika bäverförekomsten i form av dammar, fällda träd och upptrampade stigar. Även älg och rådjur har en rik stam i området och här finns också exempelvis strömstare och järpe. I Stavån finns sparsamt med gädda och abborre samt en del s k vitfisk.

Stavån korsas i den centrala delen av området dels av västra stambanan dels av E3 samt både norr om järnvägen och E3 av mindre bilvägar. Ett stycke söder om Åvik har tidigare legat en liten kraftstation som numera är raserad. En dammbyggnad finns dock fortfarande kvar och vattnet rinner i en liten fåra vid sidan av denna.

Bedömning: Den djupt nedskurna, slingrande och nästan helt opåverkade ån är värdefull inte bara tack vare sin topografi och sina möjligheter till rekreation utan också genom det ganska rika djur- och växtlivet.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, faunan, floran och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Stavån bör inte utsättas för ytterligare dämning eller påverkan av annat slag som kan skada topografi eller vattenkvalitet.

Omfattning: Kosskärret OMRÅDE 3

Areal: 8,0 ha

Beskrivning: Kärret är beläget i en mycket flack sänka i moräntäcket nära kanten av det mellersta urbergsblocket i kommunens västra del. Det är utsträckt i riktning N-S och har en bred flik mot NO. Bäcken från Finnafallsmossens (omr 4) norra del rinner intill kärrets norra delar och avvattnar det.

Kärret har ett glest trädskikt av tall och en hel del björk. Fältskiktet präglas helt av blåtåtel med starka inslag av vanlig ljung och blodrot. Andra karakteristiska arter är krypvide, tuvdun, tråd- och hirsstarr samt rosling. Av ovanligare arter förekommer klockljung (rikligt), klot-, slid- och vitstarr. Sistnämnda art växer i några höljor i kärrets norra del.

I kärret flög i slutet av juni 1976 prydlig och brunfläckig pärlemorfjäril samt några exemplar av gråbrun gräsfjäril (Oeneis jutta).

Runt om kärret finns barrskog som mot skogsbilvägen i öster är mycket ung. På andra sidan vägen och några hundra meter åt norr finns ett 0,6 ha stort, urskogsliknande barrskogsbestånd som utgör naturminne (T 28: Kosskärret).

Bedömning: Kosskärret är en liten myr av kärrtyp och är närmast att jämföra med Blänkkärret (omr 34). I jämförelse med detta är floran något fattigare men hyser fler arter av växtgeografiskt intresse: tre nordliga starrarter samt den västliga klockljungen. Vitstarren är känd från mycket få platser i södra länsdelen. Kärret var torrsommaren 1976, i motsats till Blänkkärret, starkt uttorkat. Detta tyder på att det är särskilt känsligt för torka.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Kärret och dess närmaste omgivningar bör undantas från dikning, skogsgödsling och andra åtgärder som kan påverka vattenhållningen eller växtligheten.

OMRÅDE 4

Omfattning: Finnafallsmossen

Areal: 130 ha

Beskrivning: Myrområdet ligger i en flack sänka i moräntäcket, omedelbart nedanför den högre, södra förkastningsbranten. Det avvattnas i huvudsak av en bäck som genomflyter myrens södra del. Nordvästra delen dräneras dock mot norr.

Myren omges på alla sidor av barrskog av varierande ålder. På flera sidor finns längs fastmarkskanten en välutbildad lagg, särskilt i öster och väster. Här förekommer ett tiotal starrarter, bl a nål- och strängstarr, ängsull, brunven, sjöfräken, kärrsilja, kärrviol, kråkklöver m m. I fastmarksgränsen växer korallrot och fläckigt nyckelblomster.

Större delen av myren norr om bäcken är av rismossetyp. Randskogszonen med tall, odon och lite skvattram är relativt bred och stiger endast obetydligt upp mot mosseplanet. Detta präglas av ljung, kråkris, tuvull och enstaka tallar. Där förekommer också dvärg-tranbär. Risen dominerar främst mosseplanets södra del, vilken är avskild från den norra, starkare tuvullpräglade delen genom ett bälte med gles tallskog. I den södra delen finns en liten tjärn - Kolken - som är tydligt nedsänkt i mosseplanet.

Den genomrinnande bäcken är fördjupad och rätad och dessutom uppdämd av bäver. I den växer t ex rost- och bäcknate samt dvärgbläddra. Kring bäcken finns en hel del björk. Längre nedströms, i myrområdets sydvästligaste del, finns några små gölar med bl a gäddnate, gul näckros, dy- och dvärgbläddra. I omgivningen finns en hel del pors.

Myrpartiet söder om bäcken är starkt präglat av gräset blåtåtel samt glest stående, dvärgvuxna tallar. Tallarna står på de högre tuvorna, i sällskap med diverse risväxter. På de lägre tuvorna växer t ex tranbär, strängstarr och ullsäv. I de kärrartade höljorna finns t ex kråkklöver, vattenklöver, vitag, små-sileshår och vitstarr. I denna del av myren förekommer också klockljung samt röd parasollmossa.

Djurlivet företräds av älg, rådjur, bäver, tjäder, orre, trädpiplärka, skogssnäppa, ljungpipare och trana. Älgarna tycks gärna hålla till vid gölarna i sydväst. Tornsvalor visar sig ofta över Kolken, där de jagar insekter. Flockar av sädgäss har setts rasta där. Av dagfjärilar förekommer t ex gråbrun gräsfjäril och prydlig samt svartringlad pärlemorfjäril. I torrare tuvor lever den blanksvarta mossmyran (Formica transkaucasica).

Finnafallsmossen omges på alla sidor av skogsbilvägar, vilka dock ingenstans tangerar själva myrområdet. I nordvästra delen finns en stor torvtäkt, där verksamheten pågår. Dikning har skett av befintliga bäckar, men även från Kolken söderut samt i myrens sydvästra del, där resultatet blivit rik trädväxt längs dikena.

Bedömning: Finnafallsmossen är jämte Trugamossen (omr 1) den enda någorlunda stora myren i västra delen av kommunen. Vegetationen är mångformig med såväl mosse- som kärrpartier. Både floran och faunan är rika och hyser flera intressanta arter, en del med sydvästlig (t ex klockljung och bäcknate), andra med nordlig (t ex dvärg-tranbär, vitag, gråbrun gräsfjäril) utbredning. Trots vissa ingrepp med ganska omfattande lokal påverkan är myren som helhet av stort värde.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen och faunan.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ingen ytterligare dikning eller andra ingrepp i de delar av myren som inte berörts av torvtäktsverksamheten.

Omfattning: Odlingslandskapet kring Törntorp m m OMRÅDE 5

Areal: 135 ha

Beskrivning: Området ligger längst upp i förkastningssluttningen mot slätten, strax väster om den högsta punkten i denna del av kommunen, ca 205 m ö h. De högsta delarna av själva området når ca 195 och de lägsta ca 145 m ö h. Terrängen är utformad som tre drumlinliknande "uddar" som skjuter ut mot N från urbergsplatån. Uddarna i väster och öster, med byarna Simonstorp respektive Karstorp, är breda och höga. Törntorp ligger på den mellersta, betydligt lägre och smalare udden, liksom Lövåsen längre ner i sluttningen. Mellan uddarna och på deras sidor finns flacka, mot N sammanflytande raviner med mer eller mindre tillfälliga bäckar.

Berggrunden går i dagen endast i en liten häll vid vägkanten alldeles söder om Simonstorp. Den består där av gnejs. Markytan bildas annars av morän. Enligt geologiska kartan finns dock isälvsgrus i sluttningen N och NO om Simonstorp samt kring Lövåsen och sand omedelbart norr om dessa områden med isälvsgrus.

Ravinsystemet splittrar upp odlingslandskapet i delvis ganska osammanhängande stråk i N-S. De största odlingsytorna finns kring byarna på själva krönen. Det mesta är åker, där huvudsakligen korn och havre odlas. En del används som betesvall. Naturlig betesmark finns kvar t ex i ravinsänkan V intill Törntorp. Huvuddelen av sänkorna är emellertid igenvuxna med ung björk. Kring själva bäckfårorna finns unga bestånd av ask, björk, hassel, gråal samt enstaka stora lindar. I det lägre buskskiktet märks olvon, måbär och skogstry. Fältskiktet präglas av älggräs och smörbollar men hyser också t ex hässleklocka, vårärt och vätteros. Även en del perifert belägna åkerytor har övergivits, så att högt gräs och sly nu tagit över.

Här och var finns rester av tidigare slåtterängar, vilka innan de helt övergavs nyttjades som beteshagar. Den bäst bevarade finns mellan Törntorp och Karstorp, alldeles norr om vägen. I det glesa trädskiktet märks oxel, rönn och lind. Från angränsande skogsmark har björk och asp börjat vandra in. Buskskiktet är också glest och består bl a av enstaka hasselbuskar samt kryp- och bindvide. I fältskiktet växer t ex rödsvingel, rödven, darrgräs, fläckigt nyckelblomster, vanlig och grönvit nattviol, tvåblad, vitpyrola, skogsnäva, humleblomster, smörbollar, slåttergubbe, sommar-, korn- och kärrfibbla.

Kring gårdarna finns stora lövträd, främst lönn, men även ask, lind, alm, sötkörsbär och oxel. De flesta träden bär spår av äldre tiders lövtäkt. I brynen mot omgivande skog, mest äldre granskog, växer mycket björk, ask och asp.

Förutom de vanligaste fågelarterna förekommer i området t ex grön- och gulsångare, svarthätta, nötkråka, kattuggla och sparvhök.

Strax söder om området passerar vägen Laxå-Svinnersta. Från denna utgår vägar mot Linddalen och Vretstorp, vilka passerar genom Simonstorp respektive Törntorp och Karstorp. På triangelpunkten invid Simonstorp finns ett luftbevakningstorn. I hagen mellan Törntorp och Karstorp har en radiomast rests.

Bedömning: Byarna är högt belägna och omges av vackert kuperade och lövskogsinramade odlingsmarker. Vid Simonstorp har man från vägen fin utsikt mot slätten och den lägre västra skogsbygden. Botaniska värden finns, främst i form av hagmarksrester med vacker vegetation och en ganska rik flora.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Att så mycket som möjligt av åker- och betesmark kan hållas i hävd. Eventuell ny bebyggelse bör anpassas till befintlig och ges en diskret placering i landskapet.

OMRÅDE 6

Omfattning: Klapperstensfält SV Sköttsborg

Areal: 1,3 ha

Beskrivning: I den relativt branta nordsluttningen sydväst om Sköttsborg finns ett välutbildat klapperstensfält. Fältet är 10-15 m brett och ca 40 m långt. Klappern är en strandbildning från Yoldiahavets tid. Det är beläget på ungefär 125-130 m ö h, d v s några tiotal meter under högsta kustlinjen (HK) för denna del av kommunen. Ytterligare ett stycke västerut finns ännu ett mindre klapperfält på motsvarande nivå som det föregående.

Området är bevuxet med blåbärsgranskog, men själva klappervallarna är vegetationslösa.

Bedömning: Detta klapperstensfält torde vara det mest välutbildade i denna del av kommunen och är därför av kvartärgeologiskt intressen.

Klassificeringsmotiv: Geologin

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Vallarna bör skyddas mot all markpåverkan, t ex i form av vägbyggnad.

Omfattning: Gallabergssjön OMRÅDE 7A

Areal: 58 ha, varav 16 ha i Hallsbergs kommun

Beskrivning: Isälvsavlagringarna kring Gallabergssjön bildar upp till fyra parallella, oregelbundna åsryggar. Själva sjön utfyller delvis två sänkor mellan ryggarna. Sänkorna har sannolikt bildats av dödismassor som blivit liggande kvar när inlandsisen smälte undan. Åsryggen mellan sänkorna bildar uddar i norr och söder samt några öar ute i sjön. Mindre dödisgropar finns också i sjöns omgivningar, t ex omedelbart norr om landsvägen.

Sjön saknar varaktiga tillflöden av ytvatten. Trots att den ligger nästan på själva vattendelaren tycks den få ett rikt och permanent tillskott av grundvatten. Detta framgår av att vattenföringen i avloppsbäcken var god även den torra sommaren 1976. Sjöns vatten är klart och rent.

Vegetationen är den för näringsfattiga sjöar typiska med t ex notblomster, löktåg, hårslinga och vit näckros. Isälvsavlagringarna torde dock vara något kalkhaltiga och sjön är inte utpräglat näringsfattig. Här och var finns sålunda vassar av sjösäv och bladvass och dessutom sparsamt mera krävande arter som vattenpilört, trubbnate, hästsvans och grodmöja. På udden i norr finns ett par kärr med olika starrarter, vattenklöver, kallgräs och sileshår. Några flikar av igenväxande odlingsmark når fram till sjön, som annars omges av tallhed med en lövridå längs stranden.

I sjön finns gädda, abborre, rikligt med s k vitfisk samt sparsamt med kräftor och inplanterad regnbåge.

Runt sjön finns några torp samt flera fritidshus, men bara ett fåtal är synliga från sjön. Landsvägen övertvärar dalen några hundra meter söder om sjön. Från landsvägen leder småvägar till sjöns västra och östra sida. Några gamla täkter finns sydväst om sjön.

Bedömning: Gallabergssjön har limnologiskt värde som en källsjö med rent och klart vatten. Isälvsavlagringarna bildar vackra landformer och är av geologiskt intresse, bl a därför att de är belägna just på vattendelaren i det smala passet mellan Närkeslätten och Vättersänkan. Genom badplatsen i nordvästra viken är den en värdefull badsjö.

Klassificeringsmotiv: Limnologin, geologin och rekreationsförutsättningarna.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Ytterligare bebyggelse i sjöns närhet bör ej tillåtas, liksom ej heller andra åtgärder som kan påverka vattenkvalitén eller sjöns tillgänglighet för en större allmänhet. Området bör vidare undantas från täktverksamhet.

OMRÅDE 7B

Omfattning: Gallabergsbäcken

Areal: 29 ha

Beskrivning: Gallabergssjön avvattnas mot norr via en bäck, här kallad Gallabergsbäcken, som slutligen mynnar i Vibysjön. Det i inventeringen aktuella området omfattar den knappt 2 km långa sträckan mellan Gallabergssjön och torpet Sköttsborg. Hela detta parti av bäcken rinner genom sandavlagringar troligen utsvallade från den ås, Gallabergsåsen, som ligger omedelbart öster om området samt runt hela Gallabergssjön. Strax väster om bäcken vidtar ett moränområde.

Bäcken är inom vissa partier, främst i centrala delen, djupt nedskuren i jordartsmaterialet och branta ravinsidor på upp till 10-15 m har bildats. Bäcken är i söder lugnflytande men får längre norrut ett snabbare lopp för att närmare Sköttsborg där terrängen är flackare åter bli lugnare. Den har här ett meandrande lopp och även avsnörda bäckslingor förekommer. Bäcken flyter genom en bredare dalgång än i centrala delen, där de branta ravinsidorna reser sig direkt intill bäckfåran. Bäckens totala fallhöjd inom området är knappt 35 m och små, nästan forsartade partier finns. Som tidigare nämnts i beskrivningen av Gallabergssjön hade bäcken ett förvånansvärt rikt och konstant vattenflöde även den mycket torra inventeringssommaren 1976, då de flesta andra vattendrag i länet hade extremt lågt vattenstånd.

Omedelbart norr om Gallabergssjön omges bäcken av ett slybevuxet hygge och ytterligare ett mindre hygge finns öster om bäcken i centrala delen, i övrigt är området bevuxet med blåbärsgranskog, även de branta ravinsidorna. Inslag av enstaka hasselbuskar finns dock utefter hela bäcken och i norra delen även klibbal och bindvide. Stränderna kantas främst av ormbunkar, vanligast är majbräken och hultbräken. I sjöns utlopp växer bl a vattenpest, grodmöja och gul näckros. I ravinen

längre norrut finns en lång rad anmärkningsvärda växtarter t ex vätteros, stinksyska, bäckbräsma, kransmynta (Mentha aquatica x arvensis), repestarr, skärmstarr, gullpudra, liten häxört, myskmadra, lundstjärnblomma och mörk dunört (Epilobium obcsurum). Längst i norr växer även strutbräken och korallrot. Inte i själva ravinen men i nära anslutning till den kan man också finna skogsvicker, ryl och den på kremlor parasitiska svampen stoftkremling (Nyctalis lycoperdoides).

I bäckravinen trivs också en hel del djurarter, här kan bl a påträffas rådjur samt järpe och gärdsmyg. Bäcken har inget stationärt fiskbestånd, men här förekommer tidvis sparsamt med gädda, abborre och s k vitfisk.

Detta parti av Gallabergsbäcken är helt opåverkat av dämningar, dikningar o dyl. Strax söder om sjön korsas bäcken av en skogsbilväg och vattnet leds i en trumma under vägen. Ett motionsspår finns i området söder om sjön, detta korsar och går längs bäcken på några ställen. På bäckens östra sida finns också en gammal lägerplats med vindskydd, eldstäder, bord m m.

Bedömning: Gallabergsbäcken är en opåverkad bäck med välutbildade raviner, meanderlopp och en värdefull flora. Dess rena och inte ens torrsomrar sinande vattenflöde är också anmärkningsvärt. Tack vare närheten till badet i Gallabergssjön, motionsspåret och skogsbilvägar har den även stort värde för det rörliga friluftslivet.

Klassificeringsmotiv: I första hand geologin, floran och vegetationen, i andra hand rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Bäcken och även Gallabergssjön bör även i fortsättningen undantas från dämningsföretag, dikningar, föroreningar o dyl. Man bör också undvika arbetsföretag av typen grustäkter, vägbyggnad m m som kan skada topografin, i första hand ravinsluttningarna. Hänsyn till bäckravinen bör också tas vid skogsbruksåtgärder i området.

Omfattning: Sjön Åmmen OMRÅDE 8

Areal: 18 ha varav 8,0 ha i Hallsbergs kommun.

Beskrivning: Åmmen är en grund sjö med helt övervägande sanka stränder, omgiven av låga höjder av berg eller morän. På östra sidan skjuter en låg klippudde ut i sjön. Berggrunden utgörs av gnejs, delvis granitisk. Några hundra meter norr om sjön finns ett större område med grönsten (Nygårdsvulkanen, se inledningen). Enligt geologiska kartan finns torvavlagringar på nordvästra sidan och kring sydspetsen, där avloppet ligger.

Avloppsbäcken rinner till Skyllbergsån via de övriga Snavlundasjöarna. Sjöns sydöstra hälft ligger i Askersunds, den nordvästra i Hallsbergs kommun. Omgivningarna är övervägande bevuxna med grandominerad blandskog med hyggen i SV. Smala stråk av odlingsmark, delvis igenväxande, når sjön i SO, N och V. Närmast sjön finns en bård av ung björk och olika videarter.

Utanför lövskogsbården följer en sank och mer eller mindre smal zon av mestadels lågvuxna starr- och gräsarter, t ex små-, flask-, slok- och bunkestarr samt brunven. Nästa zon utåt är upp till ca 50 m bred och domineras av bredkaveldun och dvärgigelknopp med både brun- och vitmossor i bottenskiktet. Bland övriga arter märks sjöfräken, blåsäv (Scirpus tabernaemontani), sprängört, hästsvans, slokstarr, kärrsälting, dybläddra, dvärgmåra och den på ytan av vattenfyllda sänkor flytande levermossan Ricciocarpus natans. Här och var i inre delen av kaveldunszonen finns glesa ruggar av bladvass. Omedelbart utanför den finns här och var en bård av sjöfräken. Utanför själva strandzonen finns en rätt svagt utvecklad flytbladszon med näckrosor och gäddnate samt på bottnen bl a trubbnate. Relativt små ruggar av sjösäv finns strödda över sjöns yta.

Fågellivet har inte närmare undersökts men torde vara typiskt för en vegetationsrik sjö. Bland iakttagna (K G Nilsson) arter kan nämnas sothöna, knipa, kricka, gräsand, knölsvan, skogssnäppa, enkelbeckasin, sävsparv och sävsångare. Sjön är troligen fisktom.

+ fraua

På bergudden i öster finns en båtlänning, varifrån stigar leder bl a till gården Äspelund ca 400 m NO om sjön. Mellan stigen och sjön har man delvis gallrat i björkbården, så att utblick skapats.

Bedömning: Sjöar av denna typ återfinns vanligen på lerslätter. Åmmen har således få motsvarigheter, åtminstone i denna del av respektive kommun. Framför allt växtligheten är rik. Blåsäven är egentligen en havsstrandväxt, som är mycket näringskrävande och som inte är känd från någon annan plats i länet. Klippudden på ostsidan ger möjlighet att studera fågellivet på bekvämt avstånd.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Inga ingrepp som kan påverka sjöns vattenyta eller växtlighet.

OMRÅDE 9

Omfattning: Laggarboda

Areal: 1 ha

Beskrivning: Sydväst om Vretstorp inne i skogen väster om Höghult har tidigare legat ett litet, numera rivet torp, Laggarboda. Sydväst om och alldeles i kanten av de nu igenväxande inägorna finns några mindre bergbranter, 3-4 m höga. Berggrunden består här av gnejs.

Området är bevuxet med granskog men vid en av bergrötterna växer en frodigare vegetation med bl a hassel. I fältskiktet finns rikligt med myskmadra (Galium odoratum), som dominerar inom ett några kvadratmeter stort område. Arter som vit- och blåsippa, ögonpyrola, hultbräken och hässleklocka ingår också i vegetationen.

Ett rikt djurliv, framför allt vad gäller vilt, finns inom Laggarbodaområdet, med älg, rådjur, hare samt räv och även spår av lodjur iakttogs vintern 1978. Här finns också järpe och nötkråka.

Bedömning: Området är värdefullt främst som växtlokal för den ovanliga myskmadran som endast finns på ett fåtal växtplatser i länet.

Klassificeringsmotiv: Floran

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det är önskvärt att det vid eventuella skogsbruksåtgärder såsom avverkning eller besprutning inom området tas stor hänsyn till myskmadrans växtlokal.

Omfattning: Beteshage vid Sjöstorp OMRÅDE 10

Areal: 2,6 ha

Beskrivning: Området består av en mot norr svagt sluttande hagmark sydöst om gården Sjöstorp. Genom hagens östra del flyter en bäck. Jordartsmaterialet är svallad morän, möjligen med inslag av isälvsgrus.

Hagen har ett glest trädskikt av björk och i övrigt växer enstaka rönnar samt någon en och nyponbuske i buskskiktet. Den egentliga hagmarken gränsar söderut mot betad granskog och övergår successivt i denna, medan den östra delen består av öppen betesvall. Bäcken kantas av al och björk med bl a älggräs i fältskiktet. Björkhagen karakteriseras av en torrängsflora med exempelvis ängshavre, darrgräs, daggkåpa, gulmåra och midsommarblomster. Bland mer anmärkningsvärda arter kan nämnas backsmörblomma, sommarfibbla, björnloka och grönvit nattviol.

Ett antal odlingsrösen tyder på att området tidigare varit slåtteräng. Nu betar här nötkreatur. Området gränsar i norr till en mindre körväg.

Bedömning: Björkhagen har trots sin ringa storlek ett landskapsbildsvärde, framför allt i denna del av kommunen, som domineras av skogsbygd. Här förekommer också flera ovanliga växtarter.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete.

OMRÅDE 11

Omfattning: Fagerlid - Höghult - Björkåområdet

Areal: 180 ha

Beskrivning: Området är beläget i förkastningsbranten söder och sydväst om Vretstorp samhälle. Det är mycket omväxlande och omfattar flera olika naturtyper. Berggrunden utgörs av gnejs som går i dagen i större och mindre bergknallar och hällmarkspartier. Till stor del är dock berggrunden täckt av sand, morän eller åsmaterial. Åsen utgörs av två partier av Askersundsåsen, dels en 150-200 m bred terrass i sluttningens övre del, dels ett smalare stråk från Klevsbacken och norrut. Detta har i söder inom det inventerade området karaktär av ett delta. De aktuella åspartierna har ingen markerad ryggform utan är mer platåliknande. Hela området sluttar, ställvis ganska brant, mot norr. Höjdskillnaden mellan högsta och lägsta punkt är ca 80 m.

Områdets vegetation är också mycket omväxlande. Vid gårdarna Höghult, Fagerlid, Vibyholm och Näggestorp är landskapet öppet med odlings- och betesmarker. Bergspartierna är bevuxna med hällmarksskog medan norrsluttningen har granskog, som till vissa delar har avverkats. Till största delen är vegetationen och floran trivial, men vissa partier har en rikare flora eller ett inslag av ovanliga arter.

I kraftledningsgatan nordost om Fagerlid finns ett betat hagmarksartat parti bevuxet med lövsly, hallon, en,örnbräken, nässlor m m. Området är växtplats för svartoxbär (Cotoneaster niger). Här finns ett 40-tal buskar.

I sluttningen norr om torpet Björkå finns en bäckravin och ett lundområde, den s k Orrkulla lund, med mycket rik flora. Bäcken är djupt nedskuren i det sandiga jordartsmaterialet och har bildat en ravin med upp till 5-6 m höga sidor. I ravinen växer bl a gran, al och hassel samt i fältskiktet hultbräken, blåsippa, knölklocka, bäckveronika samt stora bestånd av strutbräken och lundarv. Lundens trädskikt domineras av gran, asp och ask men även ek, alm, lönn och fågelbär förekommer. Bland förekommande buskar kan nämnas hassel, hägg och måbär och bland örtfloran är som vanligt i lundar de vårblommande arterna i majoritet. Här växer t ex blå- och vitsippa, vårlök, svalört, desmeknopp, vätteros, vårärt, trolldruva, vildbalsamin, skavfräken och daldocka. I vägkanten nära torpet växer liksvamp.

Området och framför allt Björkådelen har en rik fauna med t ex älg, rådjur, räv och grävling. I Orrkulla lund häckar en rad fågelarter bl a taltrast, rödvingetrast, grönsångare, svarthätta, järnsparv, gärdsmyg, ringduva och sparvhök. Av ovanligare fåglar kan nämnas nötkråka och stenknäck.

Hela området nyttjas också som rekreationsområde för tätorten Vretstorp. Ett 3,4 km långt elljusspår sträcker sig genom området med utgångspunkt från den intilliggande Folkets park i öster. Flera naturliga utsiktspunkter finns, framför allt bergspartierna vid Fagerlid.

Bebyggelsen inom området utgörs framför allt av de ovan nämnda jordbruksfastigheterna samt ytterligare ett antal mindre fastigheter. I anslutning till bebyggelsen finns en del vägar. Dessutom tväras området i östvästlig riktning av en kraftledning.

Bedömning: Förkastningsbranten vid Vretstorp med sina omväxlande terrängformer, vegetation och fauna är mycket värdefull och viktig som rekreations- och strövområde framför allt för Vretstorps befolkning. Utsikten över Vibyslätten hör till de vackraste i kommunen. Området har dessutom ett visst landskapsbildsintresse då delar av det är synliga nerifrån E 3.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna, vegetationen, floran, faunan och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av åker- och betesmarker. Täktverksamhet o dyl som kan påverka områdets terrängformer bör undvikas. Vid skogsbruksåtgärder bör hänsyn tas till det rörliga friluftslivet.

Omfattning: Åskullar vid Östra och Västra Härja OMRÅDE 12

Areal: 47 ha

Beskrivning: Området består av två isolerade åskullar väster om Vretstorp vid gårdarna Östra och Västra Härja. Åskullarna tillhör en mindre parallellås till Askersundsåsen. Den har i "Inventering av rullstensåsar inom Hallsbergs kommun" benämnts Gallabergsåsen. Åsen har i detta avsnitt ett mycket öppet läge och är därför hårt svallad med mycket rundat krön, varför kullarna starkt påminner om drumliner.

Den södra åskullen är ca 600 m lång och 140 m bred på bredaste stället i centrala delen. Den är mycket flack speciellt i söder där den knappt är synlig i terrängen. Den norra delen är något mer markerad, men kullen är även där svår att avgränsa topografiskt.

Den norra åskullen vid V Härja är däremot tydligare markerad och väl synlig i landskapet. Den är ca 700 m lång i nord-sydlig riktning och som mest ca 400 m bred. Den västra sidan är något brantare än den östra. En liten, dåligt markerad sidoås går mot nordväst från södra delen av kullen.

Båda åskullarna upptas av öppna odlingsmarker och tomtmark. Flera byggnader finns både på den södra och den norra kullen. Den norra åskullen skärs i söder av E 3 och mindre enskilda vägar går dels på sidoåsen, dels norrut längs krönet fram till gården V Backa. Norr om E 3 finns en liten igenvuxen husbehovstäkt.

Bedömning: Framför allt den norra åskullen har stor betydelse för landskapsbilden och är väl synlig i det öppna och flacka slättlandskapet.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Kullarna bör undantas från all täktverksamhet och fortsatt öppethållande av odlingsmarkerna är önskvärt.

OMRÅDE 13

Omfattning: Vibysjön

Areal: 340 ha

Beskrivning: Vibysjön är en typisk slättsjö, näringsrik och förhållandevis grund, största djup är 5 m. Sjön saknar större tillflöden, den mottar endast vatten från en del mindre bäckar och diken i det omgivande jordbrukslandskapet. Avloppet sker via Täljeån söder om Sjörs vid sjöns östra del.

Sjön omges av lera i söder och morän i öster. Längs den västra sidan löper en rullstensås, Askersundsåsen. Den är här 100 - 300 m bred och sluttar ned mot sjön. Mest markerad är åsformen vid Lundby. Ön Borgholmen i sjöns centrala del är uppbyggd av morän medan halvön Skävi rotar i söder består av en serie låga flygsandsdyner.

Sjön omges av en lövskogsbård som domineras av klibbal, björk och olika videarter exempelvis gråvide och jolster samt mer sällsynt knäckepil, korgvide och ängsvide. I fältskiktet växer här en lång rad arter, exempelvis förekommer rikligt med ängskavle, grenrör, tuvtåtel, grå-, små- och rankstarr, gåsört, revsmörblomma, brännässla, strätta, kärrtistel, älgört, videört, kärrsilja, kärrdunört, vattenmåra, äkta förgätmigej, kärrstjärnblomma och vänderot. Mer sällsynta är arter som brunrör, snårvinda, humle, blåhallon, gullpudra, vildbalsamin, nickskära, bäckbräsma, vitblommig dunört, dvärgmåra och kärrbräken.

Utanför den egentliga strandvegetationen vidtar ett vassbälte som sträcker sig runt hela sjön men är bredast i Skäviviken i söder och längs västra stranden. Tillsammans med bladvassen dominerar sjösäv och smalkaveldun. Bland örterna kan nämnas blomvass, vattenmärke, nålsäv, kalla, sprängört, svärdslilja, besksöta, vattenstäkra, sjöranunkel och vattenskräppa. Även längre ut i vattnet finns en rik vegetation med bl a vanlig andmat, stor andmat, korsandmat, gul och vit näckros, dyblad, hornsärv, vattenpest, axslinga, krus- och trubbnate samt vattenaloe. I en bäckmynning växer klolånke.

Vegetationen på dynerna på Skävi rotar är av torrängstyp med enstaka stora björkar och i fältskiktet vårbrodd, kruståtel, grusstarr, gulmåra, blåklocka, svartkämpar och käringtand. På åsens östsida ned mot stranden söder om Lundby finns ett blandskogsparti, med björk, gran, asp och ek. Mest anmärkningsvärda är dock två mycket stora tallar. Den största av dessa kallad Prästtallen är fredad som naturminne sedan 1941.

Vibysjön har i egenskap av typisk slättsjö även ett rikt fågelliv. Karaktärsarter är bl a knölsvan och skäggdopping, den sistnämnda med 25-talet häckande par. Bland andra häckande arter kan nämnas gräsand, brunand, kanadagås, vattenrall, rörhöna, sothöna, drillsnäppa, fisktärna, fiskmås och skrattmås, dock finns ingen skrattmåskoloni utan endast enstaka par. Av rovfåglar häckar brun kärrhök, bivråk, ormvråk, sparvhök och duvhök vid eller nära sjön och dessutom fiskar här flera par fiskgjusar. Vibysjön är också en välbesökt rastlokal för olika fåglar exempelvis olika andarter bl a bläsand, stjärtand, brunand, vigg, knipa och storskrak, sädgås och olika vadare t ex brushane, Förutom de rena sjöfåglarna finns dessutom vid sjön en lång rad småfågelarter, både häckande och tillfälliga besökare.

Fiskfaunan är av normal sammansättning med gädda, abborre och rikligt med s k vitfisk.

Vibysjön har enligt uppgift reglerats vid flera tillfällen, 1857, 1904 och 1926. Detta förhållande och det näringsrika vattnet från jordbrukslandskapet runt sjön och från Vretstorp har gett sjön dess speciella karaktär. Vid den västra stranden har man uppfört ett fågeltorn. Ett fornminne finns också inom området, en domarring står i den s k Lundby blandskog.

Bedömning: Vibysjön är med sin rika vegetation och sitt rika fågelliv en av länets värdefullaste slättsjöar.

Klassificeringsmotiv: Fågellivet, floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Sjön bör undantas från alla ingrepp som kan verka störande på fågellivet eller negativt förändra vegetationen.

OMRÅDE 14

Omfattning: Del av Askersundsåsen

Areal: 25 ha

Beskrivning: Askersundsåsen är en av de större åsarna på Närkeslätten. Inom Hallsbergsdelen av slätten är den dock föga framträdande i landskapet, antingen för att den är utplanad och låg eller för att den omges av skog. Det senare är fallet med det aktuella avsnittet. Detta välutbildade avsnitt av åsen börjar nämligen med en hög rygg just där det påfallande öppna odlingslandskapet kring Vibysjöns norra ände avlöses av skogsmark. Den markanta ryggen fortsätter en dryg kilometer, för att mot kommungränsen övergå till en bred avlagring med plan överyta.

Landsvägen mellan Askersund och Fjugesta löper i stort sett hela vägen uppe på Askersundsåsen. Där det aktuella avsnittet börjar i söder har dock åsen "kastat", varför sydspetsen ligger strax öster om vägen. Denna sneddar dock efter några hundra meter upp på åskrönet och ligger kvar där när åsen lämnar kommunen.

Åsen är bevuxen med blandskog där omväxlande tall eller gran dominerar. Inom stora delar finns ett rikt inslag av ek, björk och rönn. I sydligaste delen växer tät ungskog av ek och rönn med buskar av måbär i brynet. I blandskogen ett stycke norrut är skogssallat rikt förekommande. Vid kommungränsen längst i norr finns i anslutning till bebyggelse torrängsmark med triviala arter som gulmåra och backanis.

Bebyggelse och odlingsmark finns längst i norr och på östsidan av ryggens centrala del. Mitt emot sistnämnda område, alltså väster om vägen, finns en djup grustäkt. En annan täkt finns i skogsbrynet i åsens sydspets.

Bedömning: Detta avsnitt är det ur landformssynpunkt mest utpräglade inom Hallsbergsdelen av Askersundsåsen, även om landformerna till stor del döljes av skog. Fortsättningen norrut, inom Örebro kommun (omr 43 a), där det finns öppnare och i landskapet mer framträdande avsnitt har förts till klass 2.

Klassificeringsmotiv: Geologin och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ingen ytterligare täktverksamhet eller annan verksamhet som kan skada landformerna. Täkten i sydspetsen bör avslutas och snyggas upp. Bebyggelse i helt nya lägen bör ej tillåtas.

Omfattning: Ek vid Nordankyrka OMRÅDE 15

Areal: 0,4 ha

Beskrivning: I en åkerkant drygt 200 m väster om Västergården i Nordankyrka växer en jätteek. Ekens omkrets har uppmätts till 648 cm i brösthöjd och ännu på drygt 4 meters höjd är den 638 cm. Kubikinnehållet har uppskattats till ca 35 m^3.

Växtplatsen omges av dels åkermark, dels lundartad skog. Intill eken växer bl a hassel. En mindre körväg går alldeles intill eken och här finns också en vattentäkt.

Bedömning: Eken vid Nordankyrka är den största i socknen och en av de större i Närke och är därtill helt frisk och vackert växt.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: En viss röjning runt eken kan vara önskvärd. Det torde ligga i ägarens intresse att detta märkliga träd inte fälles eller skadas, varför ett lagligt skydd inte borde behövas.

Omfattning: Geråsen OMRÅDE 16

Areal: 10,4 ha

Beskrivning: Gården Geråsen är belägen på en drumlin nordost om Vibysjön. Drumlinen är 5-10 m hög men formen är inte speciellt markerad. Moränen är mycket näringsrik eftersom den innehåller kambro-siluriskt material. Detta har också påverkat vegetationen.

Geråsen har tidigare omgetts av en parkanläggning, där man som grund haft en löväng med ek och hassel. Denna park har nu till stora delar fått växa igen och antagit lundartad karaktär. Längst i sydost växer ett rent bokbestånd med lundgröe som dominerande art i fältskiktet. Övriga delar karakteriseras av ett antal mycket gamla och grova ekar och en hel del hassel. Buskskiktet är tätt och består till största delen av sly av framför allt rönn och hassel. Träd- och buskskikt är så tätt att fältskikt nästan helt saknas sommartid. Vårfloran är dock rik och domineras av vitsippa och svalört. Andra arter är lundgröe, hårdsvingel, lundstarr, underviol, liljekonvalj, bergmynta, backnejlika, midsommarblomster och vitfryle (Luzula albida), en ursprungligen inplanterad art som förvildats. I nordost finns ett fuktigare parti med mycket sälg och älggräs samt daldocka.

Området har en anmärkningsvärd svampflora med arter som lömsk flugsvamp, fagerkremla, grönriska, bältriska, föränderlig spindelskivling, oxtungsvamp, ekticka, blekticka, svavelticka och korallticka.

Lundar har i allmänhet ett rikt fågelliv och detta gäller även Geråsen. Bland observerade arter kan nämnas skogsduva, svarthätta, löv-, gul-, grön- och trädgårdssångare.

Inom området ligger Geråsens gård med tillhörande ekonomibyggnader. I det gamla lövängspartiet finns en del odlingsrösen kvar.

Bedömning: Geråsen har ett värdefullt ekbestånd med många grova ekar. Dessa är numrerade och mäts vart tionde år. Området har också en ovanlig svampflora och är en av några få kända växtplatser i länet för lömsk flugsvamp.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det är önskvärt att Geråsens lundpartier och framför allt de grova ekarna bevaras. En försiktig röjning av sly och busk bör dock göras i de tätaste partierna.

OMRÅDE 17-22
Översikt

Omfattning: Drumlinområdet i Viby

Översikt: Drumlinområdet kännetecknas av en rik förekomst av s k drumliner, d v s flackt välvda, i isrörelsens riktning utsträckta kullar av bottenmorän. Denna jordart består här till ca 60 % av de kambro-ordoviciska bergarter (sandsten, skiffrar och kalksten) som bildar berggrund inom och strax norr om drumlinområdet. Berggrundsytan har malts sönder till jord av inlandsisen. Den har dock inte jämnats till helt, i en del drumliner finns en uppstickande berggrundskärna.

Moränen är i huvudsak sandig, men smärre områden med moränlera finns också. I sänkorna mellan drumlinerna finns lera av annat slag, i de djupaste delarna oftast överlagrad av torvbildningar eller dyjord. Leran har främst avsatts i Ancylussjön och Litorinahavet. Torvbildningarna har uppkommit där sjöar vuxit igen. De finns t ex kring Skarbysjön, som tidigare haft betydligt större utbredning.

Större delen av drumlinområdet, som det avgränsas av Hallin (1973), ligger i Örebro och mindre delar i Hallsbergs och Kumla kommuner. Som helhet är det ett av de allra bästa exemplen på denna typ av moräntopografi i vårt land. Vid den fysiska riksplaneringen har drumlinområdet anförts som ett område av riksintresse för den vetenskapligt-kulturella naturvården. Frågan om skydd för området är under behandling.

Drumlintopografin sätter sin prägel på större delen av Vibyslätten. Drumlinerna ligger emellertid tätast och är mest välutvecklade i det område som här beskrivs. Dock är flertalet drumliner i Viby ganska oregelbundna och ofta sammansatta av flera mer eller mindre sammansmälta moränryggar. Den mest formfulländade torde vara den med byn Höga på krönet.

Inom drumlinområdet finns en koncentration av vetenskapligt, främst botaniskt och geologiskt intressanta och/eller vackra naturområden samt ett stort antal fornlämningar. Bland naturområdena har ett urval gjorts vilket närmare beskrivs i det följande (omr 17-22).

Omfattning: Värnsta OMRÅDE 17

Areal: 94 ha

Beskrivning: Gården Värnsta är belägen väster om f d Skarbysjöns strand. Området består av ett småkuperat odlingslandskap med omväxlande åkermarker och lövträdbevuxna moränkullar, drumliner. Höjdskillnaden mellan de lägsta delarna längs Skarbysjöns "strand" och de högsta partierna, bl a Högberget, är endast drygt 15 m. Till allra största delen är området hävdat som åker- och betesmarker och har så varit sedan mycket lång tid tillbaka, vilket har präglat både landskapsbilden och vegetationen. Fyra områden är av särskilt intresse: Sturebokullen, Högberget, betesmarken söder om Björkbacken samt Stackö.

Sturebokullen är en drumlin som är belägen nordväst om gården. Den är högst i sin södra del, mellan 5 och 10 m och flackar sedan ut mot norr. Kullen är bevuxen med ett glest trädskikt av bl a ask och ek med inslag av vildapel. Bland buskar kan nämnas getapel, olvon och flera arter av nyponrosor. Fältskiktet är delvis av torrängstyp, delvis något frodigare. Bland de arter som ingår finns t ex gullviva, lundstarr, harmynta och säfferot. Av svampar kan nämnas veckad jordstjärna (Geastrum striatum). Området betas av nötkreatur. I den nordvästra delen finns ett gammalt gravfält.

Även Högberget väster om vägen mellan Hackvad och Viby är en drumlin som når ca 10 m över omgivande åkermark. Den södra delen är bevuxen med ung ekskog. Buskskiktet är ställvis ganska tätt med sly av bl a ek, lönn, alm, ask och asp. I fältskiktet kan man notera arter som ängshavre, lundgröe, midsommarblomster, brudbröd, väddklint, getväppling, sötvedel och säfferot. I sydvästdelen finns en liten, ej längre nyttjad husbehovstäkt.

På den västra sidan av vägen mellan Hackvad och Viby, söder om torpet Björkbacken, finns en ganska flack, permanent betesmark. Genom betesmarken går ett grunt dike i öst-västlig riktning. I diket växer bl a tuvor av källgräs (Catabrosa aquatica). Övriga arter i diket är bl a älggräs, bäckveronika, revsmörblomma, tiggarranunkel och mörk dunört (Epilobium obscurum).

Stackö är en någon meter hög moränkulle, d v s drumlin, vid "stranden" av f d Skarbysjön. Vegetationen på kullen är närmast lundartad med stora träd av ek, lönn, balsampoppel och bok. De två sistnämnda arterna har en gång inplanterats. I trädskiktet ingår också hägg och bland buskarna kan man hitta tibast. Flera ovanligare arter återfinns bland örterna såsom underviol och smånunneört. Väster om Stackös södra del finns ett öppet, mycket fuktigt kärr. Här kan man bland älggräs,kärrsilja, grenrör m fl vanliga arter även finna ängsruta, strandgyllen, mossviol, kärrvial och sjöranunkel.

Bedömning: Området är framför allt botaniskt intressant med flera ovanliga och krävande arter. Det sällsynta källgräset är bara känt från två växtlokaler i Närke. Här finns även ung ekskog vilket är ovanligt i Närke.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt öppethållande av de öppna partierna genom bete, däremot bör den lundartade vegetationen bevaras på Stackö. Diket med växtplatsen för källgräs bör inte påverkas genom ytterligare grävningsföretag e d.

OMRÅDE 18

Omfattning: F d Skarbysjön

Areal: 210 ha

Beskrivning: Skarbysjön, som numera är helt torrlagd under sommaren, sänktes första gången på 1860-talet och andra gången omkring 1920. Marken består av gyttjelera, ur vilken det på några ställen sticker upp drumliner. Området är flackt och avvattnas genom Täljeån, som dock inte förmår att ta emot allt vatten under vårfloden, varvid den forna Skarbysjön tillfälligt återuppstår.

Vegetationen är överallt mycket frodig. Drumlinerna är bevuxna med bl a ek, asp och hassel samt i fältskiktet blåsippa, lundgröe, hässlebrodd, storrams och korskovall. De övre, torraste partierna av strandängarna domineras av gräs, bl a brunrör, brännässla, hallon m m. Längre ut blir marken allt fuktigare och här finns en del Salix-arter, kärrsilja, kärrviol, ängsull, madrör, starr m m samt den sällsynta strandviolen. Ytterligare ett stycke längre ut tillkommer arter som kärrdunört, vattenmåra, kärrstjärnblomma, kråkklöver, svärdslilja, vattenskräppa, bred- och smalkaveldun, sjösäv och jättegröe. Sjöns centrala partier är bevuxna med nästan ogenomträngliga snår av bladvass och vide. Floran är trots detta ganska rik. Här växer exempelvis sjöranunkel, topplösa, strandklo, besksöta, sprängört och vattenstäkra. Endast i Täljeån finns fortfarande åtminstone ställvis en öppen klarvattenyta, men vegetationen är även här mycket frodig. Bladvass dominerar stora partier och i vattnet finns stor andmat, vanlig andmat, korsandmat, gul näckros, vattenpest, höstlånke, blomvass och slokstarr.

Vad djurlivet beträffar, så finns bland däggdjuren bäver, grävling, räv och fälthare samt älg och rådjur. F d Skarbysjön är mest värdefull som rast- och häckningslokal för fåglar, som kan studeras framför allt under våren då området domineras av stora blankvattenytor. Bland änderna uppträder gräsand, kricka, sothöna, knipa och vigg talrikast, medan bläsand, skedand, brunand, storskrak, småskrak och skäggdopping är mer sparsamma gäster. Kanadagåsen är ganska vanlig, medan sädgåsen ytterst sällan går ned och rastar. Av svanarna dominerar sångsvan som sträckgäst. Av knölsvan häckar ca fem par.

F d Skarbysjön är även intressant under senare delen av våren och under sommaren. Några typiska häckfåglar är rörsångare, sävsångare, sydlig gulärla, enkelbeckasin, sävsparv, gräsand m fl. Nattetid kan man höra gräshoppsångarens ringklocksläte och vissa år småfläckig sumphöna och kornknarr. Sommaren 1972 kunde rosenfink höras inom området.

Området utnyttjas inte till någon form av jordbruk eller bete utan är en ren vildmark.

Bedömning: F d Skarbysjön är en utmärkt lokal för rastande och i viss mån häckande fåglar och utgör med sin vildmark en viktig oas för djuren. Här finns också flera ovanliga växtarter.

Klassificeringsmotiv: Djurlivet och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ytterligare sänkningsföretag som kan skada områdets värde som fågellokal bör undvikas eller utformas så att inte de öppna vattenytorna på våren försvinner.

Omfattning: Sörbyhammaren OMRÅDE 19

Areal: 18 ha

Beskrivning: Sörbyhammaren är beteckningen på den drumlin, på vars sydände en av gårdarna i Sörby by är placerad. Den når ca 25 m över Täljeåns sänka omedelbart väster om höjden. Västsidan är som vanligt den brantaste. Sörbyhammaren har ett påfallande stort, plant krönområde, som intill västra kanten t o m har en liten flack sänka. Det torde röra sig om en lagunbildning av liknande slag som vid Högeråsen (omr 21). I nordöstra kanten av huvuddrumlinen ansluter en betydligt mindre drumlin.

Medan den lilla tvillingdrumlinen i nordost till större delen är uppodlad är huvuddrumlinen i stort sett skogbevuxen. Tätast är skogen i nordväst. Den utgörs av grandominerad blandskog med mycket gräs i fältskiktet, ett tecken på tidigare bete. Det finns talrika gläntor av växlande storlek, bevuxna med enbuskar. Ett skifte tvärs över mellersta delen är fortfarande betat. I kanterna, framför allt i söder, finns rester av torr-

ängsvegetation. Där växer t ex ängshavre, grusstarr, säfferot (1 ex), brudbröd, backsmultron, backvial, rödklint, sommarfibbla och backsippa (1 ex). Vid gården växer lungrot.

I sluttningen ca 100 m söder om huvuddrumlinen ligger en liten moränkulle omgiven av kultiverad mark. Den hyser välbetad torrängsvegetation med de flesta ovan nämnda arterna samt rockentrav, knölsmörblomma och fläckfingerört (Potentilla crantzii).

Gården på Sörbyhammarens sydöstra del passeras av byvägen genom Sörby by mot Hageberg. Vid gården står den s k Grimstenen, markerande en gammal häradsgräns. Gravrösen finns såväl på Sörbyhammarens södra del som på den ovan nämnda lilla moränkullen.

Bedömning: Sörbyhammaren utgör såväl genom sin form som sitt relativt avskilda läge i drumlinområdet ett framträdande inslag i landskapet. Den säregna formen gör den geologiskt intressant. Den hyser en ganska rik torrängsflora och ett gravfält av stort kulturhistoriskt intresse, högt och vackert beläget på krönområdets södra ände.

Klassificeringsmotiv: Geologin, floran och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Inga ingrepp i landformerna. Särskilt för gravfältet på sydändan vore landskapsvårdande åtgärder och återupptaget bete av stort värde, inte minst för torrängsflorans bevarande.

OMRÅDE 20

Omfattning: Nalavibergs ekäng (Bölltorps hage, Broby äng) m m.

Areal: 21 ha

Beskrivning: Området omfattar i stort sett västsluttningen av ett stort moränhöjdskomplex av drumlintyp. Inom detta ligger också område 21. Västsluttningen är här totalt ca 30 m hög och liksom på många andra av slättens drumliner brantare än övriga sidor. I områdets södra del ingår ett av moränhöjdens krön. Det bildar där en nästan åslik, svagt krökt rygg, belägen i omedelbar anslutning till västsluttningen. Att moränmaterialet är starkt omlagrat genom svallning syns tydligt i en stor grustäkt längst i söder. Berggrunden består av grön skifferlera, lokalt möjligen överlagrad av ett tunt skikt av alunskiffer.

Områdets centrala del utgör en hage präglad av grova ekar - Nalavibergs ekäng. Där finns också en del asp, hägg, sötkörsbär, björk, vildapel, hagtorn och särskilt i kanterna ganska mycket hassel. I fältskiktet märks lundgröe, bergslok, hässlebrodd, lundelm, långsvingel, nejlikrot, skogsnäva, häckvicker, vitsippa, svalört, trolldruva, dvärg- och vanlig vårlök, smånunneört, desmeknopp, stinksyska, hässleklocka och strutbräken. På ekarna och på marken finns en rik svampflora med bl a oxtungsvamp, ek-, korall-, svavel- och blekticka, blek- och eldsopp, brunskinn (Stereum gausapatum) samt liksvamp. På det välbetade krönet finns talrika låga gravrösen.

Söder om ekängen, på den mest utpräglade delen av krönet - Oxaryggen - finns öppen ängsmark med torrängsvegetation. Här växer i fältskiktet t ex ängshavre, tjärblomster, backsmultron, fläckfingerört, brudbröd, sammetsdaggkåpa, gullviva, knöl- och backsmörblomma, lund- och rockentrav, bergmynta, gråfibbla, sandmaskros, rödklint samt sötvedel. Särskilt på Oxaryggens nordvästra del finns glest stående enar samt i övrigt enstaka oxlar, rönnar och hasslar och några buskar berberis. Torrängs- och lundväxterna är inte helt inskränkta till Oxaryggen respektive ekängen, utan en del av torrängens arter växer också i de öppnare delarna av ekängen och en del av lundväxterna återfinns under buskar och träd ute på Oxaryggen.

Norr om ekängen och omedelbart söder om vägen mot Hageberg finns en liten åkerlapp. I sluttningen nedanför den finns en av buskar (nypon och olvon) och yngre träd (ek, sötkörsbär, oxel, hägg) nästan igenvuxen f d betesmark. I fältskiktet finns både högörtsängs- och torrängsarter, t ex älgört och smörboll respektive ängshavre och klasefibbla. Ovanför åkerlappen finns ett i sin helhet småkulligt gravfält med torrängsartad, men ganska trivial, färbetad gräsvegetation. Där växer enstaka yngre träd eller buskar av ask, en, alm, vildapel, sötkörsbär och rönn.

Gravfältet fortsätter på vägens norra sida med likartad vegetation. På tomten till ett bostadshus i gravfältets kant står en säregen gran, vars övre del påminner om en en. Större delen av området norr om vägen utgörs emellertid av lundartad skog. Här dominerar ek och hassel, men det finns också en del lönn, alm, rönn, asp, vildapel och sötkörsbär. Ett par av ekarna mäter drygt 4 m i omkrets. Här och var finns igenväxande gläntor med rikt slyuppslag av ask, asp och alm. I fältskiktet växer t ex sippor, harsyra, nejlikrot, ormbär och nästrot. Nordöstligaste hörnet utgörs av en stor betesglänta med trivial gräsflora och några små nyponsnår. I brynet mot lunden växer några getaplar. Också inom detta delområde finns en rik svampflora, som utom flera av de ovan nämnda eksvamparna även rymmer t ex blek kantarell, bleksopp, vitbrun vaxskivling och brokkremla.

Det finns ganska gott om fåglar i området, särskilt tättingar. Här kan nämnas göktyta, rödstjärt, mesar, trastar, sångare, finkar, nötväcka, nötkråka och stenknäck.

Områdets sydgräns bildas av vägen Brändåsen - Vallby. Intill denna finns en stor grustäkt, som är igenvuxen med diverse träd, buskar och sly, bl a en del stora popplar. Strax sydost om området finns en del bebyggelse. Sådan finns också i norr, i anslutning till Stensätters vägskäl. Större delen av området är föremål för aktiv landskapsvård och bete.

Bedömning: Ett nittiotal grova ekar i områdets centrala del är fridlysta som naturminne. Denna del liksom det kulliga gravfältet i norr och framför allt den öppna torrängen på Oxaryggen i söder har mycket högt värde ur landskapsbildssynpunkt. Från den senare har man dessutom mycket vacker utsikt över den böljande Vibyslätten med byarna Folkatorp och Höga på typiska drumliner i förgrunden. Hela området är botaniskt intressant. Oxaryggens torräng liksom ekbestånden torde höra till de värdefullaste i länet. Det vidsträckta gravfältet har högt kulturhistoriskt värde.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, vegetationen och floran.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: För att garantera fortsatt skydd och vård av de utomordentligt höga naturvärdena bör området avsättas som naturreservat. Ek-hassel-lunden i norr bör bibehållas som sådan. Viss gallring och röjning för att rädda ekbeståndet och förstärkt betesgång behövs dock här liksom i hög grad i den igenvuxna f d betesmarken sydväst om lunden. I övrigt kan vården ske ungefär enligt nuvarande målsättning. Ny bebyggelse bör undvikas även på sådana platser i områdets närhet, där den kan störa landskapsbilden.

OMRÅDE 21

Omfattning: Högeråsen

Areal: 11 ha

Beskrivning: Området är beläget i södra kanten av ett stort oregelbundet höjdområde av drumlinkaraktär. Från det nästan plana krönområdet i norr sträcker sig en lång och ca 15 m hög sluttning ned till det plana området vid höjdens södra fot. Gränsen mellan krönet och sluttningen är delvis utbildad som en strandvall, innanför vilken en lagunartad sänka finns.

Krönområdet utgörs av ett betat skogsparti med björk, ek, ask, asp och inom vissa partier en hel del hassel. Här växer också relativt mycket lövsly och även enstaka enar. I den södra kanten av skogspartiet - inom den lagunartade sänkan - finns ett mindre sankängsartat kärr med gräs och starrtuvor. Bland de

arter man kan finna här är lappvide, besksöta och vattenstäkra. Själva drumlinsluttningen är så gott som helt öppen i väster och bevuxen med ek och en i öster. Torrängsvegetationen i fältskiktet innehåller arter som lundtrav, fläckfingerört (Potentilla crantzii), buskviol, tjärblomster, sötvedel och kamäxing.

Vid foten av sluttningen finns en kallkälla omgiven av ett mindre sankmarksområde. Här växer bl a älggräs, kärrfibbla, midsommarblomster, daldocka, krussilja, tuvstarr och alldeles intill källan bäckbräsma och källgräs (Catabrosa aquatica). Områdets sydöstra del består av en relativt tät björkhage med inslag av ek, sälg och hassel och i buskskiktet rikligt med sly av framför allt asp. Den rika vårfloran domineras av vitsippa, blåsippa och svalört. Däremot är sommarfloran mycket fattig.

Bland de fåglar som iakttagits inom området kan nämnas hämpling och ortolansparv. Dessa håller framför allt till i enbuskarna i drumlinsluttningen.

Hela området betas av nötkreatur. Dessa dricker ur kallkällan som för detta ändamål nyligen har rensats.

Bedömning: Drumlinsluttningen söder om Högeråsen är dels ett mycket tilltalande inslag i landskapsbilden, dels har den ett stort botaniskt värde med flera ovanliga arter. Bland dessa är det sällsynta källgräset det mest anmärkningsvärda.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete och slyröjningar inom skogspartierna är en förutsättning för att hålla området öppet.

Omfattning: Herrgryt OMRÅDE 22

Areal: 14 ha

Beskrivning: Herrgryts by ligger på krönet av en drumlin, vars södra del är ganska markerad i landskapet. I det lägre terrängavsnittet söder om drumlinen passerar motorvägen (E3). Mot norr ansluter Herrgrytdrumlinen utan tydlig gräns till ett större moränhöjdskomplex. Detta liksom Herrgrytdrumlinen torde ha en kärna av grön skifferlera. Jordarten är morän, som är blockrik längs krönet, men i övrigt sandig.

Drumlinens södra del, kring och söder om byn, utgörs av öppen åkermark. Mellan byn och det blandskogsområde som klär drumlinens nordvästra del finns hagmark. På östsluttningen några hundratal meter norr om byn finns ett lövskogsområde.

Hagmarken närmast norr om byn är ganska öppen och välbetad. Den har tidigare utgjort åkermark. Stenar och block är samlade till talrika rösen. Här växer en del björkar och norrut, där betet under senare år varit mindre intensivt, även hassel, asp och ek. Där finns också gott om nyponbuskar (Rosa dumalis och villosa). I fältskiktet märks luddhavre, darrgräs, grusstarr, sandmaskros, rödklint, hästfibbla, daldocka, gullviva, knölsmörblomma, brudbröd, backsmultron, fläckfingerört (Potentilla crantzii), rödkämpar, vårarv och lundtrav. I hagmarkens norra del finns en liten göl med bl a vattenblink. Skogsbrynet i norr präglas av asp med inslag av björk och ek.

Lövskogen i östsluttningen ansluter till hagmarken och ingår i betet. Den utgör en ek-hassel-lund med glest buskskikt av måbär, olvon och nypon. I det likaledes dåligt utvecklade fältskiktet ingår blåsippa, nejlikrot, gullviva, daldocka, underviol, smånunneört, vårärt, nässel- och hässleklocka, backlök samt glatt tallört. Av svampar finns här t ex svaveltticka, grågul stensopp, slemmig tofsskivling, mandelriska, guldkremla och liksvamp.

Den hasselrika hagmarken är ett omtyckt tillhåll för t ex stenskvätta, gulsparv, ärtsångare och nötkråka.

Herrgryts by är en välbevarad radby grupperad längs en bygata. Öster om gatan, på själva drumlinkrönet, ligger mangårdsbyggnaderna, medan ladugårdar och logar är samlade vägg i vägg med varandra längs gatans västsida. Här i byn växer bl a nässelsnärja. Bygatan fortsätter mot norr och nordöst genom hagmarken och delar denna i den välbetade, öppnare sydöstliga och den igenväxande nordvästliga delen närmast skogen.

Bedömning: Hagmarken med sina odlingsrösen utgör ett värdefullt inslag i landskapsbilden och hyser liksom lundområdet en ganska rik flora. Herrgryts välbevarade radby har högt kulturhistoriskt intresse och ett i drumlinlandskapet typiskt läge, i blickfånget från motorvägen.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, vegetation och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det är i hög grad önskvärt att hävden av framför allt hagmarken kan fortsätta.

OMRÅDE 23

Omfattning: Hamra äng

Areal: 6,0 ha

Beskrivning: Området är beläget öster om gården Hamra, mellan E3 och landsvägen norr härom. Det sluttar mot söder, höjdskillnaden mellan de båda vägarna är ca 10 m, och är uppbyggt i norr av morän och i söder av sand. Svaga strandbildningar i form av terrasser finns i den norra områdesdelen.

Området har hagmarkskaraktär med björk som dominerande trädslag. Inslag av gran finns dock samt ett mindre granskogsparti i söder. Enstaka exemplar av ek och hassel kan dessutom noteras. De norra delarna av området har åtminstone ställvis ett relativt glest träd- och buskskikt, medan de södra delarna är tätare bevuxna med en slyridå mot europavägen. Även det sydöstra partiet är igenväxt med 2-3 m högt lövsly och unga granar. I hagens buskskikt finns förutom sly av främst björk och asp även björnbär, nypon, hagtorn och videarter, t ex krypvide.

Delar av området är torra och bevuxna med torrängsartad vegetation medan andra partier är mycket fuktigare och delvis hyser en helt annan vegetation. Torrängsfloran innehåller arter som exempelvis ängshavre, darrgräs, fläckfingerört (Potentilla crantzii), jungfrulin, brudbröd, kornfibbla, sommarfibbla, klasefibbla och grusstarr. I de sankare partierna hittar man älggräs, blåtåtel, jungfru Marie nycklar, grönvit nattviol, daldocka, mossviol, ormrot, gökblomster samt de ovanliga starrarterna loppstarr, gulstarr och långaxig klubbstarr (hartmansstarr, carex hartmanii).

De norra partierna av området betas, vid inventeringstillfället dock av endast en häst. Genom den centrala delen går en kraftledning.

Bedömning: Hamra äng är en värdefull och klassisk växtlokal med flera ovanliga arter och finns nämnd redan i de gamla närkeflororna. Från gamla landsvägen har man därtill en tilltalande landskapsbild över de betade delarna.

Klassificeringsmotiv: I första hand floran och vegetationen, i andra hand landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Hela området bör röjas från sly, om betet inte kan intensifieras för att hålla undan detta. Det vore också positivt om betet kunde utökas till att omfatta hela området, vilket skulle göra området mer tilltalande från E3.

Omfattning: Övergångsområdet i Viby OMRÅDE 24 - 33

Översikt: "Inemot Vretstorp begynner övergången från låg- till höglandet, och denna är här, liksom nästan överallt, särdeles vacker." (E.G. Geijer, resebrev till hustrun 28 juni 1825.)

Med övergångsområdet avses den mer eller mindre oskarpa gränszonen mellan slätt och skogsbygd. Att denna zon här liksom i Sköllersta (omr 68 - 79) blivit så varierad med avseende på landformer och vegetation och därmed så rik på naturvärden torde i hög grad sammanhänga med berggrundsförhållandena inom och strax norr om området. Den kambro-ordoviciska berggrunden och där främst skifferleran har möjliggjort för inlandsisen att efterlämna ett mäktigt och formrikt täcke av bottenmorän.

I isrörelseriktningen utsträckta moränryggar - mer eller mindre av drumlintyp - ansluter ofta direkt till förkastningsbranten och bildar bryggor mellan slätten och skogsbygden, såväl med avseende på landformerna som vegetationen. Till detta förhållande bidrar också det faktum att förkastningslinjen här är ganska ojämn, så att slättens odlingsmark kan sända in smala tungor mellan förkastningsbrantens klintar.

Det näst själva förkastningslinjen mest framträdande landformselementet inom övergångsområdet i Viby är den stora moränhöjden mellan Östansjö och motorvägen (E 3), på vilken byarna Kungsberg, Våglyckan och Lybby är belägna. Höjden är vinkelböjd med spetsar mot SV och SO, men har också en lägre utlöpare mot NNO. En del av höjdens form är betingad av berggrunden, vars översta lager här består av alunskiffer. Krönet av den vinkelböjda höjden utgörs av svallgrus som är samlat till en markerad ås. Denna når hela 114 m ö h, d v s 25 m över Bäcksjön - i sänkan mellan vinkelbenen - och ca 40 m över motorvägen norr om höjden.

Ett annat framträdande avsnitt inom övergångsområdet är Tystinge-Breslätt-platån omedelbart söder om Bäcksjön och Östansjö tätort. Den ligger nedanför Tystingeberget (omr 30) och bildar ett trappsteg mellan denna och slätten, avskild genom flera korta förkastningar. Mest markanta är förkastningen upp mot Tystingeberget samt den ned mot slätten i nordväst, invid Tystinge by. Såväl sistnämnda sluttning som själva platån är till större delen täckta av svallad morän eller svallsand som utgör åker- eller betesmark. Uppe på platån finns också några låga hällmarker bevuxna med enar, unga tallar, ljung, fårsvingel, gulmåra, tjärblomster m m. Där berget går i dagen i förkastningssluttningen mot slätten finns tät ekhassel-skog. I övrigt präglas den hävdade betesmarken i sluttningen av enstaka unga ekar, ung hassel och hägg, delvis i täta snår, en del gråal samt talrika nyponbuskar. Där finns också en tät askdunge.

Rester av alunskiffer finns inte bara i Våglyckan-höjden, utan också på några platser omedelbart intill förkastningsbranten. Inom övergångsområdet, som det här avgränsats, förekommer skiffern åtminstone också vid Odensvi.

Det finns ingen skarp naturlig gräns mellan Vibys övergångsområde och Drumlinområdet (se omr 17-22) närmast norr om detsamma. Av praktiska skäl har gränsen lagts i motorvägen. Liksom i drumlinområdet finns här ett koncentrat av vetenskapligt intressanta och vackra naturområden. De geologiska förutsättningarna härför har ovan berörts. Dessa skapar i sin tur förutsättningar för en varierad vegetation och flora, genom inverkan av näringsrika jordarter och gynnsamma lutningsförhållanden. Frånvaron av kalksten i berggrunden gör dock att växtligheten är något mindre rik än i Sköllerstas övergångsområde. Av de ädla lövträden är endast eken rikt företrädd. När det gäller sällsynta växtarter kan nämnas att Kung Karls spira, honungsblomster och kärrknipprot funnits inom området ännu ett stycke in på 1900-talet.

Ett urval av intressantare delområden beskrivs i det följande (omr 24-33). Som en komplettering till de synpunkter som framförs under respektive delområde är det angeläget att påpeka att den vackra och känsliga landskapsbilden här liksom inom drumlinområdet motiverar att särskilda krav ställs på lokalisering och utformning av nybebyggelse eller andra arbetsföretag, inte bara inom de känsligaste delområdena utan i hela övergångsområdet.

Omfattning: Våglyckans äng (Valkesängen) OMRÅDE 24

Areal: 6,5 ha

Beskrivning: Området är beläget omedelbart norr om krönet av den mäktiga, bågformigt krökta moränhöjd som omger Bäcksjöns (omr 27) sänka. Markytan är nästan plan och sluttar svagt mot NV. Den består av genom svallning omlagrad och sorterad morän, d v s svallgrus och -sand.

Den östra tredjedelen av området är tämligen öppen och har karaktären av hävdad löväng. Här omväxlar öppna gräsbevuxna ytor med små hult, d v s grupper av träd och buskar samlade kring odlingsrösen. Det vanligaste trädslaget är ek, delvis ganska grov. Även lönn och körsbär förekommer. Vid odlingsrösena finns täta grupper av hassel samt ställvis nypon och måbär. De öppna ytorna domineras av gräs som kruståtel, vårbrodd, knyl- och ängshavre samt hundäxing. I övrigt växer där t ex kråkvicker, gulvial, skogsklöver, midsommarblomster, gulmåra, gullviva (rikligt), prästkrage och slåttergubbe.

Den centrala och västra delen har ett mer eller mindre slutet trädskikt och har sålunda karaktär av lund. Här finns dock ställvis ett rikt inslag av björk och gran. I buskskiktet ingår hassel, måbär och olvon, i fältskiktet främst sippor och nejlikrot men även t ex skogssallat och trolldruva.

Området avgränsas i söder av åkermark, i öster, norr och nordväst av vägar. I nordöstra hörnet finns en liten igenväxande f d åkerlycka och i norr en större bostadstomt. Området lär ungefär fram till sekelskiftet ha hävdats som löväng. På senare år tycks endast viss röjning ha skett i den östra delen. Ängen har ibland använts för sommarfester.

Bedömning: Området är värdefullt som exempel på lund- respektive lövängsartad vegetation. Den lövängsartade delen utgör dessutom ett mycket tilltalande inslag i landskapsbilden.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av lövängsdelen. Eventuellt borde viss gallring ske i lunddelen, varvid ädlare trädslag gynnas på bekostnad av andra.

OMRÅDE 25

Omfattning: Lybby askäng och lund

Areal: 20 ha

Beskrivning: Området omfattar dels ett lundparti, dels en askbevuxen äng samt mellanliggande odlingslandskap öster om Lybby. Jordartsmaterialet består av svallgrus.

I den s k askängen är asken det klart dominerande trädslaget. Ett stort antal relativt grova askar står spridda i området. Här finns även enstaka ekar, spridda bestånd av hassel och nyponbuskar. Dominansen av gräs i fältskiktet är påtaglig och av arter kan nämnas hundäxing, kamäxing, darrgräs, knylhavre och tuvtåtel. Örtfloran är artrik med växter som smörbollar och gullviva i stora mängder samt prästkrage, blåklocka, brudbröd, rödklint, lundtrav, smånunneört, backlök, buskviol, luktviol, rödkämpar, sommarfibbla och klasefibbla. Här finns också vårmusseron. I norra delen tätnar trädskiktet till en asp/hassellund med blåsippor och kirskål i fältskiktet.

Områdets östra del upptas av ett lundparti, Lybby lund. Vegetationen är här mycket tät och rik och har ett stort inslag av ovanliga och krävande arter. I trädskiktet ingår bl a ask, lönn, ek, gråal och fågelbär samt en hel del relativt stora granar. Fältskiktet domineras framför allt av vårblommande arter. Bland dessa kan nämnas blåsippa, vitsippa, vårlök, smånunneört, svalört, desmeknopp, lungört, vätteros, trolldruva, vårärt, gullpudra, underviol, buskviol, häxört, hässleklocka och skavfräken.

Mellan askängen och lunden ligger åkermarker och även en del bebyggelse i anslutning till jordbrukslandskapet.

Askängen och vissa mindre partier av lundområdet betas. Även lundens centrala del har tidigare betats, att döma av förekomsten av gammalt taggtrådsstängsel, men dessa delar är nu igenväxta. Några nu igenväxta körvägar går också genom området, endast den i gränsen mellan åkermarken och lunden används numera. De flesta askarna i askängen bär spår av hamling d v s lövtäkt till djurens vinterfoder i gångna tider. I hagen finns flera gamla odlingsrösen.

Bedömning: Området har både botaniska och estetiska värden, det sistnämnda gäller framför allt askängen. Det näringsrika jordartsmaterialet har gett upphov till en rik lundflora med motsvarigheter endast på några få lokaler i kommunen.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete och öppethållande av de hävdade partierna. Försiktiga röjningar av framför allt gran i lunddelen.

Omfattning: Torrängsparti sydväst om Våglyckan. OMRÅDE 26

Areal: 0,6 ha

Beskrivning: Området består av en liten torrbacke som sluttar svagt ned mot åkermarken i söder. I övrigt omges den av tät lövskog.

Backen ligger i solexponerat sydläge och är bevuxen med typisk torrängsvegetation. Endast några unga ekar och granar finns i trädskiktet förutom en tall. Dessutom finns här en del en. I skogskanten växer björk, rönn och hagtorn samt en del invandrande sly av främst asp. I fältskiktet dominerar torrängsarter som ängshavre, gråfibbla, tjärblomster, gulmåra, rölleka och liten blåklocka. Mest anmärkningsvärd är förekomsten av backsippa, en i länet relativt ovanlig art. 1974 räknades här till sex plantor.

Lokalen hotas dels av invandrande aspsly och dels av sten, som kastas upp från åkern.

Bedömning: Området har ett botaniskt värde såsom växtlokal för den ovanliga backsippan.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Aspsly bör inte tillåtas vandra in i den omfattning att kvävning hotar backsipporna.

Omfattning: Bäcksjön OMRÅDE 27

Areal: 26 ha

Beskrivning: Bäcksjön intill Östansjö samhälle är en sjö av eutrof karaktär. Den är dock inte en typisk slättsjö utan är belägen i en grytliknande sänka och terrängen sluttar ned mot sjön från alla håll. Ytvatten tillförs via den s k Breslättsbäcken som mynnar i sjöns södra del. Bäcksjön avvattnas genom en liten bäck på västra sidan. Vattnet rinner sedan vidare via Brobybäcken ut i Täljeån. Sjöns botten består till största delen av lerhaltig sand, som inom vissa partier, framför allt kring utloppet, är täckt av dy. Största uppmätta djup är 3,8 m.

Stränderna är bevuxna med en lövskogsbård av al, björk och olika sälgarter. Bland de mer anmärkningsvärda kan nämnas ängsvide. Fältskiktet domineras av olika starrarter som småstarr, hirsstarr, gråstarr och sällsynt även grönstarr (Carex tumidicarpa), grenrör, mjölkört, videört, hallon, kärrviol, vattenmåra, kärrsilja och vänderot. Här finns också flera ovanligare arter som bäckbräsma, kärrbräken och vildbalsamin.

Längre ut i vattnet dominerar bladvassen i en 15-40 m bred zon runt sjön. Här finns dessutom bl a starr, sjösäv, sjöfräken, topplösa, kråkklöver, fackelblomster, sprängört och kalmus. Flytbladsvegetationen präglas av vit och gul näckros. Bland övriga arter kan nämnas dyblad, andmat och gäddnate. En del undervattensväxter finns också i sjön, exempelvis vattenpest, vattenaloe, ålnate och näckmossa (Fontinalis antipyretica).

Karakteristiska fågelarter vid Bäcksjön är bl a gräsand, skäggdopping, knipa, drillsnäppa, sävsparv och sävsångare.

Fiskfaunan har normal sammansättning med arter som gädda, abborre och vitfisk.

I sjöns sydöstra del finns en kommunal badplats med brygga, hopptorn och omklädningshytter. I nordöst, omedelbart utanför området, finns en idrottsplats och en hel del mindre, privata båtplatser finns framför allt längs sjöns östra strand.

Bedömning: Bäcksjön har tack vare sitt läge intill Östansjö samhälle en stor betydelse som rekreationssjö. Den har därtill ett visst floristiskt intresse med flera mindre vanliga arter. Sjöbäckenet är av ovanlig typ.

Klassificeringsmotiv: I första hand rekreationsmöjligheterna, i andra hand floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Att sjöns karaktär inte förändras genom t ex ingrepp i stränderna och att igenväxningen inte påskyndas genom tillförsel av näringsämnen.

OMRÅDE 28

Omfattning: Breslättsäng

Areal: 9 ha

Beskrivning: Breslättsäng kallas i stadsplanen över Östansjö för Stadsparken, men är i huvudsak en naturpark. Jordartsmaterialet utgörs av sand och svallgrus. I områdets centrala del går berget i dagen i en rundhäll. Bergarten utgörs av gnejs. I nordväst rinner en bäck i en mindre ravin norrut genom samhället mot Bäcksjön.

Området är i norr helt skogbevuxet och kan karaktäriseras som lund medan den södra delen är av ängskaraktär, sedan lång tid hävdad genom slåtter och bete. Även den norra lunddelen har tidigare hävdats, men slåttern upphörde här tidigare än i söder. I lunddelen dominerar ek, alm, björk och al i trädskiktet men asp, hägg och fågelbär förekommer också rikligt. Buskskiktet domineras av hassel. Örtfloran är rik, framför allt på våren, då blå- och vitsippa, svalört, vårlök, vätteros och vårärt förekommer rikligt. Sommarfloran innehåller bl a lundstjärnblomma, stinksyska, daldocka, trolldruva, två-

blad, lundbräsma, sårläka, skogsvicker, hässleklocka, hässlebrodd, lundgröe och långsvingel. Vid och på bergspartiet växer t ex liten nunneört, desmeknopp, vårspergel och vitknavel.

I den öppnare ängsdelen växer träd och buskar främst ek, alm, oxel, rönn, vildapel, hassel, en, getapel, köttnypon och spetshagtorn i de gamla odlingsrösena. Örtfloran är även här rik med arter som blå- och vitsippa, fläckfingerört (Potentilla crantzii), gullviva, knölsmörblomma, jungfrulin, tjärblomster, prästkrage, sommarfibbla, fältgentiana, olika klöverarter, vitmåra, johannesört och höstfibbla.

Bäcken i NV kantas av bl a asp, al och björk. Vegetationen i ravinen är ställvis mycket hög och frodig med arter som hallon, druvfläder, nässlor, skelört, flenört och strutbräken. I ravinen finns också en växtplats för backsippa.

Området genomkorsas av flera stigar och på berget firar man bl a valborgsmässoafton. I bäcken finns en inhägnad dammbyggnad.

Bedömning: Breslättsängen har stora botaniska värden med bl a en rik lundvegetation. Området är ett mycket omtyckt strövområde i direkt anslutning till samhället.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Regelbundna gallringar och röjningar är önskvärda för att få området att behålla sin nuvarande karaktär.

Omfattning: Breslättsåsen OMRÅDE 29

Areal: 12 ha

Beskrivning: Breslättsåsen är uppbyggd av svallgrus och inte isälvsgrus som anges på geologiska kartan. Den reser sig flera meter över omgivningen, löper i nordsydlig riktning för att i nordändan böja av tvärt mot öster. Några mindre kärr- och mosspartier finns öster om åsen.

Åsen har tidigare betats som hagmark men håller nu på att få tätare vegetation. Trädskiktet är glest och utgörs av björk, ek, tall och gran. Dominerande buske är en, som förekommer i stora mängder och ställvis med grova, höga exemplar. Fältskiktet är klart gräsdominerat med arter som kruståtel och ängshavre, den senare indikator på en viss kalkhalt. Dessutom förekommer örter som gulmåra, kråkvicker, bockrot och hundkex. Torrbacksvegetationen avbryts i nordändan av ett litet lundartat område med hassel. I den nämnda myrmarken öster om åsen växer kråkklöver, blåsstarr, småstarr och trådtråg.

Längs åsen löper en liten stig och i norra delen tväras åsen av en mindre körväg.

Bedömning: Området har stort värde som strövområde på grund av den vackra naturtypen och närheten till Östansjö samhälle.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna, vegetationen och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Regelbundna gallringar och röjningar är önskvärda för att få området att behålla sin nuvarande karaktär.

OMRÅDE 30

Omfattning: Tystingeberget

Areal: 124 ha

Beskrivning: Berget är uppbyggt av gnejs och når vid sin högsta punkt 171,6 m ö h, ca 50 m högre än den uppodlade platån kring Tystinge och Breslätt närmast norr om berget och ca 100 m högre än slätten i norr. Norrsluttningen är brantast, medan södersluttningen är flackare och berget övergår här i det kuperade skogslandskapet. Bergets topp består till stora delar av hällmarker, medan bergssluttningarna till största delen är täckta av morän. I sydväst ligger en liten sjö, Igelsjön.

Bergssidorna är bevuxna med blåbärsgranskog och även ett litet inslag av ek finns. Toppen och även vissa andra partier har hällmarkstallskog. Man kan inom vissa partier hitta en rikare vegetation och ovanligare arter. I sydvästra delen växer fågelbär, hassel, gaffelbräken, blåsippa och vitknavel medan man i nordvästdelen finner arter som skogsvicker, svartbräken, getrams och lövbinda. I kraftledningsgatan över berget finns skogsbjörnbär och i nordost ligger ett område med ek, lind, hassel samt i fältskiktet sårläka, vårärt, stinksyska och blåsippa. Inventeringssommaren var östsidan samt ett parti nordväst om toppen kalavverkade. Omedelbart nedanför berget i nordväst finns i skogsbrynet under en mindre kraftledning en växtplats för backsippa. Övriga växter här är bl a en, ljung och stagg.

Igelsjön är en typisk brunvattensjö med sanka stränder. Myrremsan runt sjön är bevuxen med bl a vitag, sileshår och flaskstarr. Utanför denna vegetation finns i vattnet ett bälte med vita näckrosor.

Ett elljusspår löper längs bergets nordöstra del och flera stigar går upp på berget. Från toppen har man vid utsikt norrut över slätten. Berget övertväras av en kraftledning.

Bedömning: Tystingeberget är ett mycket omtyckt och välfrekventerat strövområde med elljusspår, utsiktspunkter m m. Det ligger därtill inom bekvämt avstånd från Östansjö samhälle. Området har också ett visst botaniskt värde, här finns bl a en växtplats för backsippa.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Vid eventuella skogsbruksåtgärder bör hänsyn tas till det rörliga friluftslivet.

Omfattning: Hage och bäckravin vid Skrubby OMRÅDE 31

Areal: 3,5 ha

Beskrivning: Hagen ligger på västsluttningen av en drumlinartad höjd, på slätten omedelbart nedanför förkastningsbranten. Nedanför västsluttningen rinner en bäck som bl a utgör avlopp från Bäcksjön (omr 27). Området omges på alla sidor av åkermark.

Hagen har ett glest trädskikt av ek med inslag av björk. Under detta finns en del större hasselbuketter som växer i odlingsrösen, men dessutom ett särskilt i N i brist på bete alltmer tätnande skikt av unga hasselbuskar i sällskap med aspsly. Det finns också en del buskar av en, måbär och olvon och i rösekanterna några getaplar. Endast i södra delen finns numera öppna ängsytor. Fältskiktet är av torrängstyp och domineras av diverse gräs, brudbröd, daggkåpor, svartkämpar, vanlig vårlök, gullviva, smörbollar och björnloka. Sparsammare förekommer lundtrav, buskviol och backlök. Inne i rösenas hasselsnår finns lundväxter som trolldruva, svalört, blåsippa, smånunneört och glatt tallört.

I bäckravinen finns ett mycket tätt trädskikt av gråal med inslag av hassel. I fältskiktet märks sippor, älggräs, ormbär, strutbräken, gullpudra, mossviol, bäckbräsma, bäckveronika och hybriden av humleblomster och nejlikrot.

Bedömning: Hagen har trots påbörjad igenväxning ganska höga skönhets- och botaniska värden. Även bäckravinen hyser en del intressanta växtarter.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, vegetationen och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Röjning och återupptagande av betet skulle kunna återställa skönhetsvärdena och säkra florans fortbestånd.

OMRÅDE 32

Omfattning: Bergkulle vid Lilla Frotorp.

Areal: 1,9 ha

Beskrivning: Nordost om gården Lilla Frotorp ligger en bergkulle, som höjer sig ca 10 m över den omgivande terrängen. Berggrunden består av diorit, en mörk, relativt basisk bergart. Berggrunden är blottad i berghällar i centrala delen, men är täckt av morän i norr och svallgrus i söder.

Vegetationen uppe på berget domineras av enbuskar och enstaka små björkar. Här växer också ett knappt 20-tal buskar av svart-oxbär och bland andra arter kan nämnas gaffelbräken, stensöta, ljung, vitknavel, gråfibbla, tjärblomster, kruståtel och vitmossa. Berget omges av sluttningar bevuxna med torrängsvegetation. Vissa partier är även trädbevuxna . I öster mot en angränsande damm och bäck växer björk, asp och även enstaka tallar. Den norra kanten har en bård av gråal, ek, hägg, rönn, måbärs- och nyponbuskar mot åkern och betesmarken norr om området. Även på ängsmarken i övrigt växer köttnypon, delvis i stora snår samt björnbär (Rubus nessensis) och i fältskiktet gulmåra, ängshavre, tjärblomster, rödklint, daggkåpa, brudbröd, rödsvingel, fårsvingel, grusstarr m m. Här finns också skålröksvamp.

Hela området betas av får. Berget är delvis skadat av bergtäkt. På tre ställen har man tidigare brutit sten, täkterna är dock små och grunda.

Bedömning: Beteshagen har sitt största värde som växtlokal för det sällsynta svart-oxbäret. Den har också ett visst landskapsbildsvärde.

Klassificeringsmotiv: Floran och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete och röjning i de täta buskagen i norra delen. Berget bör inte utsättas för ytterligare täktverksamhet.

OMRÅDE 33

Omfattning: Odensvi skans

Areal: 17 ha

Beskrivning: Odensvi skans är en gammal fornborg belägen på krönet av förkastningsbranten. Söder om berget sträcker sig en drygt kilometerlång sprickdal i N-S riktning. Både berget och sprickdalen har branta sidor med upp till 10-15 m höga stup. Speciellt välutbildad är dalens östsida som i norr bildar bergets västra sida. Berggrunden inom området består av gnejs. Den är på berget och på båda sidorna av dalgången blottad i hällmarkspartier omväxlande med partier täckta av ett tunt moränlager. Själva dalbotten är täckt av morän och torvavlagringar. Genom dalen mot norr rinner en liten, sommartid helt uttorkad bäck.

Själva berget och höjdområdena på båda sidorna om sprickdalen är bevuxna med hällmarkstallskog, medan granskog med inslag av bl a al dominerar i dalgången. Nedanför bergbranten växer en rikare vegetation med hassel och i fältskiktet bl a blåsippa, vispstarr, vårärt, trolldruva och underviol. I de sparsamma rasmassorna nedanför bergbranten finns bl a piprör och träjon. I förkastningsbranternas bergskrevor finner man ormbunkar, sten-, hälle-, svart- och gaffelbräken, getrams, tjärblomster, kärleksört, lundgröe och klippfibbla. Omedelbart nedanför branten finns en växtplats för lövbinda. Även dalgångens botten är förhållandevis rik på arter och exempelvis skogsvicker, ögonpyrola, lopplummer och knärot växer här, liksom på fuktigare ställen älggräs, olika ormbunksarter, skogsfräken och intill bäcken dvärghäxört.

Uppe på berget i norr finns som tidigare nämnts en fornborg med stenmurar mot söder. Man har härifrån utsikt över slätten. Ett stycke söder om berget korsar en kraftledning dalgången. Här finns i stupet en trätrappa ned i dalen.

Bedömning: Den välutbildade sprickdalen har visserligen inte samma storslagenhet som Dovrasjödalens centrala partier men är trots det både av topografiskt och botaniskt intresse. Förutom det rent kulturhistoriska värdet har Odensvi skans även ett visst värde ur rekreationssynpunkt.

Klassificeringsmotiv: Vegetation, floran och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Ingen kalavverkning bör ske nere i dalgångens botten. Arbetsföretag som kan skada landformerna bör undvikas.

Omfattning: Blänkkärret OMRÅDE 34

Areal: 7,0 ha

Beskrivning: Kärret är beläget i en relativt flack, i N-S riktad sprickdal i omgivande urberg, vilket enligt geologiska kartan består av röd gnejs. Dalen är parallell med Dovrasjödalen (omr 35), når liksom denna fram till förkastningsbranten mot slätten i norr och kan mot söder följas åtminstone några kilometer. Endast den östra dalsidan är någorlunda hög och brant, framför allt vid kärrets norra del, och är bevuxen med hällmarkstallskog.

Blänkkärret är bevuxet med små och glest stående björkar och tallar. I kanterna och mot ändarna växer även klibbal och gråvide. Fältskiktet präglas av brunven, dystarr, tuvull, ängsull, ullsäv, tranbär, vattenklöver, kärrsilja och kråkklöver. Av ovanligare arter kan nämnas korallrot, kärr- och granbräken samt lappvide.

Älg och rådjur vistas regelbundet vid kärret. Skogssnäppa är en typisk häckfågel. Av dagfjärilar förekommer t ex makaonfjäril, prydlig, brunfläckig och svartringlad pärlemorfjäril samt starrgräsfjäril.

Kärrets sydligaste del övertväras av en nyanlagd skogsbilväg. Ett dike har också grävts tvärs över det, strax norr om vägen, och från detta leder ett avloppsdike mot söder. En slekesten har satts upp i kärrets södra ände. En jaktkoja finns i östra kanten. Alldeles norr om mossen finns gamla gruvhål, Hovra gruvor.

Bedömning: Blänkkärret är en nästan orörd myr med relativt rik vegetation och flora, till större delen av typen kärr. Även faunan är av intresse.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen, floran och faunan.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Inga ytterligare dikningar eller andra ingrepp i kärret norr om skogsbilvägen.

OMRÅDE 35

Omfattning: Dovrasjödalens norra del

Areal: 11 ha

Beskrivning: Dovrasjödalen är en ca 4 km lång sprickdal som går i nordsydlig riktning. I norr når den fram till förkastningsbranten mot Närkeslätten. Det centrala partiet med tre sjöar är avsatt som naturreservat och endast den norra delen skall beskrivas här. Sprickdalen är även inom detta parti välutbildad med höga, på många ställen lodräta bergväggar på båda sidor om dalbotten. Bergväggarna är som högst 20-25 m. Dalgången är smalast i söder, ca 60-70 m och blir successivt allt bredare mot norr. Berggrunden består av ögongnejs (mycket grovkristallin gnejs) med ett litet inslag av diabas i sprickdalens botten.

Dalgångens södra del upptas av en mosse. Denna är bevuxen med gran och björk och i fältskiktet arter som tranbär, hjortron, vattenklöver och även en del blåbär. Även i bergskanten, där berget inte är lodrätt, växer gran. Mossen övergår norrut i en fuktig, slyig granskog med inslag av bl a hassel och i södra delen skogslind. Fältskiktet domineras av fuktkrävande arter exempelvis älggräs. Under kraftledningen i norr har området mer karaktär av igenväxande f d ängsmark. I de branta bergssidorna kan man hitta flera ormbunksarter, svartbräken, stenbräken och hällebräken. I dalgången växer bl a lundarv, blåsippa, lundbräsma, vildbalsamin, stinksyska, trolldruva, skogsvicker och gul taggticka. I dalen vid kraftledningen växer dessutom underviol, sötvedel, bergmynta, skogstry, liksvamp och krusig fingersvamp.

Området övertvärras i norra delen av en kraftledning, i övrigt saknas kulturpåverkan.

Bedömning: Sprickdalen är även här norr om Dovra sjöar välutbildad med branta bergssidor och orörd natur. Mest utpräglad är topografin i områdets södra del, men även i norr når branterna 5-10 m höjd. Även floran är intressant.

Klassificeringsmotiv: Topografin och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Arbetsföretag som kan skada områdets terrängformer bör undvikas.

Omfattning: Odlingslanskap vid Vångerud OMRÅDE 36

Areal: 5,5 ha

Beskrivning: Området ligger alldeles ovanför kanten av förkastningsbranten mot slätten. Just här finns en liten markant bergknalle - Vångerudsberget - framme på själva kanten och från denna sluttar terrängen mer eller mindre brant åt alla håll, mot byn i söder dock bara svagt. Bergets brant mot öster fortsätter fram till byns östra kant, där dock i form av en brant jordslänt.

Berggrunden består av gnejs och går i dagen i Vångerudsberget och övriga hällmarker vid kanten av förkastningen. I övrigt finns ett täcke av svallad morän, kring byn mest svallsand. Högsta kustlinjen ligger här i trakten 150 m ö h, varför Vångerudsberget med sina 152 m bara torde ha stuckit upp som ett litet skär ur Yoldiahavet.

Odlingsmarken sluttar svagt mot söder och utgörs av åkrar och små öppna ängsytor, som skjuter ut flikar mellan hällmarkerna i norr. Dessa senare är bevuxna med hällmarksskog som är särskilt utpräglad i bergssluttningen öster om Vångerudsberget. På detta har nyligen den mesta skogen avverkats. Skogen närmast väster om odlingsmarken präglas av ung tall med mycket asp och björk och en del hassel i brynen. I jordslänten i öster finns en ridå av lundartad vegetation med ek, lönn, alm, hassel, måbär, skogstry, nejlikrot, blåsippa, stinknäva, underviol och trolldruva. Nedanför lundridån liksom i vägkanter, skogsbryn och hällmarkskanter finns torrängsvegetation med t ex hundäxing, ängshavre, gulmåra, röllika, svartkämpar, knölsmörblomma, fläckfingerört (Potentilla crantzii) och tjärblomster. Kring gårdarna finns stora lönnar och andra lövträd.

Vångerud passeras av vägen mellan Östansjö och Tripphultsjön (omr 37). Vångerudsberget tangeras av en större kraftledning, vars röjningsgata skapar fri utsikt mot ostnordost.

Bedömning: Vångeruds by omges av ett småskaligt och vackert odlingslanskap i säreget terrängläge. Vångerudsberget bildar liksom Tystingeberget (omr 30) en karakteristisk "knöl" på förkastningens krön vilken är synlig både från slätten och från utsiktspunkter i södra skogsbygden. Från berget har man utsikt mot Hallsberg och en del av Närkeslätten. Det lilla lundområdet intill byn har visst botaniskt värde.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av odlingsmarken.

OMRÅDE 37

Omfattning: Tripphultsmon - Klevsbergen

Areal: Ca 370 ha, varav ca 65 av särskilt intresse.

Beskrivning: Tripphultsmon är det sandfält som omger Hardemoåsen där Hallsbergsåsen grenar av från denna. Mon är belägen omedelbart ovanför Hallsbergsförkastningen och avgränsas i norr av de tre "klintar", Tunshall, Getrikebergen och Klevsbergen, som förkastningen här är uppsplittrad i. Isälvslagringarna fortsätter dock norrut ner mot slätten i luckorna mellan klintarna. Samma passager har utnyttjats för landsvägarna - Hardemoåsens invid Tunshall för rv 50 och Hallsbergsåsens invid Klevsbergen för lv 627. Sandfältet har en otydlig gräns i väster, men når där fram till Tripphultssjön. Även i öster är gränsen otydlig. Där har gränsen för det beskrivna området lagts i lv 627. Mot söder fortsätter sandfältet in i Askersunds kommun och kallas där Vissbomon.

Själva sandfältet har en mycket jämn yta, belägen ca 130 m ö h. 5-10 m högre når klintarna i norr liksom några ur sandfältet uppstickande bergknallar, den största belägen några hundra meter öster om Tripphultssjön. Berggrunden består av gnejs. Hardemoåsen bildar här ingen synlig åsrygg och Hallsbergsåsen strax öster om området har bara en otydlig sådan. Det enda som förutom de enstaka bergknallarna skapar naturliga landformer är dels tre åsgravar, som bildar en i riktning SSO-NNV orienterad rad i områdets sydöstra del, dels några sanddyner ute i Bläckkärret intill kommungränsen i söder. Den största åsgraven, Sjömansdalen, är drygt 200 m lång, ca 80 m bred och drygt 5 m djup. Den är i motsats till de övriga åsgravarna svagt kärrartad i bottnen. Möjligen markerar dessa åsgravar Hardemoåsens centrala del. Det finkorniga materialet i markytan är i stort sett helt fritt från sten och block. Sådana finns dock rikligt inom ett område kring punkt 128.10 på västra sidan av lv 627.

I Hallsbergsåsens pass, Klevsbacken, fanns förr en klapperstensvall vid Ancylussjöns högsta nivå, 105 m ö h. Den förstördes vid en vägförbättring 1932. I nedre delen av bergbranten, alldeles intill landsvägens västra sida, är den ojämna bergytan markant avrundad av Hallsbergsåsens isälv.

Ytvatten finns i områdets sydvästra del, i form av Tripphultssjön och dess avflödesbäck mot söder. I förkastningssluttningen väster om Tunshall bryter en serie källflöden fram ur sänkor i markytan. De största kallas Ögona- respektive Finnkällan och har använts som offerkällor. Källflödena bildar en bäck med rikt flöde som avrinner norrut till Täljeån.

NM

Den helt dominerande vegetationstypen är tallheden, d v s luftig tallskog med ljung och lingon i fältskiktet. Renlavar och islandslav täcker ofta stora delar av markytan. Ofta finns ett lägre, likaledes glest trädskikt av yngre gran och särskilt i kraftledningsgatorna mycket en. Här och var finns tätare skog med starkt inslag av gran och mycket mossor i bottenskiktet. På klintarna i norr och på bergknallarna finns hällmarkstallskog med nästan exakt samma arter som på tallheden. I fältskiktet tillkommer dock t ex vårspergel. Däremot saknas de fyra lummerarter, rev-, matt-, platt- och cypresslummer (Lycopodium tristachyum), som växer på tallheden. Platt- och framförallt cypresslummern verkar att föredra den mest extrema tallheden. Tallhedens vackraste invånare, mosippan, finns på ett par ställen på Tripphultsmon öster om sjön. Söder om badplatsen vid Tripphultssjön växer borsttåg och granspira.

Tripphultsmon passeras förutom av de två stora landsvägarna av ett stort antal mindre vägar och stigar samt två stora kraftledningar. Vid Tripphultssjön och vid Motorp, strax norr om sjön, finns några fritidshus. Dessutom finns vid Tripphultssjön en kommunal badplats och vid Motorp ett par föreningsgårdar. Från Motorp utgår en serie motionsspår. Några grus- och sandtäkter finns i sydöstra delen, den största nära punkt 128.10 vid lv 627. En stor bergtäkt har konsumerat baksidan - sett från rv 50 - av Tunshall. En annan bergtäkt avses öppnas i Getrikebergens nordsluttning.

Bedömning: Tripphultsmon och dess fortsättning söderut, Vissbomon, är en typisk tallhed. Inom dess södra del finns några åsgravar av visst geologiskt intresse - särskilt sedan likartade åsgravar på Vissbomon förstörts av grustäkter - samt några växtplatser för den ytterst sällsynta cypresslummern. Detta är sannolikt den enda förekomsten i Svealand och en av några få i landet. Arten är utrotningshotad och därför föremål för särskilt intresse inom "Projekt Linné ".

Nej!

Finnkällan och Ögonakällan är intressanta både ur hydrologisk och kulturhistorisk synpunkt. De är skyddade som naturminne. Tripphult-Vissbodamon utgör ett hydrologiskt referensområde, där grundvattenytans nivå fortlöpande registreras.

Tripphultssjöns badplats och motionsspåren är mycket flitigt utnyttjade. Sjön har naturlig sandstrand och blir badvarm tidigt på säsongen. Motionsspåren har p g a höjdläget skidsnö under relativt lång tid. Vår och höst blir de p g a den väldränerande sanden aldrig blöta. Från Klevsbergen och Tunshall har man fin utsikt mot Hallsberg respektive över Hardemoslätten.

Klassificeringsmotiv: Geologin, floran och friluftslivet.

Klassificering: Klass 2 (sydöstra delen) och 3.

Naturvårdsönskemål: Täktverksamhet utöver redan beviljade tillstånd bör ej medges. Speciell försiktighet bör iakttas beträffande växtplatserna för cypresslummer, så att de t ex inte skadas av hyggesavfall vid avverkning. Eventuellt bör de skyddas som naturreservat e dyl.

OMRÅDE 38

Omfattning: Växtlokal på Blåbergamon

Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Den del av Tripphult-Vissbomon (se omr 37) som är belägen närmast söder om Blåberga by brukar kallas Blåbergamon. Den är starkt uppsplittrad av stora hällmarker som sticker upp ur sandfältet. Några hundra meter öster om länsväg 627, vid södra infartsvägen till Blåberga, finns en grustäkt. Omedelbart norr om täkten, invid upplagda avbaningsmassor i brynet mot angränsande skog, finns ett bestånd av cypresslummer (Lycopodium tristachyum). Beståndet täcker en yta av några ar och består av många tiotal exemplar.

Skogen norr om beståndet utgörs av medelålders hedtallskog. I söder ligger täkten och i väster en bred kraftledningsgata.

Bedömning: Cypresslummern är en mycket sällsynt och skyddsvärd växtart (se omr 37). Denna växtplats ligger dock isolerad från övriga lokaler på Tripphult-Vissbomon och utgör sannolikt bara en rest av ett större bestånd, utplånat av angränsande täkt.

Klassificeringsmotiv: Floran

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Växtplatsen torde ha ett tillfredsställande skydd i och med att täktplanen anger att inga ingrepp får ske på denna sida av täktområdet. Eventuellt kan vissa anpassningar bli behövliga om och när skogsbruksåtgärder blir aktuella.

Omfattning: Älgevads hage. OMRÅDE 39

Areal: 2 ha

Beskrivning: Hagen är belägen på ostsluttningen av en moränhöjd, som ligger i kontakt med förkastningsbranten i söder. Höjden har liksom motsvarande bildningar i trakten, t ex Odensvi och Tomta hagar (omr 40), en bergkärna av alunskiffer. Marken i området utgöres av torr och sandig morän, som svallats av äldre östersjöstadier. Ytan är därför svagt böljande. Marken har varit tämligen blockrik, vilket medfört att man vid uppodlingen fått lägga upp många och stora odlingsrösen. Förmodligen har området ursprungligen brukats som åkermark eller löväng. På senare år har ett par hästar betat området.

Hagen utgör ett mosaiklandskap med omväxlande kortbetad gräsmatta och små hult, d v s partier, där man lagt upp odlingsrösen och låtit träd och buskar växa. Ett flertal arter av träd och buskar är representerade i hulten: björk, lind, hägg, oxel, apel, gran, hassel, en och nypon. Lindarna är små och buskformiga, utom ett träd omedelbart väster om infartsvägen. I trädens skugga växer bl a blåbär och träjon, medan vegetationen ute på de öppnare betade markerna bildas av ett flertal gräsarter bl a kruståtel samt daggkåpa, gulmåra och solvända.

Bedömning: Området är mycket estetiskt tilltalande med välutbildade små landskapsrum, avgränsade av hultvegetationen. Odlingsrösena är kulturhistoriskt intressanta samtidigt som de är mycket stora och välgjorda. Något vetenskapligt, odlingshistoriskt värde torde området inte ha eftersom det med all sannolikhet blivit betesmark i sen tid. Solvändan tycks här ha sin enda förekomst utanför kommunens sydöstra del (Svennevads och Bo socknar).

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Hagen har iordningställts för bete genom landskapsvårdande beredskapsarbete. Det är väsentligt för såväl landskapsbilden som floran att betet kan fortgå. Eventuellt kan nya röjningsinsatser komma att behövas.

Omfattning: Hagmarksområde vid Tomta (Tomta hagar) OMRÅDE 40

Areal: 21 ha

Beskrivning: Tomta hagar är belägna i en sluttning vid foten av den förkastningsbrant som skiljer Närkes södra skogstrakter från Närkeslätten. Sluttningen vetter mot nordväst. Den största nivåskillnaden mellan områdets olika delar uppgår till ca 20 m.

Berggrunden består åtminstone i norra delen av alunskiffer, av vilken en liten skålla ligger kvar här i skydd av förkastningen. Skiffern är blottad i ett till större delen igenrasat och i bottnen vattenfyllt f d skifferbrott längs i nordost. Annars är berggrunden dold av morän, som särskilt i mellersta och sydvästra delen svallats och omlagrats av den sjunkande Ancylussjön. Som ett resultat av vågornas arbete finns mycket tydliga strandvallar och mellanliggande sänkor. De mest markanta vallarna bildar tre tydliga trappsteg i sluttningens centrala del. Vallarna innehåller mycket sten medan sanden lagrats i sänkornas bottnar och framför allt mot områdets nordvästsida och åkermarken där intill. De ytliga stenarna i vallarna har hopsamlats i talrika odlingsrösen. Det största röset har anlagts på krönet av strandvallen under kraftledningsgatan i sydvästra delen.

I de djupaste delarna av sänkorna - från början laguner vid Ancylussjöns strand - finns nu små kärr, sammanlagt sju till antalet. De flesta brukar i samband med snösmältningen vara vattenfyllda och ha tillfälliga bräddavlopp. Den längst åt sydväst belägna sänkan passeras av en endast sommartid torrlagd bäck och där finns därför nästan alltid en vattensamling.

Inom större delen av området finns hagmark med öppnare stråk på vallarna och slutnare i sänkorna. I de öppnare stråken växer hassel- och enbuskar samt spridda träd av björk, tall, gran, rönn, hägg och oxel. Hasslarna finns särskilt i anslutning till odlingsrösena. På en del av dessa växer dock enbart skogstry och måbär. Andra buskar som förekommer i Tomta hagar är nypon, trubb- och spetshagtorn, olvon och getapel. Fältskiktet på vallarna är i stort sett torrängsartat och hyser bl a ängshavre, vårstarr, grönvit nattviol, vanlig och dvärgvårlök, sötvedel, brudbröd, backsmultron, fläckfingerört (Potentilla crantzii), har- och bergmynta, röd- och svartkämpar, lundtrav, knöl- och backsmörblomma, klase- och sommarfibbla samt rödklint.

På vallarnas sluttningar och i de torrare delarna av sänkorna finns dungar av björk, klibbal, asp och hassel med inslag av t ex ask. Fältskiktet präglas av älggräs, grenrör, videört m m, men där finns också ovanligare arter, som slankstarr, korallrot, hässleklocka och springkorn. I kärren växer klibbal, ibland med inslag av björk. I blötare partier finns t ex blåsstarr, mannagräs,dvärgigelknopp, kråkklöver, missne, vattenblink, hästsvans, vattenstäkra och kärrbräken.

Helt öppen betesmark finns längst i sydväst och intill denna, kring bäcken från den vattenfyllda sänkan, en stor dunge klibbal med älggräs, strutbräken, hässlebrodd, skärmstarr, lund- och bäckbräsma samt gullpudra i fältskiktet.

Öppen betesmark finns också kring det gamla skifferbrottet längst åt nordost. Här växer bl a vingvial. Ovanför brottet finns ett mot söder allt tätare bestånd av hassel, med glest stående träd av sötkörsbär och björk. Fältskiktet är lundar-

tat och hyser t ex blåsippa, svalört, vanlig vårlök, smånunneört, vårärt, desmeknopp, vätteros, underviol, trolldruva och stinksyska. Under några träd i beteshagen alldeles sydväst om hassellunden finns ett litet bestånd av glansnäva.

Tomta hagar kan nås med bil både i sydvästra och nordöstra änden. En liten privat väg från Tomta gård löper i stort sett längs hagens sydöstsida. Större delen av området har röjts och betet återupptagits för några år sedan. Några gropar har grävts i ett par av kärren för att förse betesdjuren med vatten även under torra somrar.

Bedömning: Tomta hagar utgör ett vackert inslag i landskapsbilden, bl a sett från förutvarande riksväg 50 mot Askersund. De välutbildade strandvallarna och lagunerna är av geologiskt intresse liksom det gamla skifferbrottet. Området har en rik flora. Glansnävan, med ca fem växtplatser i länet, har här sin andra kända växtplats i kommunen. Det mångsidiga naturvärdet tillsammans med läget nära Hallsbergs tätort gör Tomta hagar till ett värdefullt exkursionsområde bl a för skolorna.

Klassificeringsmotiv: Geologin, floran och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete och återkommande röjningar. Inga ingrepp i landformerna. De jordhögar som uppkommit när vattengroparna grävts bör köras bort. På sikt bör området skyddas och vårdas som naturreservat.

Omfattning: Stråbergahöjden OMRÅDE 41

Areal: 71 ha varav 3,0 ha i Hallsbergs kommun.

Beskrivning: Stråbergahöjden är en av de ganska oregelbundna, mäktiga moränhöjder - en avvikande typ av drumlin - som utmärker Närkeslättens sydkant närmast väster om Hallsberg. Den är 30-40 m hög, med ett svagt S-formigt, otydligt krön, utsträckt i riktning sydväst-nordost. Materialet är blockfattig, grusig-moig morän som är tydligt svallad på de högsta delarna, så att markytan där är stenig.

Större delen av höjden är bevuxen med grandominerad barrblandskog. Inom stora delar av denna finns hasselrunnor, som tyder på att andra brukningsformer förekommit. Karakteristiska arter i fältskiktet är harsyra och blåsippa. I övrigt märks där en hel del lundarter som hässlebrodd, långsvingel, vildbalsamin, vårärt, lungört, vätteros, skogsknipprot, grönvit nattviol samt nästrot. Inom sanka partier växer flera starrarter och över stora delar finns ett frodigt bottensikt av mossor.

På höjdens sydsida finns odlingsmark, närmast skogsbrynet öppen, betad ängsmark. Den övre, torrare delen närmast väster om St Älberg hyser steppartad torrängsvegetation med t ex ängshavre, darrgräs, vår- och pillerstarr, brudbröd, fläckfingerört (Potentilla crantzii), sötvedel, knölsmörblomma, fältgentiana, spå- och jordtistel.

En enskild väg löper längs höjdens sydsida, i stort sett i gränsen mellan skog och odlingsmark. Större stigar leder genom skogen på östra och norra sidan. Utmed vägen finns en del bebyggelse. Några kraftledningar stryker också förbi höjden, en av dem passerar torrängen. I den branta västsidan, vid Stråberga, finns en stor grustäkt.

Bedömning: Torrängen (belägen i Kumla kommun) vid St Älberg är en av de floristiskt intressantaste i trakten. Vid sidan av Herrfallsäng (naturreservat) och Södra Mossby (naturminne) är det den enda växtplatsen i trakten för den sällsynta, kalkkrävande jordtisteln, som bara finns på ytterligare några få platser i länet. Skogsområdet (delvis i Hallsbergs kommun) har stort rekreationsvärde, såväl p g a vegetationstypen som läget nära Hallsbergs tätort, samt hyser en intressant flora.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen och rekreationsförutsättningarna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det är viktigt att torrängsvegetationen kan bibehållas, helst genom fortsatt betesgång och utan tillförsel av konstgödning. Inom den skogsklädda delen bör kalhyggen undvikas eller göras så små som möjligt. Täktverksamhet och bebyggelse bör begränsas till redan utnyttjade delar av höjden.

OMRÅDE 42

Omfattning: Närströvområde sydost om Långängen.

Areal: 320 ha

Beskrivning: Området omfattar höjdpartiet och förkastningsbranten söder om villaområdena Långängen och Falla. Det når i söder till Ormhult och i öster till Sandstorp. Höjdskillnaderna inom området är stora, de högsta partierna i söder når 125 m ö h, medan områdets nordligaste del, omedelbart nedanför förkastningsbranten ligger ca 70 m ö h. Berggrunden består av gnejs, som är blottad i stora hällmarkspartier, framför allt i södra delen av området samt i några mot norr utskjutande berguddar, Korsberget i nordväst och Borgareberget i nordost. Mellan dessa hällmarker täcks berggrunden av ett tunt, ställvis mycket storblockigt moränlager, som i sluttningen mot norr är tydligt svallat. I områdets östra del finns ganska tydliga strandvallar, bildade av Ancylussjön. Den utsvallade sanden återfinns främst i områdets norra del. I nordväst, invid övre delen av den s k Sågarbacken, är sanden omlagrad av vinden, så att t o m några låga flygsanddyner bildats.

Den lilla bäcken i nordväst, väster om Sågarbacken rinner upp i skogsområdet mellan Långängen och Tisaren och rinner därefter mot norr. Den har här inom området stor fallhöjd och är inom det brantaste partiet nedskuren ca 2 m i moränunderlaget. Bäckfåran är mycket stenig. Bäcken var under torrsommaren -76 i det närmaste helt torrlagd, men vid högvatten torde här vara en kraftig fors. Ytterligare några små bäckar rinner genom området från söder mot norr.

Större delen av området är bevuxet med hällmarkstallskog med en del endast lavklädda hällar. Längre mot norr och framför allt i förkastningsbranten blir inslaget av gran allt större och intill Långängen finns också lövinslag. Bäcken omges av blåbärsgranskog med inslag av björk, al och rönn intill bäckfåran, som kantas av bl a kalla, hultbräken och vänderot. Här växer också några buskar av tibast.

Området nyttjas som närströvområde till Hallsberg och Långängen. Terrängen är genomkorsad av ett stort antal stigar, körvägar och spår. I Långängens utkant ligger HOK:s klubbstuga och härifrån utgår ett 2,5 km långt elljusspår samt markerade spår på 1.250 m, 2.500 m och 5.000 m. En orienteringskarta i skala 1:25 000 finns upprättad över området. Väster om Ormhult i söder finns skjutbanor för banskytte och lerduveskytte. Längst i nordöst på Borgareberget finns en fornborg. Vid bäcken har tidigare (enligt geologiska kartbladet, 1889) legat en såg, som drevs av vattenkraften. Området är välbesökt av slitaget i skogen intill att döma.

Bedömning: Området är ett mycket viktigt och välbesökt närströvområde för Långängen och Hallsberg, som annars har ont om närnatur för rekreation. Såväl från Korsberget som Borgarberget har man utsikt mot Hallsberg och slätten norrut. Strandbildningarna och dynerna är av geologiskt intresse. Tibasten är sällsynt i denna del av kommunen.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna, geologin och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Vid skogsbruksåtgärder bör hänsyn tas till det rörliga friluftslivet. Bäckens vattenföring och terrängformer bör inte påverkas. Sanddynerna invid Sågarbacken bör skyddas från ytterligare ingrepp.

Omfattning: Ekeberga OMRÅDE 43

Areal: 0,9 ha

Beskrivning: Området utgör södra kanten av en större dunge i åkermarken väster om byn. Dungen växer på en mindre moränkulle. Denna ligger i sin tur på västra sluttningen av den stora och långsträckta moränrygg - drumlin - längs vars krön byns gårdar ligger. Kullens sydöstra del ingår i ett litet område med grovmo.

Dungen utgörs av igenväxande f d hagmark med björk, tall och sly av asp och rönn. Inne i dungen är blåbär och liljekonvalj typiska fältskiktsarter. Närmast utanför dungen finns en öppen betesäng med en del stenblock och avbetade slybuskar av asp och rönn. I och kring skogsbrynet finns torrängsartad vegetation med t ex ljung, fårsvingel, ängshavre, backstarr, gulmåra, rölleka, liten blåklocka, gråfibbla, harklöver, tjärblomster och backsippa. Sistnämnda art förekommer med något hundratal exemplar, i huvudsak samlade inom ett ca 10 x 20 m stort område längs brynet.

Betesmarken är avstängslad från dungen med taggtråd. Området korsas av en mindre kraftledning i riktning sydväst-nordost. Själva ledningsgatan är nyröjd. Några små stenrösen finns på kullens krön. Kullen kan nås endast via dikeskanter.

Bedömning: Området utgör den rikaste av kommunens 4-5 växtplatser för den fridlysta backsippan. Platsens relativa avskildhet utgör ett visst skydd.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Uppväxande sly och tätnande ljungsnår bör hållas efter inom själva växtplatsen för backsippa. Någon mindre tall bör kanske också tas bort. När ledningsgatan röjs bör röjningsavfallet avlägsnas från växtplatsen. Sannolikt kunde ett väl avvägt kreatursbete gynna backsippan. Detta kunde lätt ordnas genom att flytta stängslet ett stycke in i dungen. Självfallet måste växtplatsen skyddas från täktverksamhet, tippning o dyl.

OMRÅDE 44

Omfattning: Bredmossen och Hultsjömossen.

Areal: Ca 130 ha

Beskrivning: Den flacka men småkuperade urbergsplatån mellan Tisaren och Hallsbergsförkastningen präglas i sin södra del av ganska stora myrmarker. De ligger samlade i en ca 1 km bred och ca 8 km lång ost-västlig zon, med Römossen längst i väster och Tränemossen längst i öster. Bred- och Hultsjömossen ligger i zonens östra del och är väl skilda från varandra av en låg nord-sydlig, till större delen moränklädd bergrygg av gnejs. Även åt övriga håll omges mossarna av berg och morän, men gränserna mot andra mossar i väster respektive öster är mera oskarpa. En stor del av Hultsjömossens östsida bildas också av Hultsjöns strand. Några små öar av uppstickande berg finns i Hultsjömossens västra del. Båda mossarna dräneras mot Tisaren i söder, Hultsjömossen via Hultsjön och Bredmossen via ett grävt dike i västra kanten. Uppgifter saknas om dessa mossars djup, men Römossen och Skymossen längre västerut har 5-8 m djupa torvavlagringar.

Bredmossen är påfallande flack, medan Hultsjömossens nordvästra del är svagt och koncentriskt välvd. Mosseplanen är helt trädfria men delvis bevuxna med glest stående tallbuskar. I de lägre skikten växer - förutom olika vitmossor - ljung, kråkbär, rosling, tranbär, tuvdun och på stora delar av Bredmossen dessutom tuvsäv. Tätt tallbevuxna partier med skvattram, odon och hjortron finns i Bredmossens östra del och i Hultsjömossens östra ca 80 m breda och 1 m höga kant mot Hultsjön samt framför allt i dess södra del. I strandkanten mot Hultsjön växer pors, bladvass, sjöfräken och notblomster. En välutvecklad lagg dominerad av olika starrarter och med inslag av t ex kråkklöver och kärrsilja finns i Bredmossens östra kant. I Hultsjömossens västra kant finns ett brett laggkärr med t ex tråd- och flaskstarr, kärrull och kråkklöver.

Observationskojor för orrspel finns på båda mossarna. Ett fiskgjusepar häckar sedan många år i en tall på en av moränöarna i västra delen av Hultsjömossen. Åtminstone på Bredmossen flyger, förutom en del vanligare fjärilarter, svartfläckig pärlemorfjäril och gråbrun gräsfjäril.

I Hultsjömossens sydvästligaste del finns ett bortåt 200 m långt och upp till 60 m brett område där torvtäkt skett. Även längst i nordost finns några mycket gamla torvgravar. Där är också laggen dikad och skogbevuxen och delvis ianspråktagen av fritidsbebyggelse. Bredmossen är frånsett diket längs hela västra kanten, vilket tycks haft mycket lokal inverkan på vegetationen, helt oexploaterad. Båda mossarna nås enklast från den lilla brukningsväg som löper på bergryggen mellan dem. En stig löper längs stranden av Hultsjön.

Bedömning: Dessa mossar är vid sidan av Skymossens västra del de enda mer eller mindre orörda stora myrområdena norr om Tisaren. De har påfallande trädfria mosseplan, Bredmossens med tuvsäv som karaktäristiskt inslag, vilket är ganska ovanligt i denna del av länet. De har vidare en ganska rik dagfjärilfauna. Fiskgjushäckningen gör Hultsjömossen särskilt skyddsvärd.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen och floran.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Inga ytterligare ingrepp i mossarna eller deras vegetation. Skogsavverkning på själva mossarna bör helt undvikas och intill västra kanten av Hultsjömossen förläggas utanför fiskgjusens häckningssäsong.

Omfattning: Strandområde vid Granvik. OMRÅDE 45

Areal: 9,5 ha

Beskrivning: Området utgör en del av den långgrunda, på stengrund och öar rika norra Tisarstranden. Stränderna bildas av sten- och blockrik morän eller av klippor. Landvegetationen på fastlandet och öarna är blandskog med tall, björk, asp, gran och klibbal, delvis förvandlad till tomtmark. I fältskiktet växer t ex piprör, örnbräken, liljekonvalj, stenbär, vårärt, korn- och skogsfibbla. På berget i områdets nordvästra del växer bl a getrams och styvmorsviol.

Ett stort flyttblock, den s k Källarstenen, ligger vid stranden i nedre delen av en klippsluttning i områdets nordvästra del. Ca 20 m öster om Källarstenen finns - inom en sommarstugetomt - en liten moränkulle som når ned till stranden, där den delvis schaktats bort. I själva strandkanten har några träd, bl a en klibbal och en ca 2 m^2 stor markyta runt denna sparats. Ytan är bevuxen med ett blandat bestånd av bergrör och krissla (ca 30 ex 1977).

Vattenvegetationen är relativt sparsam men artrik. Ruggar av sjösäv eller vass finns på några ställen, mest kring öarna, där också smalkaveldun växer. I strandkanten förekommer t ex videört, jättegröe, vattenmärke, sprängört, blomvass, dyblad, strand- och sjöranunkel. De långgrunda bottnarna hyser t ex strandpryl, nålsäv, hornsärv, vattenpest, grov- trubb-, band- och styvnate. Av sistnämnda art har dock endast sterila exemplar iakttagits.

Fastlandsdelen av området utgörs till helt övervägande del av sommarstugetomter. Vid själva stranden finns flera bryggor och uteplatser.

Bedömning: Området är en ganska typisk del av norra Tisarstranden. Här finns dock en påfallande rik flora, såväl på land som i vattnet. Krisslan är en kalkgynnad växt som är känd från endast tre andra platser i kommunen och ett tiotal i länet. Styvnaten är rapporterad från bara två andra platser i länet och ett tiotal i Sverige.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Ingen ytterligare bebyggelse i området. Den mycket begränsade växtplatsen för krissla bör kunna skyddas av markägaren.

OMRÅDE 46

Omfattning: Tisarens öar

Areal: 140 ha

Beskrivning: I sjön Tisarens norra del finns en skärgård bestående av ett relativt stort antal större och mindre öar. Öarna i väster är till största delen exploaterade av fritidsbebyggelse och endast den östra, oexploaterade skärgårdsdelen tas därför upp i denna inventering. Även strandpartiet på fastlandet innanför öarna ingår i området.

Berggrunden i Tisarområdet består av gnejs. Den är framför allt längs stranden och på de större öarna överlagrad av morän. Tisaren är i norr grund och mycket rik på sten och block - delvis hopade i s k ändmoräner - och alla de mindre öarna består av block eller små klippor. Även stränderna på de större öarna och längs fastlandet i norr är steniga och blockrika och endast enstaka hällar finns intill vattnet. Öarnas högsta punkter ligger ca 1 - 1,5 m över vattenytan, men stränderna är i regel ganska flacka.

Dominerande vegetation i såväl skärgården som längs den norra stranden är tallskog med enstaka björkar intill vattnet. I fält- och buskskikt dominerar ris och pors. De enda öar som delvis avviker är Fårön, med sina nästan 3 ha den största ön i Tisaren, samt Kållön. Fårön delas i två delar av ett starrbevuxet kärrparti. Den västra delen har förutom den domineran-de tallskogen även ett tätt granskogsparti. På den östra delen är trädskiktet öppnare med förutom tall även asp och björk. Buskskiktet är välutvecklat med inslag av en, lövträd och unga tallar. Troligen har denna del av ön tidigare betats och efter betets upphörande håller nu en ställvis ganska snårig ungskog på att växa upp. I fältskiktet är arter som lingon, kråkris och blåbär de vanligaste på hela ön. Kållön, i centrum av området, är låglänt och sank och bevuxen med en tät vegetation av björk, sälg och lite al. Fältskiktet är dåligt utvecklat och består till största delen av gräs och starr. Runt framför allt de större öarna samt mellan öarna och fastlandet växer breda bälten med bladvass och säv. Även vikarna t ex Mossviken är så gott som helt igenväxta med vass och säv. I vattnet växer även näckrosor, hårslinga, vattenpilört, sköldbladsmöja, vattenbläddra, plattbladig igelknopp samt gräs-, gädd-, ål- och trubbnate. I strandzonen finns arter som strandpryl, notblomster, taggsporigt och vårtsporigt braxengräs, knappsäv, sumpförgätmigej, ärtstarr, strandranunkel och sylört.

Inom området finns också en rad fågelarter. Vid inventeringstillfället iakttogs exempelvis skäggdopping, brunand, knipa, knölsvan och häger.

Denna del av Tisarskärgården är mycket litet utnyttjad av friluftslivet. Endast Fårön bär spår av nyttjande. Här har man bakom ett stort block byggt ett vindskydd med bord, bänkar, eldstad m m. Rester av eldstäder finns på flera ställen längs öns stränder, men denna bär i övrigt inga spår av större slitage, nedskräpning e dyl.

Bedömning: Denna del av Tisarskärgården är till största delen oexploaterad och inte privatiserad. Ändå tycks öarna inte alls ha samma betydelse för det rörliga friluftslivet som skärgårdarna i flera av länets större sjöar t ex Hjälmaren, Vättern och Sottern, trots att antalet fritidshus kring och båtar i sjön är mycket stort. Detta beror kanske på öarnas karaktär med blockiga, grunda stränder olämpliga för bad och exempelvis tältning och det grunda, blockrika vattnet som försvårar all motorbåtstrafik. Öarna är dock mycket attraktiva som rastplatser vid exempelvis kanotturer. Skärgården torde därtill ha ett visst värde för fågellivet, varför ett större fritidsutnyttjande inte bör aktivt underlättas.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna och fågellivet.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Öarna bör inte heller i fortsättningen exploateras och privatiseras med exempelvis fritidshusbebyggelse.

OMRÅDE 47-51 Omfattning: Skåleområdet

Översikt: Vid Skåle korsas den mäktiga Tisaren-Sottern-förkastningen - som bildar dessa sjöars raka sydstränder - av sprickdalar i riktningarna sydost-nordväst och söder-norr och vinklar själv av mot ostnordost. Det annars enhetliga, höjda bergblocket söder om förkastningslinjen splittras därför upp i fem mer eller mindre tydliga block av olika höjd, vilka omger en mot Tisaren öppen sänka - Skålesänkan.

Enligt geologiska kartbladet utgörs berggrunden av "röd gnejs". Vid Rävsjön, 2 km sydost om Skåle, slutar en av de stora mellansvenska diabasgångarna, Brevengången, och diabasrester har påträffats även närmare Skåle och torde finnas kvar i dalbottnarna även inom Skåleområdet. I Skåleklint är gnejsen järnmalmsförande.

Stora delar av Skåleområdet ligger högre än HK, som här ligger ca 140 m ö h. Ovan denna nivå finns orörd moränjord, vid och strax under den är moränen ofta kraftigt svallad och i sänkorna har det nedsvallade finmaterialet - mest sand - samlats.

Finmaterialet i Skålesänkan och den osvallade moränen vid Hamra har lockat till uppodling. Ett par av sprickdalarna upptas av myrmarker. Nämnda delområden samt delar av den skogsmark som upptar huvudparten av Skåleområdet beskrivs närmare i det följande.

OMRÅDE 47 Omfattning: Losjöbäcken

Areal: 6,0 ha

Beskrivning: Den lilla Losjön söder om Tisaren avvattnas via en liten, drygt 1 km lång bäck, som rinner nästan rakt norrut mot Tisaren. Bäcken kallas i inventeringen för Losjöbäcken och området omfattar en ca 550 m lång sträcka från Tisaren och söderut. Höjdskillnaden mellan de båda sjöarna är 69 m och så gott som hela denna höjdskillnad ligger på de nordligaste 300 m av området. Detta innebär att terrängen och alltså även bäckfåran här är mycket brant. Berggrunden består av gnejs som är överlagrad av ett tunt moränlager. I bäcken har dock vattnet spolat bort de finkornigare sedimenten och endast stora stenar finns kvar. Bäcken omges av blåbärsgranskog med en del björk och lite al längs bäckfåran. Enstaka exemplar av lind och ask och enligt uppgift även hassel och alm växer också här. Bland andra växter som påträffades vid inventeringstillfället kan nämnas druvfläder, olvon, hallon, kärrsilja, vattenmåra samt ormbunkar, bl a ekbräken och hultbräken. Stenarna i bäcken är klädda med mossa. Skogen är risig och svårframkomlig och en mängd kullfallna träd ligger både bredvid och tvärs över bäcken.

Losjöbäcken korsas vid Tisarens strand av en mindre skogsbilväg. I övrigt är denna del av bäcken och angränsande skogsmark orörd.

Bedömning: Losjöbäckens mycket stora fallhöjd och orörda bäckfåra är ett intressant inslag i Skåleområdets natur. Vegetationen har också ett visst inslag av mer krävande arter.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, topografin.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Bäcken bör även i fortsättningen lämnas orörd.

NR
103 ha

Omfattning: Skåle OMRÅDE 48

Areal: ca 145 ha

Beskrivning: Till detta område hör Skålesänkan samt bergblocken sydväst, norr och nordost om densamma. Sänkan är ca 800 m lång och 100-400 m bred. Den är bredast i sin inre del och sluttar svagt ner mot Tisaren. Det högsta berget, Skåleklint i nordost, bildar en ca 60 m hög bergbrant och Jättaberget i sydväst har en hög och ganska brant sluttning mot sänkan. I denna rinner flera bäckar och källrännilar samman och bildar ett grunt ravinsystem.

I Skåleklints nordsluttning, ovanför Sandvikens skola, finns en serie trappstegsformigt grupperade strandvallar av klappersten. De största klapperstensfälten är ca 15 x 50 m och ligger 130 och 133 m ö h. "Trappans" totala höjd är 5-10 m. Bara enstaka buskar och träd växer på vallarna, som har bildats av Yoldiahavets vågor.

Höjderna runt Skålesänkan är bevuxna med barrskog. Vanligen dominerar tallen, särskilt på hällmarkerna uppe på Skåleklint och på Jättabergets norra del. I de moräntäckta sluttningarna och särskilt i sprickdalen norr om sänkan finns ett större inslag av gran och på några ställen även hassel. Enstaka almar växer i bergrötterna. I gränsen mot sänkans odlingsmark - nu nästan enbart betesmark och delvis igenväxande - finns nästan överallt ett lövbryn av asp, björk, sälg och hassel. Likartad lövvegetation finns också på impedimenten ute i odlingsmarken.

Den mest karakteristiska fältskiktsarten i barrskogen är i allmänhet blåbär. Av ovanligare arter kan nämnas lundväxter som ormbär, skogssallat, stinksyska, trolldruva, sårläka och liten häxört. På några fuktiga ställen växer gullpudra, tätört, korallrot och grönstarr. Andra intressanta arter är skogsvicker, grönpyrola, ryl och purpurknipprot samt buskarna olvon och tibast.

Vid brantfoten av Skåleklint finns rasmassor, som delvis är naturliga och delvis är rester efter tidigare järnmalmsbrytning. På det finkorniga materialet i rasmassornas övre del finns en torrmarksflora med arter som grådådra, rocken- och lundtrav, backdunört, blodnäva, blåmunkar, backvial, vippärt, duvvicker, getrams, bergmynta, sandmaskros och tjärblomster. I själva bergbranten och på klipphyllor växer t ex svart-, gaffel-, sten- och hällebräken, vårspergel, lövbinda samt långaxig klubbstarr (Carex hartmani).

Omedelbart nedanför rasmassorna, skilda från dessa av en tät hasselridå, finns en beteshage med enstaka stora björkar. Där växer i fältskiktet bl a rikligt med häst- och sommarfibbla och vidare vanlig nattviol, vildlin, spåtistel och vanlig låsbräken. Inom ravinsystemet i Skålesänkans botten förekommer bl a nål- och loppstarr, gräsull, snip, tagelsäv, svartfryle, brudsporre, tätört, granspira, bäckbräsma och kärrfibbla.

Mossfloran vid Skåle är ganska väl undersökt. Av sällsyntare arter kan nämnas de västliga arterna Bryum alpinum, Cynodontium polycarpum, Diphyscium foliosum och Plagiothecium undulatum, de nordliga Asterella ludwigii, Heterocladium squarrulosum, Isopterygium pulchellum och Kiaeria blyttii, den sydliga Pleuridium acuminatum samt två arter med mera obestämd utbredningsbild, Mnium longirostre och Ulota americana.

Det högre djurlivet avviker knappast från omgivningarnas. Orm- och bivråk visar sig dagligen under sommaren. Pärl- och sparvuggla har hörts här. Nötkråkan hämtar nötter på hasslarna. Skåle-området är en pålitlig hemvist för nattskärra. Typiska småfåglar är, förutom de allestädes förekommande arterna, törnskata, gulsparv, busk- och stenskvätta, svarthätta, törn-, trädgårds- och grönsångare. Intressantare representanter för det lägre djurlivet är landsnäckorna Clausilia pumila och Euomphalia strigella, mångfotingarna Lithobius intrepidus och L. nigrofrons fennoscandicus, säckspindeln Clubiona brevipes och hoppspindeln Neon robustus.

Skålesänkan passeras via den nord-sydliga sprickdalen av enskilda vägen mellan Skogaholm och N Ässböle. Gården Skåle i sänkans inre del används numera till föreningsverksamhet. Rester av ett par torp finns också inom sänkan, det ena vid en mindre väg ner till stranden, där det finns en naturlig badplats med långgrund sandbotten och klippor. Vägen fortsätter också västerut längs Tisarens södra strand. Mindre skogsbilvägar finns längs områdets södra gräns. De leder från den större genomfartsvägen upp till Hamra respektive Jättaberget. Inne i fornborgen på detta, enligt uppgift en av de märkligare i Närke, har en jaktstuga byggts. Många stigar genomkorsar området och leder bl a till de talrika gruvhålen, till klapperstensfälten och till flera utsiktspunkter uppe på Skåleklint. Vid Sandvikens skola - numera sommarservering - längst i norr finns ytterligare naturliga sandstränder.

Bedömning: Skåle är ett mycket mångsidigt naturområde. Skåleklints bergbrant är den mest utpräglade inom länet söder om Kilsbergen. Klapperstensvallarna torde vara de bäst utbildade i södra skogsbygden. Skåleklints sydvästvända läge har tillsammans med berggrundsförhållandena skapat förutsättningar för en rik flora och fauna. Särskilt beträffande mossorna är Skåle en av de klassiska lokalerna i landskapet.

Det av bergbranter och skogklädda höjder inramade odlingslandskapet, präglat av grunda raviner, vacker hagmark och små åkerlappar, har mycket högt värde ur landskapsbildssynpunkt, även om vissa delar barrskogsplanterats eller är på väg att växa igen. Utsikten från Skåleklint, över odlingslandskapet och sjön Tisaren, torde höra till de vackraste i länet. De naturliga badplatserna är flitigt besökta och lockar till spontan camping. Viss service i form av konditoriservering m m erbjuds sommartid i Sandvikens f d skola. Skålegården utnyttjas för lägerverksamhet. Orienteringskartor i stor skala finns såväl för själva Skåleområdet som för angränsande områden.

Klassificeringsmotiv: Geologin, floran, faunan, landskapsbilden och friluftslivet.

Klassificering: Klass 1

Naturvårdsönskemål: För att hejda igenväxning av det vackra odlingslandskapet behövs så stora vårdinsatser att de knappast kan genomföras utan att naturreservat bildas. För ett sådant talar också områdets höga naturvärden i övrigt. Ett reservatförslag är f n föremål för behandling. Där föreslås bl a åtgärder för att underlätta områdets utnyttjande för friluftsliv under mera ordnade former.

Omfattning: Lövsjökärret OMRÅDE 49

Areal: 19 ha

Beskrivning: Kärret är beläget i en av de sprickdalar som strålar samman vid Skåle (omr 48). Den 50-200 m breda dalen är belägen mellan två skogbevuxna bergribbor, varav den västra är mycket markant och nära 35 m hög. I dalen finns enligt Bergdahl (1953) en 250 m lång strandlinje utbildad som ett s k erosionshak. Lövsjödalen fortsätter åtskilliga kilometer mot sydost. Dess sydligaste del utgör en vik av Hjärtasjön.

Dalen har fått sitt namn av de små Lövsjöarna, ett par myrgölar i områdets södra del. Närmast dem finns ganska öppen mossevegetation, norr- och söderut tallmosse. Nordligaste delen är dock ett blött kärr med trådstarr som dominerande växtart i fältskiktet. Där växer vidare sju andra starrarter, bl a strängstarr samt t ex kärrull, brunag, bladvass, korallrot, spindel- och myggblomster, dvärgbläddra, småsileshår och mossviol.

Lövsjökärret har tidigare varit överdämt för att skapa ett vattenmagasin för flottningsändamål. Viss dämningseffekt kvarstår genom vägbanken omedelbart norr om kärret. Före flottningsepoken var sänkan sannolikt torrare och utnyttjades som slåttermark. För närvarande sker en stark igenväxning med tall och björk.

Bedömning: Kärret har åtminstone tills vidare en ganska rik flora. Strandlinjen är av visst geologiskt intresse.

Klassificeringsmotiv: Floran och geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Inga ingrepp i kärret. Eventuellt kunde periodiska dämningar användas för att bromsa eller förhindra igenväxningen.

OMRÅDE 50

Omfattning: Hamra Tärn

Areal: 10 ha

Beskrivning: Liksom Lövsjökärret (omr 49) ligger Hamra Tärn i en av de sprickdalar som möts i Skålesänkan (omr 48). Denna dal korsas i tärnens östra ände av den sprickdal som längre norrut bildar östsidan av Skåleklint. Mot sydost fortsätter denna dal åtminstone några kilometer, till och förbi Rävsjön.

Hamra Tärn är närmast en myrgöl omgiven av gungfly med i huvudsak kärrvegetation. Karakteristiska växtarter är trådstarr, blåtåtel, pors och bladvass. Floran har ungefär samma artsammansättning som i Lövsjökärret, med t ex sträng- och loppstarr, kärrull, brunag och småsileshår. I tärnen växer vit näckros och gäddnate. Där finns ett bestånd av rudor.

Alldeles norr om tärnen passerar vägen från Skåle mot Hamra (omr 51). Rester av en dammbyggnad invid tärnens västra ända visar att även denna dalsänka varit överdämd för flottningsändamål. Därom vittnar också topografiska kartans "f d Hålldammen" för ett öppet myrparti längre mot sydost i dalen.

Bedömning: Hamra Tärns mörka vattenspegel är ett trevligt inslag i landskapsbilden inom Skåleområdet. Kärret kring tärnen hyser en ganska rik flora.

Klassificeringsmotiv: Floran och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Inga ingrepp i kärret eller tärnen. Eventuellt kunde dock periodiska dämningar användas för att förhindra igenväxning.

Omfattning: Norra Hamra

OMRÅDE 51

Areal: 27 ha

Beskrivning: Byn är belägen på krönet och översta delen av förkastningen som sträcker sig mellan Tisaren och Sottern. Närmare bestämt ligger den i en flack sadelformig sänka mellan två toppar på förkastningskrönet. Odlingsmarken kring byn ligger på osvallad morän och sträcker sig ungefär från HK på ca 140 m till ca 180 m ö h. Ett stycke nedanför det ganska tydliga strandhak som representerar HK har också funnits odlingsmark - på svallsand - kring f d torpet Skagerstorp. Denna odlingsmark nådde ner till förkastningens fot ca 100 m ö h.

Den centrala delen av odlingsmarken kring byn är fortfarande hävdad. Däremot håller vissa perifera delar och utägor på att växa igen med högt gräs, skog och buskar. I nästan alla delar av odlingsmarken finns talrika rösen. I brynen mot omgivande barrskog växer en hel del lövträd, främst asp och hassel men också en del ek och ask. Rester av en mycket grov ek finns i skogsbrynet i nordväst. På några av de igenväxande åkrarna växer rikligt med hästfibbla. Torrängsartad mark med t ex knölsmörblomma finns i områdets sydvästra del och i väster finns litet kärrmark med bl a granspira.

I strandhaket nedanför byns odlingsmark finns liksom längre ner, kring Skagerstorp, lundartad vegetation med ask, björk, asp, hassel och fågelbärsträd. Sistnämnda art växer också rikligt på själva torptomten. I lundpartiernas buskskikt finns skogstry och tibast och i fältskiktet hässleklocka, lundarv, myskmadra, vårärt, tandrot och strutbräken. Åkermarken kring torpet är numera bevuxen med ung barrskog.

Vid Norra Hamra finns fem mindre gårdar och torp, varav nu endast två är bebodda året runt. Vägen genom byn leder dels sydostut förbi Södra Hamra ut till vägen mellan Skogaholm och Närkesberg, dels norrut via en mycket brant backe utför förkastningen förbi Skagerstorp ned till tvärvägen längs förkastningens fot. I byns västra kant har en hög radiomast placerats.

Bedömning: Byn ligger i vackert krönläge med helt öppen utsikt mot norr. Lövbrynen ger en tilltalande ram kring det sluttande odlingslandskapet. Rik lundflora finns i sluttningen nedanför byn.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och floran.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Det är önskvärt att så mycket som möjligt av odlingsmarken kan hållas i fortsatt hävd. Lövbryn och lundpartier bör sparas vid eventuella avverkningar. Ny bebyggelse bör ej medges p g a den känsliga landskapsbilden.

OMRÅDE 52

Omfattning: Gropadal och Kroksjön

Areal: 29 ha, varav 16 ha i Hallsbergs kommun.

Beskrivning: Gropadal är den nordligaste delen av en av de talrika sprickdalar med i stort sett nord-sydlig sträckning, vilka är karakteristiska för södra skogsbygden. Som helhet har dalen ett svagt sick-sack-artat förlopp och kan följas söderut ca 7 km till landsvägen mellan Lerbäck och Närkesberg. Omedelbart söder om själva Gropadal upptas dalgången av Kroksjöns västra skänkel. Dalgången bildar här gräns mellan Hallsbergs och Askersunds kommuner.

Allra längst i norr når Gropadal fram till den höga förkastningsbrant som bildar Tisarens sydstrand. Här sluttar dalbottnen starkt mot norr och övertväras av en större skogsbilväg. Bara något hundratal meter söder om vägen börjar bottnen slutta svagt mot söder och Kroksjön. Efter ytterligare något hundratal meter blir lutningen stark, samtidigt som den annars V-formade dalen får lodräta och ca 15 m höga bergväggar av gnejs. Bottnen är som smalast ca 15 m bred, lutar här också mot östra bergsidan och är delvis fylld med stora, skarpkantiga stenblock. Det kanjonartade avsnittet är omkring 150 m långt och avlöses söderut av ett allt flackare V-format avsnitt, i huvudsak med moräntäckta sluttningar, fram mot Kroksjön.

Vegetationen utgörs av gammal granskog med inslag av björk. En liten grupp hassel finns intill västra bergsidan i kanjonavsnittets södra del. I fältskiktet märks blåbär, lingon, harsyra, skogsstjärna, skogsfibbla, trolldruva, vätteros, piprör, skogssvingel (Festuca altissima) och flera ormbunksarter, bl a svartbräken (Asplenium trichomanes) och lundbräken (Dryopteris dilatata). Under fuktigare årstider bildas en rännil längs östra dalsidan. Ställvis är dalbottnen kärrartad med vitmossa, kärrviol, korallrot och fläckigt nyckelblomster som karakteristiska arter. Där förekommer också repestarr och mossviol.

I bottenskiktet och på bergväggarna finns en rik mossflora med arter som Ctenidium molluscum, Dicranodontium denudatum, Eurhynchium zetterstedtii, Heterocladium heteropterum, Isopterygium elegans, Isothecium myosuroides och myurum, Plagiothecium piliferum och undulatum samt Rhytidiadelphus loreus. I Hellboms lavflora nämns endast Gropadal som fyndplats för havstulpanlav (Thelotrema lepadinum).

Vid höststormen 1969 fälldes ett stort antal träd i kanjonavsnittets norra del och på hällmarken väster intill dalen. En del stammar har lämnats kvar lutande mot bergväggarna. I övrigt finns där nu slyskog av björk och rönn. Där finns de flesta (minst 50) tuvorna av skogssvingel. De övriga (några 10-tal) finns i den oskadade delen.

På ömse sidor om det kanjonartade partiet finns yngre, grandominerad skog, i norr med små björkkärr, mot söder allt fuktigare och slutligen övergående i en tallmosse med ljung och blåtåtel. Närmast sjön finns ett gungflyparti med vitag, brunag, stor-, rund- och småsileshår, dybläddra samt kärrsälting.

Den stora rikedomen på multnande träd och bohål har medfört att ett stort antal i och för sig triviala fågelarter häckar. Här kan nämnas blåmes, tofsmes, svartmes, talltita, rödstjärt, järnsparv, gärdsmyg, nötväcka och lövsångare. Dessutom är dalen ett omtyckt tillhåll för älg.

Kroksjöns stränder utgörs omväxlande av berguddar, branta moränstränder och kärrpartier med flaskstarr. Rätt stora ytor av sjön, särskilt dess östra skänkel, är bevuxna med glesa ruggar av sjösäv. Pors, blåtåtel, strandlummer, tätört, löktåg och andra, för näringsfattiga sjöar typiska växter förekommer längs stränderna. På bottnen lär finnas gott om tallstubbar från subboreal tid, ett varmare och torrare skede för 3.000-4.000 år sedan. Runt sjön finns barrskog med ganska stora föryngringsytor.

Där skogsbilvägen korsar dalen ca 200 m norr om det kanjonartade partiet finns en oansenlig skylt "Gropadal". En stig följer dalbottnen ända fram till Kroksjön. Där finns på moränudden i norra spetsen en rastplats med sittstock och eldring. 300-400 m söder om sjön finns en annan skogsbilväg. På berghöjden mellan denna och sjön finns några gamla vattenfyllda gruvhål.

Bedömning: Gropadal och Kroksjön är ganska välkända utflyktsmål. Trots sina relativt blygsamma dimensioner ger Gropadal ett starkt intryck av urskog. Den är sedan gammalt känd för en intressant flora av västliga arter. Skogssvingeln och några av de nämnda mossarterna finns bara på några få platser i länet. Eventuellt kan en del arter ha försvunnit p g a förändringarna i lokalklimatet.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen, floran och rekreationsförutsättningarna.

Klassificering: Klass 2 Gropadal, klass 3 Kroksjön.

Naturvårdsönskemål: Det är för fortlevnaden av de västliga växtarterna angeläget att tidigare rådande ljusklimat återställes. Ytterligare avverkning eller bortröjning av vindfällen bör därför ej ske i den centrala delen av Gropadal eller på berget närmast ovanför. Eventuell röjning för att underlätta framkomligheten på stigen bör ske med största försiktighet. I övriga delar av Gropadal bör åtminstone kalavverkning undvikas.

OMRÅDE 53

Omfattning: Kållslätt

Areal: 18 ha

Beskrivning: Drygt 1 km söder om Tisaren är gården Kållslätt belägen. Det är en s k krönodling, en uppodlad moränklädd höjd med krönet ca 205 m ö h, d v s drygt 100 m över Tisarens yta. Terrängen sluttar sedan åt alla håll från denna punkt. Berggrunden består av gnejs som täcks av ett ställvis mycket tunt moränlager.På flera platser sticker berghällar upp genom moränen. Att marken ändå går att odla beror på att högsta kustlinjen, HK, söder om Tisaren ligger på ca 140 m ö h. Höjderna här stack alltså upp ur havet och utsattes aldrig för svallning.

Odlingslandskapet vid Kållslätt är småbrutet med omväxlande odlingsmark och små enbevuxna höjdpartier och hällmarker. Inventeringssommaren varken odlades eller betades dock marken, utan bestod av oslagen ängsmark eller vall.

Inom området har hittats bl a slåttergubbe, den ovanliga dvärgvårlöken (Gagea minima) samt granspira,en sydvästlig art som här växer strax öster om sitt sammanhängande utbredningsområde.

Man har från området vid utsikt över framför allt skogsbygden i väster.

En enskild väg går i nord-sydlig riktning genom området. Endast en gård med tillhörande ekonomibyggnader finns inom området. Ett stycke norr om denna finns spår av äldre bebyggelse. Detta är troligen den gård som enligt geologiska kartbladet av år 1876 låg på höjden några hundra meter norr om den nuvarande gården.

Bedömning: Kållslätt är ett fint exempel på en krönodling och är med sitt omväxlande och småbrutna odlingslandskap ett tilltalande inslag i det barrskogsdominerade landskapet.

Klassificeringsmotiv: Odlingslandskapet och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Återupptagen hävd av åker- och betesmark är önskvärd för att hålla landskapet öppet.

OMRÅDE 54

Omfattning: Stora Kortorp och Stabbetorp

Areal: 85 ha

Beskrivning: Området omfattar odlingslandskapet runt gården Stora Kortorp och det nu rivna torpet Stabbetorp. Genom området från öster till väster sträcker sig en diabasgång, Brevengången, med en total längd av ca 3 mil. Diabasen går i dagen på flera ställen och bildar små berg, exempelvis Trollberget och Gubbhultet i östra delen. I övrigt är berggrunden täckt av morän.

Området vid Stora Kortorp har torr, något sandig mark. Här finns en fårbetad hagmark. Vegetationen är hårt betespräglad och utgörs av bl a odonris, stagg, kruståtel, vårbrodd, ängskovall, teveronika, höskallra, blåklocka, ormrot, jungfrulin, tvåblad, Jungfru Marie nycklar och vid vägen brudsporre. I hagen förekommer också en del björk. Vid Stabbetorp finns granplanterade gamla hagmarker. Här finns också några mindre vattensamlingar med speciellt fuktkrävande vegetation. Midsommarfloran är den mest påtagliga i området. Smörboll dominerar. Bland andra arter kan nämnas slåttergubbe, granspira och gulstarr. På fuktigare ställen, bl a vid vattensamlingarna växer loppstarr och hartmansstarr.

Den största diabaskullen består i öster av betesmark för får. Det har tidigare legat en gård, Berget, på toppen och här växer stora ekar, aplar m m. Kullens västra sida domineras av skogsmark och en del hällmark. Skogen är borthuggen och i svackorna har man planterat gran. Kullens sydsida ned mot Ängsjön utanför området är odlad. Norr om kullen finns ett litet björkkärr med bl a älggräs och slåtterblomma. De två diabaskullarna i öster ligger omgivna av granskog.

Diabasen är en förhållandevis näringsrik bergart, vilket medför att man här kan hitta mer krävande växtarter än annars skulle vara fallet i denna del av kommunen. Förutom ovan nämnda arter finns inom området vanlig nattviol, grönvit nattviol, backvial, sommarfibbla, sötvedel, tibast, trolldruva, nickskära, vildlin, bredbladig ängsull och hårstarr.

Bebyggelsen inom området utgörs numera endast av gården St Kortorp med tillhörande ekonomibyggnader. Genom området går en mindre bilväg i öst-västlig riktning.

Bedömning: Områdets största värde ligger i floran som innehåller en lång rad i övrigt ovanliga arter. Vissa partier, t ex den betade delen av diabaskullen, har därtill ett visst landskapsbildsvärde.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen och floran.

Klassificering: Klass 3.

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av åker och betesmarker, gärna utökad till att omfatta även igenväxande delar av området.

Omfattning: Barrskogsområde nära f d torpet Skepphulta (Skepphultabeståndet). OMRÅDE 55

Areal: 3,5 ha.

Beskrivning: Området ligger i en förkastningssluttning mot norr, omedelbart nedanför bergssluttningen från Skepphultaklint, som avgränsar området mot söder. Själva området sluttar svagt mot norr och marken består av sandigt svallgrus.

Vegetationen utgörs av gammal barrskog med tall som dominerande art, utom i fliken mot sydost där granen överväger. Det finns också en del unga granar och i större luckor björk, rönn och sälg. Fältskiktet präglas av blåbär, kruståtel, örnbräken, ekorrbär och skogsfibbla. Mot norra kanten blir marken fuktigare och där tillkommer t ex piprör och hultbräken.

Inom området finns ett stort antal höga och grova träd. Virkesmassan lär åtminstone tidigare ha uppgått till omkring 1.000 m^3/ha. Tallarna är påtagligt småkroniga och har ofta svagt bågformigt krökta stammar. Några träd var hösten 1977 omkullblåsta, bl a den sannolikt grövsta tallen, för vilken en omkrets i bröst-höjd på ca 220 cm uppmättes. På en gran erhölls ett motsvarande värde på ca 245 cm. Höjder på 36-37 m för tallarna och ca 40 m för granarna har rapporterats. På en nyligen avsågad tallstam räknades till ca 210 årsringar.

Området ligger längs en enskild skogsbilväg som är upplåten för allmän trafik fram till området. Där finns plats att parkera några bilar.

Bedömning: Skepphultabeståndet är ett väl känt och besökt utflyktsmål. Det är sedan gammalt skyddat av markägaren. Trots att ganska många träd blåste omkull i slutet av 1960-talet återstår ett stort antal mycket gamla träd.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen och besöksvärdet.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Att området även i fortsättningen undantas från avverkning. Eventuellt vore en informationstavla med vissa uppgifter om beståndet av värde.

OMRÅDE 56

Omfattning: Lövskogsområde vid Ämta

Areal: 4,7 ha

Beskrivning: Området närmast kring Skogaån - Nyköpingsåns övre del - är ett i stort sett flackt men ganska starkt småkuperat moränområde. Mellan de små, ofta blockrika upphöjningarna finns mer eller mindre sanka lågpartier. Här - kring ån och vägen till Skogaholms gamla herrgård - växer en ganska tät skog av björk, klibbal och hägg, med inslag av tall och gran. Fältskiktet präglas av arter som älggräs, skogssäv, fläder-vänderot, videört, nejlikrot, grenrör, rörflen, brännässla och stinksyska. På åns norra strand ca 60 m nedströms vägbron finns ett litet bestånd (ca 20 ex 1977) av hampflockel. Möjligen förekommer den på flera ställen längs ån.

Mellan ån och södra gården vid Ämta har skogen utglesats till en hagmark. Här spelar vid sidan av björk och klibbal flera s k ädla trädslag som lönn, ask och ek en framträdande roll. Buskskiktet saknas i stort sett, utom på en av de små moränkullarna, där det finns torrängsartad vegetation med enbuskar, örnbräken och gråfibbla. Fältskiktet präglas främst av triviala gräsarter. I de svagt fuktiga sänkorna växer t ex tuvtåtel, veketåg och brännässla.

På kullarna inom hagmarken finns rester av husgrunder, delvis av ganska stort format. Hagen är inhägnad och betas av får.

Bedömning: Hampflockeln är en i länet, utom vid Hjälmaren sällsynt art, här med sin enda kända växtplats i kommunen. Den betade hagmarken utgör ett värdefullt inslag i landskapsbilden.

Klassificeringsmotiv: Floran och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Vid eventuella ingrepp i åkanten bör växtplatsen för hampflockel lämnas i fred. Fortsatt betesgång och eventuell utvidgning av betesmarken är önskvärd.

Omfattning: Matstorpskärret OMRÅDE 57

Areal: 32 ha

Beskrivning: Det långsträckta kärret ligger i en smal och ganska grund sänka - en flack sprickdal - inom ett större moränområde med små höjdskillnader. Berggrunden av röd gnejs går i dagen endast i mindre hällmarker. Genom sänkan rinner en liten bäck som kommer från norr och som ofta torkar ut sommartid. Såväl moränen som bäckvattnet torde ha en relativt hög kalkhalt, eftersom området ligger rakt i inlandsisens rörelseriktning, räknat från områdena med kalkberggrund på slätten kring Bredsätter och Yxhult. Kärret är därför ett s k rikkärr.

Runt kärret finns barrskog av varierande ålder och typ. I skogsbrynen liksom på resterna av den tidigare odlingsmarken kring bäcken norr om kärret finns inslag av mer eller mindre krävande arter som tibast, skogstry, getapel, måbär, olvon, skogsvicker, tvåblad, brudsporre, borsttistel, smörboll och slåtterblomma. På de torrare odlingsresterna växer t ex ängshavre, bergmynta och lundtrav.

I kanterna av kärret förekommer t ex tibast, brudsporre, majviva, slåtterblomma, tätört, kärrsälting, ormrot, slank- och hårstarr. Själva kärret, som i stort sett är öppet, genomsilas på bred front av bäckvattnet. Här förekommer ett stort antal växtarter, t ex blås-, stjärn-, hirs-, slid- och knagglestarr, ängs- och kärrull, madrör, ängsnycklar (rikligt), vattenklöver, ältranunkel, topplösa, kärrspira och majviva.

Kärrets nordspets rundas av en skogsbilväg. Nordväst om vägkröken låg tidigare torpet Matstorp, nu rivet och med granplanterade ägor. Kärret var förr tidvis dämt för flottningsändamål och kan möjligen ha varit föremål för myrslåtter.

Bedömning: Kärret är ett av de artrikaste i kommunen och hyser flera sällsynta växtarter. Det har en av länets rikaste förekomster av ängsnycklar. I viss mån torde det dock vara en kulturprodukt och kan därmed ganska snabbt förändras i ogynnsam riktning.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Alla ingrepp i kärret, t ex dikning, bör undvikas. Om vegetationen är i obalans skulle dock möjligen ett återupptagande av dämningarna eller slåtter kunna ha en gynnsam effekt. Skogsgödsling och kemisk bekämpning bör undvikas längs ett stråk kring kärret och tilloppsbäcken.

OMRÅDE 58

Omfattning: Växtlokal väster om Igeln.

Areal: 3 ha

Beskrivning: Platsen är belägen på den mycket svagt kuperade urbergsplatån mellan Tisar- och Hallsbergsförkastningarna. På grund av den flacka terrängen är myrmarker och sumpskogsområden vanliga. Mindre och vanligen låga hällmarkspartier av röd gnejs sticker här och var upp ur jordtäcket av morän och torvdy. Moränen är p g a närheten till slättens kalkområde ganska näringsrik, vilket bl a framgår av den rika floran i sjön Igeln (omr 59).

Vegetationen inom området utgörs av blandskog av tall, gran och björk. Skogen är mycket luckig och de talrika smågläntorna har ofta en kärrartad vegetation med olika gräs och starrarter, ormbunkar och diverse örter. Sparsamt förekommer t ex ormbär, vanlig nattviol och tvåblad. I en något torrare glänta finns ett litet bestånd av stor låsbräken (Botrychium virginianum; 1978: 10 exemplar, varav endast 1 fertilt). Eftersom platsen ligger långt inne i ganska enhetlig skog utan lämpliga orienteringspunkter, har ett betydligt större område än själva växtplatsen måst markeras på kartan för att säkert redovisa växtplatsen.

Bedömning: Växtplatsen är en av de två i länet kända och den näst sydligaste i landet för stor låsbräken. De få övriga växtplatserna är koncentrerade till sydöstra Norrland. Arten är fridlyst i några Norrlandslän och upptagen bland andra utrotningshotade växter i projekt Linné.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Området bör undantas från skogsgödsling och andra ingrepp som kan förändra naturmiljön i alltför hög grad och därmed hota beståndet av stor låsbräken. När skogsavverkning av området blir aktuell, bör samråd ske med länsstyrelsen, så att lämpliga försiktighetsåtgärder kan vidtas. Skogen har tätnat betydligt och antalet fertila exemplar av ormbunken har minskat sedan växtplatsen upptäcktes för ca 15 år sedan, så en viss utglesning vore sannolikt till fördel.

Omfattning: Sjön Igeln. OMRÅDE 59

Areal: 22 ha

Beskrivning: Igeln ligger på den flacka, av morän- och myrmarker präglade urbergsplatån närmast söder om förkastningen mot slätten. Stränderna utgörs nästan helt av myrmark, men en del hällmarker av röd gnejs finns strax nordost och söder om sjön. Sjön matas av skogsdiken från alla väderstreck, utom sydost, där den likaledes dikade avloppsbäcken är belägen.

Runt sjön finns skog med tall, gran och björk, delvis sumpskog. Björken dominerar i anslutning till tidigare odlingsmark längst i norr.

Igeln är mycket grund och är till ca 3/4 igenvuxen med framför allt sjösäv. Denna art ingår i en vegetationszonering som förenklat består av starrarter - bladvass - sjösäv - näckrosor och vattenaloe. Sistnämnda art är rikt förekommande. Av enskilda arter kan i övrigt nämnas trind-, ox- och slokstarr, hästsvans, strandklo, sprängört, vattenblink, gräs-, grop-, trubb- och bandnate, dvärg-igelknopp, dyblad, stor- och korsandmat, vattenbläddra, kransslinga samt den andmatlika levermossan vattenstjärna (Ricciocarpus natans). I anslutning till sjön växer korallrot, granbräken och granspira.

Den rika vattenvegetationen har gett upphov till ett rikt fågelliv. Mest påtaglig är en skrattmåskoloni med flera hundra par. Här häckar också bl a svarthakedopping, knipa, gräsand, kricka, sothöna, rörhöna och trana. Av besökande arter kan nämnas brun kärrhök, fiskgjuse, vattenrall och knölsvan. I omgivningen håller korp, pärluggla och sparvuggla till. Sjön är en viktig lekplats för grodor. Av fiskar förekommer ruda, mört, abborre och gädda. Området är viltrikt, med t ex en tät älgstam.

Sjön har i flera årtionden varit föremål för intresse från främst traktens ornitologer. Kumla biologiska förening har ett fågeltorn i skogsbrynet på östra sidan. En damm har anlagts ett stycke nedströms i avloppsbäcken, bl a för att försöka bromsa upp igenväxningen. Ett stycke norr om sjön finns hus- och odlingsrester av gården Segolstorp. Dit leder en enkel körväg och därifrån en stig till fågeltornet.

Bedömning: Igeln är en typisk näringsrik sjö i otypisk omgivning och kan närmast jämföras med Ämmen (omr 8). Sjöbäckenets form och den kalkrika moränen har varit avgörande för sjöns utbildning. Den rika vattenväxtfloran är känd sedan gammalt. Särskilt anmärkningsvärd är den rika förekomsten av den sällsynta och biologiskt intressanta vattenaloen. Sjön är en viktig häcknings- och rastplats för många fågelarter, varav några är sällsynta. Mycket tid och arbete har här nedlagts på vård och studier av fågellivet.

Klassificeringsmotiv: Faunan, floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Nuvarande medelvattennivå bör bibehållas. Avverkning eller kemisk bekämpning bör ej ske närmast sjön. Skogsgödsling bör undvikas inom nederbördsområdet, så att inte sjöns igenväxning påskyndas. Över huvud taget bör samråd inför planerade åtgärder ske med Kumla biologiska förening. Sjöns ringa storlek gör den extra känslig bl a med avseende på störningar av fågellivet. Särskilda skydds- och vårdåtgärder kan tänkas bli aktuella.

OMRÅDE 60

Omfattning: Lundområde söder om Herrfallsäng.

Areal: 28 ha

Beskrivning: Området är beläget söder om naturreservatet Herrfallsäng. Jordarten är morän med hög halt av kambro-siluriska bergarter vilket gör den mycket näringsrik.

Den bördiga jordmånen har gett upphov till en mycket rik vegetation. Större delen av området består av tät lund med bl a alm, hassel och asp samt inslag av gran och tall. I södra delen råder öppnare förhållanden och här växer unga exemplar av lönn, alm, ask samt en del en. I örtfloran kan nämnas arter som blåsippa, skogsknipprot, liten nunneört, vårlök, buskviol, stenbär gullviva, sötvedel, darrgräs och skogsvicker. Fältskiktet är annars dåligt utvecklat på grund av de täta träd- och buskskikten.

I sydöst finns ett litet rikkärr. Det är nästan helt igenväxt med sly och busk av bl a björk. I eller intill kärret växer olika starrarter som slokstarr, slankstarr, hårstarr, plattstarr, oxstarr (Carex appropinquata) och loppstarr, kärrsälting, rosettjungfrulin, nästrot, majviva och ängsnycklar.

Sydväst om torpet Skogalund har tidigare funnits en åker, denna är nu igenplanterad med gran.

Öster om det lilla kärret ligger en nu iordningställd grustäkt. Vid inventeringstillfället fanns här endast ett litet grusupplag. Kärret har dikats ur, men är trots det relativt fuktigt. I skogen väster om granplanteringen står en koja. Flera stigar går genom området.

Bedömning: Även dessa lundpartier utanför naturreservatet har stort botaniskt värde, liksom rikkärret i sydost. Området hyser flera ovanliga och krävande arter.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Lundpartiet bör få kvarstå som lund och barrträd bör gallras ur. Kärret bör inte utsättas för ytterligare dikningsföretag utan eventuellt återställas och röjas fritt från buskar och sly.

Omfattning: Rostorp OMRÅDE 61

Areal: 6,8 ha

Beskrivning: Området utgörs av en låg sluttning mot nordväst, omedelbart öster om gården Rostorp. Det är yttre delen av en flack höjd med bergkärna av gnejs, som går i dagen strax sydost om området. Markytan inom området består av svagt blockig morän som är svallad i ytan.

Södra delen av området, kring landsvägen, är trädbevuxen. Söder om landsvägen finns aspskog med planterade unggranar. Norr om den finns blandskog av björk, ask och gran, som glesnar mot norr och nordväst. I norr finns öppen hagmark eller sådan med ett glest trädskikt av björk eller ask eller grupper av enbart ung ask. Hela området har sannolikt utgjort betesmark, men nu är bara de öppnare delarna betade.

Det mest välbetade partiet, mitt emot gården, präglas av talrika uppstickande block och enstaka eller grupper av unga askar. Här växer rikligt med rosettjungfrulin, fläck-fingerört (Potentilla crantzii) och rödkämpar. Vidare märks där mandelblom, gullviva, knöl- och andra smörblomarter och upp mot skogskanten daldockor och älggräs. Norrut vidtar mindre intensivt betad, nästan öppen ängsmark med ymnig förekomst av gullvivor.

På några ställen i vägkanterna finns högörtsvegetation med bl a krissla. Både inom och strax utanför området förekommer säfferot sparsamt.

Områdets södra del övertväras av både gamla och nya landsvägen mellan Hallsberg och Pålsboda. Mot nordväst avgränsas området av enskilda vägen från Rostorp mot Omhällsberg (omr 63).

Bedömning: Sluttningen längs vägen mellan Rostorp och L. Saltorp utgörs av vacker, delvis välbetad hagmark med rik förekomst av gullviva och andra ängsväxter, varav några är kalkgynnade och ovanliga. Krisslan, som här växer ganska rikligt, är också kalkgynnad och känd bara från tre andra platser i kommunen och ett tiotal i länet. En del av beståndet av denna art har dock slagits ut av nyligen företagen ombyggnad. Dessutom har den nya vägen splittrat upp området och försvårat den hävd som är en förutsättning för den rika floran.

Klassificeringsmotiv: Floran och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Efter de stora ingrepp som skett vid vägombyggnaden är det så mycket angelägnare att undvika andra ingrepp som kan hota det enda område i kommunen med någorlunda rik förekomst av krissla. Fortsatt bete av området är vidare en förutsättning för att dess naturvärden skall bestå.

OMRÅDE 62

Omfattning: Ramshällområdet

Areal: 25 ha

Beskrivning: Området utgör en föga markant del av förkastningslinjen mellan slätten och skogsbygden. Den är här uppsplittrad i en serie nord-sydliga bergribbor, av vilka Ramshäll ungefär mitt i området är den högsta. Den når 97 m ö h, medan slätten några hundra meter norr om berget ligger knappt 70 m ö h. Däremellan sänker sig berggrunden i några trapplika avsatser. De flesta övriga bergribborna bildar bara låga hällar. I områdets sydvästra del består hällarna av gnejs, i resten av området, inklusive Ramshäll, av granit. Berggrunden är dock till större delen täckt av morän med svallat ytskikt. Endast närmast söder om Ramshäll finns blockrik och storblockig morän. I de lägre utkanterna i nordväst, norr och ost finns svallsand, t ex rakt norr om Ramshäll, där sanden bildar en ganska tydlig strandvall. Den har utformats av den sjunkande Ancylussjöns vågor.

Den nord-sydliga orienteringen av berggrundsformerna går igen också i vegetationens fördelning. Mellan de breda skogsklädda partierna kring hällmarkerna finns smalare stråk av åker- eller betesmark. På de större hällmarkerna växer utpräglad hällmarkstallskog med t ex ljung och renlavar. Störst yta intar emellertid blandskog med gran, björk, hassel och ask som karaktärsarter. Av buskar märks olvon, tibast och getapel och i fältskiktet växer bl a bergslok, hässlebrodd, slidstarr, skavfräken, grönvit nattviol, nästrot, trolldruva, smånunneört, vätteros, stinksyska och underviol.

Inom vissa avsnitt finns mer eller mindre ren askskog, främst i skogspartierna sydväst, söder och öster om Kävestalyckan samt omedelbart väster om Ramshäll. I buskskiktet växer här måbär, skogstry och tibast, medan fältskiktet är ganska artfattigt.

I gläntor och skogsbryn, ofta i anslutning till låga hällmarker, förekommer mandelblom, styvmorsviol, tjärblomster, ängshavre, fläckfingerört, klasefibbla, rosettjungfrulin och krussilja.

Sydvästspetsen av området passeras av gamla och nya vägarna Hallsberg-Pålsboda. I södra kanten, utmed gamla vägen, ligger byn Lustigbacken. Därifrån utgår en väg mot Norrtorp, vilken delar området i en västlig och en östlig halva.

Bedömning: Ramshäll ingår i samma serie av "klintar" som Omhällsberg (omr 63) och Tarsta berg (omr 79). Den är dock mindre markant och utsikten något skymd av hällmarkstallskogen. Området är rikt på lövskog och har en rik, tydligt kalkpåverkad flora. Det småskaliga odlingslandskapet bildar tillsammans med bebyggelsen i relativt traditionell stil en tilltalande landskapsbild.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, vegetationen och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det rika lövinslaget bör bibehållas. Fortsatt hävd av all odlingsmark. Alltför avvikande nybebyggelse bör undvikas.

Omfattning: Omhällsberg OMRÅDE 63

Areal: 1,8 ha

Beskrivning: Omhällsberg är en knappt 20 m hög, mycket markerad bergknalle uppbyggd av granit. Den utgör liksom Ramshäll (omr 62) och Tarsta berg (omr 79) ett framskjutande parti av den ojämna förkastningsbranten. Till formen är den mjukt rundad, med brantare sidor mot norr och öster. Toppen är avplanad till en platå med stora partier kal hällmark.

Berget saknar träd- och buskvegetation så när som på en ek och en ganska stor getapel. Det mestadels glesa fältskiktet består av torktåliga arter som fått fäste i sprickor och gropar i berget t ex kärleksört, äkta johannesört, harklöver, stensöta, gulmåra, ljung, bergsyra, klofibbla, lövbinda, vårspergel och berggröe.

Vid foten av berget i norr finns en sandterrass med torrängsvegetation av björk, ask, tall och en. I fältskiktet växer bl a ängshavre, gulmåra, gråfibbla, tjärblomster, backnejlika och smällglim.

Uppe på Omhällsberg finns resterna av en fornborg från yngre järnåldern. Man har från berget vid utsikt mot nordväst och norr över framför allt Kvarntorp och slätten öster därom.

Området gränsar i söder till granskog, Längs vägen nedanför berget finns odlingsmark.

Bedömning: Omhällsberg är ett tilltalande inslag i landskapet och erbjuder en vid utsikt från toppen.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Både berget och terrängen nedanför bör hållas öppna och inte tillåtas växa igen med sly o dyl.

OMRÅDE 64

Omfattning: Närströvområde nordväst om Sköllersta.

Areal: 49 ha

Beskrivning: Området är beläget omedelbart nordväst om tätbebyggelsen i Sköllersta samhälle, och avgränsas i öster av vägen Sköllersta - Ekeby. Området är i övrigt så gott som helt omgivet av bebyggelse och odlingsmark. Jordartsmaterialet utgörs av morän. Terrängen är mestadels mycket flack.

Området är bevuxet med blåbärsgranskog med stort lövinslag av framför allt björk. Skogen är genomgående mycket tät och slyig och även någon mindre granplantering finns. I söder är vissa partier sankare och här dominerar björk och al.

Inom skogspartiet har man anlagt ett 2,5 km långt elljusspår med början intill vägen mitt emot den idrottsplats, som ligger omedelbart öster om området. Dessutom finns ett mindre antal stigar.

Bedömning: Området är trots sin flacka terräng och delvis täta vegetation det bäst lämpade strövområdet för Sköllersta tätort. Värdefull är också närheten till idrottsplatsen.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Området bör undantas från bebyggelse, vägdragningar o dyl. Vid eventuella skogsavverkningar bör hänsyn tas till det rörliga friluftslivet.

Omfattning: Prästängen OMRÅDE 65

Areal: 12 ha

Beskrivning: Den södra och mest intressanta delen av Prästängen är avsatt som naturreservat under namnet Sköllersta ekäng. Här skall dess fortsättning mot norr beskrivas.

Prästängen ligger i östra kanten av en större moränhöjd, omedelbart norr om Sköllersta tätort. Höjden betingas av en packe av lagrade bergarter, med en liten rest av kalksten överst. Denna överst belägna rest finns dock vid Vrana, något längre mot norr, och under det aktuella området består berggrunden av alunskiffer, som ligger näst överst i lagerserien. Moräntäcket torde vara ganska mäktigt. Det är blockfattigt och delvis svallat i ytan. Markytan sluttar svagt mot öster.

Den södra tredjedelen av området ingår i samma skötselområde som naturreservatet och utgörs liksom detta av fårbetad hagmark präglad av grova ekar. Norra delen är snarast en lund, med samma gamla bestånd av grova ekar, men dessutom med yngre träd av björk, hägg, rönn, hassel och enstaka gran. Fältskiktsfloran är inte särskilt rik och hyser t ex sippor, ormbär, liljekonvalj och diverse gräs. I sydöst finns en sänka med ett lövkärr bevuxet med björk och al.

Mot öster avgränsas området av åkermark. I kanten mot denna har en hel del stenblock tippats. Frånsett en mindre kraftledningsgata längs norra kanten omges området i övriga riktningar av lövskog.

Bedömning: Den naturskyddade ekängens fortsättning mot norr är ett välutvecklat lövträdsområde med talrika grova ekar. Genom sitt mera slutna trädbestånd kompletterar det fint den öppna ekhagen. Närheten till tätorten ökar områdets värde.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Områdets lövträdsbestånd bör bibehållas. Detta sker bäst genom att det införlivas med naturreservatet. Planer för en sådan utvidgning har utarbetats.

OMRÅDE 66 Omfattning: V Kvismaren

Areal: 13 ha inom Hallsbergs kommun (hela Kvismare-området 890 ha)

Beskrivning: Kvismare-området består av två sänkta, grunda slättsjöar med närmast omgivande madmarker. Gränsdragningen är med smärre avvikelser gjord enligt Naturvårdsplan för Kvismaren /Karlsson 1972/ vilken även använts som underlag för denna beskrivning, som avser hela Kvismare-området. I Hallsbergs kommun ingår endast en flik av V Kvismaren.

Kvismaresjöarna saknar nästan helt öppna vattenytor, frånsett den helt invallade s k Fågelsjön, norr om kanalen i Ö Kvismaren, som har smärre fria vattenytor. Genom båda sjöarna sträcker sig Kvismare kanal. Sjöbottnarna har naturliga tillflöden endast genom bäckar och diken från omgivande åkrar.

Kvismare-området präglas av vallar som uppförts till skydd mot översvämningar av omgivande åkermark.

Vegetationen i sjöarna består av ett centralt, mycket kraftigt bladvassfält omgivet av en strandvegetation dominerad av videbuskar, samt madmarker med fuktängsvegetation. Av övriga delar inom området bör nämnas Öby kulle med hed-tallskog, samt betesmarken närmast öster om V Kvismaren. Denna betesmark hyser mycket varierande vegetation med ett tätt trädskikt koncentrerat till ändmoränryggarna. Buskskiktet bildas av glest utspridda enar medan fältskiktet utgörs av varierande ängsvegetation.

Kvismaren finns upptagen på MAR-listan, en förteckning över internationellt viktiga våtmarker.

Kvismaren består i dag av ett sjöområde som är starkt kulturpåverkat genom sänknings- och invallningsföretag, betesdrift och restaureringsåtgärder. Naturvårdsplanen /Karlsson 1972/ syftar till att genom en varierad utformning och sammansättning av de enskilda delarna i den grunda slättsjöns biotop skapa så gynnsamma livsbetingelser som möjligt för fågellivet i Kvismaren. Detta innebär bl a att man önskar utöka de öppna vattenytorna och skapa varierande djupförhållanden samt att bibehålla de öppna, kortgräsiga madmarkerna. Restaureringsarbetet har på vissa ställen redan börjat.

Kvismarens fågelliv studeras och kartläggs genom Kvismare fågelstation vars medlemmar utför inventeringar, ringmärkning och naturvårdsarbete samt utger årligen en verksamhetsberättelse /1962-/. I denna finns bl a upptaget resultat av utförda undersökningar och uppgifter om intressanta fågelobservationer.

Bedömning: "Som en av de mest betydelsefulla, grunda slättsjöarna i landet utgör Kvismaren en mycket viktig häckningslokal för vadare och simfåglar". "Kvismaren är dessutom genom sitt strategiska läge i det mellansvenska flyttfågelstråket en viktig anhalt och rastplats för bl a en stor mängd svanar, gäss, änder och vadare". /Karlsson 1972/.

Kvismaren är ett mycket populärt utflyktsmål för ett stort antal fågelintresserade människor vilka främst besöker utsiktspunkterna vid Öby kulle och Åslaholmen. Själva vallarna utgör också ofta goda utsiktsplatser.

Klassificeringsmotiv: I första hand djurlivet /fågel-/ i andra hand rekreationsmöjligheterna och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 1

Naturvårdsönskemål: Enligt Naturvårdsplan för Kvismaren /Karlsson 1972/.

Omfattning: Årlaholmen OMRÅDE 67

Areal: 1,6 ha

Beskrivning: Årlaholmen är en några meter hög moränholme på slätten nordöst om Sköllersta. Den är drygt 300 m lång och som mest 50 m bred och har en markerad, åsliknande form med en del sten och block i ytan.

Vegetationen på holmen domineras av ek och det finns även gott om hassel samt en del rönn. Träd- och buskskikt är i norra delen relativt tätt och fältskiktet är här glest eller saknas helt. I söder råder något öppnare förhållanden och fältskiktet är här frodigare. Bland de arter som påträffades vid inventeringstillfället kan nämnas lundgröe, skelört, nässla, midsommarblomster, trolldruva, liljekonvalj och jordreva. Bland buskar förekommer också hallon och krusbär.

Årlaholmen omges huvudsakligen av åkermark, utom i söder där en betesmark finns i vilken också holmens sydligaste spets ingår. Detta område betas av nötkreatur.

Bedömning: Den ekbevuxna moränkullen Årlaholmen är ett värdefullt och tilltalande avbrott i det flacka slättlandskapet.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Holmens terrängformer eller vegetation bör inte skadas av täktverksamhet, byggnadsföretag e dyl.

OMRÅDE 68-79 Omfattning: Övergångsområdet i Sköllersta

Översikt: Detta område har vissa likheter med motsvarande område i Viby (se omr 24-33). Dessa likheter kan återföras på de berggrundsgeologiska förhållandena - områden med lättvittrade lagrade bergarter som i söder begränsas av en förkastningsbrant. Här ligger dock en stor sammanhängande kaka av lagrade bergarter an direkt mot branten och har så effektivt skyddats av denna, att även det översta lagret - kalkstenen - finns kvar. Detta förhållande gör att övergången mellan slätt och skogsbygd i stort sett är mjukare än i Viby.

Moränhöjderna på slätten är här i Sköllersta mindre men regelbundnare, d v s de är mera typiska drumliner. I den drumlinsvärm som finns vid Nedre Åkerby, Sörby, Ullavi och Tarsta finns några av Närkeslättens vackraste drumliner.

Här tillkommer ett landformselement - rullstensåsen - som saknas inom övergångsområdet i Viby. Det avsnitt av Glanshammarsåsen som passerar genom områdets västra del är dock föga markant, särskilt inte jämfört med de drumliner åsen passerar mellan.

Kalkberggrunden har skapat förutsättningar för en morän som är ännu gynnsammare för växtligheten än den i Viby. Här finns sålunda mera lövvegetation, främst askskog (omr 72 B), och flera kalkgynnade växtarter, t ex tibast, majviva, rosettjungfrulin och krissla. Tidigare har här funnits sådana sällsyntheter som guckusko och flugblomster, den sistnämnda nu såvitt känt utdöd i Örebro län. Utdikning och igenväxning har här som annorstädes förstört många intressanta växtplatser.

I det följande beskrivs närmare ett urval av intressantare delområden inom övergångsområdet. Till vad som där sägs bör fogas att den vackra och känsliga landskapsbilden för området som helhet bör motivera strängare krav vid lokalisering och utformning av byggnadsföretag och dyl än för ett område med mer "vardaglig" natur.

OMRÅDE 68 Omfattning: Ekhage öster om Ullavi

Areal: 3,8 ha

Beskrivning: Området består av en betad hagmark ca 500 m ostnordost om Ullavi herrgård. Marken är flack och jordartsmaterialet består huvudsakligen av sand.

Hagen är bevuxen med ek, ett drygt 30-tal stora ekar finns inom området. Det centrala partiet är fuktigt och här dominerar älggräs i fältskiktet. Övriga delar har också på grund av betet en ganska fattig flora med arter som smörblomma, vitmåra, nässla, midsommarblomster, hundkäx, gulvial m m. Vårfloran har dock ett rikare inslag. Hagen är växtplats för den ovanliga dvärgvårlöken.

Området gränsar i söder och öster till vägar, i norr till åkermark och i väster till tomt- och betesmark.

Bedömning: Den betade ekhagen har framför allt landskapsestetiskt värde. Den är väl synlig och lättillgänglig tack vare vägarna som går intill. Området har därtill ett visst botaniskt värde.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete är önskvärt.

Omfattning: Ekhage vid Ullavi herrgård. OMRÅDE 69

Areal: 4,2 ha

Beskrivning: Hagen är belägen på en moränkulle på Närkeslättens sydligare utlöpare. Kullen är förmodligen att betrakta som en drumlin, en kulle av bottenmorän. På geologiska kartan är även markerat att moränen har hög kalkhalt vilket även har gett utslag i en tämligen yppig vegetation.

Grova ekar dominerar trädbeståndet, men även rönn utgör ett viktigt inslag. Rönnarna är ofta trädformiga och av ansenlig storlek med upp till 2 dm Ø. Hassel, hagtorn, nypon och krusbär förekommer rikligt. Fältskiktets växter indikerar god näringstillgång. Här finns bl a hundäxing, lundgröe, lundarv jordreva, hässleklocka, storrams och grönvit nattviol. På grund av att bete numera tycks ske endast sporadiskt har hässlor, hallon och älggräs börjat frodas. Vårfloran är även den rik med bl a liten nunneört, dvärgvårlök och liljekonvalj. På ekarna och på marken finns en rik svampflora med bl a oxtungsvamp.

Omedelbart sydväst om herrgården finns ett parti av torrbackskaraktär. Området är öppet utan trädskikt och domineras av torrmarksväxter som kamäxing, jungfrulin, vitklöver och grusstarr.

Området har, att döma av namnet, en bakgrund som offerplats åt guden Ull. Förmodligen har det senare haft karaktären av herrgårdspark men övergått till att betas som hagmark. Sista åren tycks betet ha minskat med följd att sly och högörter slagit upp. Området är i helhet inhägnat med taggtråd.

Bedömning: Området har ett stort estetiskt och botaniskt värde i den stora mängden grova ekar och rönnar. Även fältskiktet med lundväxter är ett värdefullt inslag, vilket dock f n förkvävs av de uppskjutande högörterna och smårönnarna.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ek och grov rönn bör sparas helt. Röjning bör ske av slyvegetation. Området bör ha karaktären av hagmark med relativt tätt slutet trädskikt. Bete bör därför ske årligen och i betydligt större omfattning än nu. Viss slåtter kan eventuellt även komma ifråga för att få bort de kraftiga örter som kreaturen ratar (speciellt nässlor).

OMRÅDE 70 Omfattning: Åsparti SV om Egeby

Areal: 2,7 ha

Beskrivning: Sydväst om gården Egeby löper ett parti av den s k Svennevadsåsen. Åsdelen är i söder upp till 10 m hög, men flackar av mot norr. Bredden är ca 40-60 m.

Åsen är i södra delen bevuxen med tall och med rönn, hägg, ek, alm m m i buskskiktet, som på östra sidan är ganska tätt. Fältskiktet består inom vissa delar av torrängsvegetation och inom andra delar av blåbärsris och gräs. Även den norra delen domineras av tall samt en, rönn, ek m m i buskskiktet. Fältskiktet har här mera typiska torrängsarter över hela åspartiet. Här växer bl a gulmåra, gråfibbla, tjärblomster, backnejlika, käringtand, liten blåklocka, backanis, backklöver och flentimotej.

Åsen är växtplats för den ovanliga och fridlysta backsippan (Anemone pulsatilla). Enligt uppgift hittades vid en inventering 1975 ett knappt 100-tal plantor inom området. Flertalet av dessa växte i den sydöstra delen.

Längs med och delvis på åsen går den enskilda vägen till gården Egeby. En avslutad grustäkt finns omedelbart sydväst om området. Två fornminnen i form av gravfält finns på åsen, på var sin sida om vägen till Egeby.

Bedömning: Området är botaniskt värdefullt såsom växtlokal för backsippan som bara är känd från ett 20-tal lokaler i länet.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: All täktverksamhet bör undvikas inom åsavsnittet. De igenväxande partierna bör röjas från sly och busk.

OMRÅDE 71 Omfattning: Eklund öster om Ösby.

Areal: 3,2 ha

Beskrivning: Området är troligen en f d ekhage som nu vuxit igen och har närmast lundkaraktär. Det gränsar i öster till ett blandskogsparti och i övrigt till åkermark. Jordarten är svallgrus, troligen tämligen kalkhaltig.

Karakteristiskt för området är de mycket grova ekarna, men mellan dessa växer ett mycket tätt buskskikt med sly och buskar av ek, rönn, asp, hassel, brakved, hallon och måbär. I trädskiktet finns också gran, björk och ask. I söder finns ett fuktigare parti, här dominerar al och asp. I fältskiktet finns inom denna del rikligt med skavfräken. Fältskikt förekommer i övrigt sparsamt på grund av det mestadels så täta buskskiktet. Här växer dock arter som nässla, jordreva, harsyra, flenört, liljekonvalj, älggräs och storrams. Bland svampfloran kan nämnas liksvamp.

I en samling från åkern uppbrutna block finns ett gryt, troligen grävlinggryt. Även under en av de största ekarna finns ett gryt.

Ett par av de stora ekarna låg vid inventeringstillfället helt eller delvis kullfallna.

Området är avsatt som domänreservat.

Bedömning: Området är både mindre tilltalande och svårgenomträngligt på grund av den täta vegetationen. Dock är ekarna sedda fristående från detta faktum mycket vackra, och har ett stort värde.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Återkommande röjning av sly och busk. Unga ekar bör sparas för att återväxten skall säkras. Slåtter och/eller bete då fältskiktet utvecklats.

Omfattning: Vinala lund OMRÅDE 72

Översikt: Dessa lövskogsdominerade områden är belägna vid den förkastningsbrant, som skiljer Sydnärkes höjdpartier från Närkeslätten. Branten är här inte speciellt markerad, utan framgår i terrängen som en svag sluttning mot norr. På grund av den något kalkhaltiga moränen är vegetationen tämligen rik. Ofta är moränen blockig, framför allt i öster ställvis ganska fuktig. I östligaste delen finns även ett torrängsparti med sankmark.

OMRÅDE 72A Omfattning: Vinala ek/hassel-lund

Areal: 16 ha

Beskrivning: De geologiska och geografiska betingelserna är mycket lika de i det följande området (Vinala asklund), men marken är torrare.

Den flacka sluttningen är till största delen bevuxen med skog. Insprängda i skogen ligger flera små, numera obrukade åkrar. Några av dessa är dessutom igenplanterade med gran.

Den naturliga skogen domineras av täta hasselbestånd, över vilka reser sig ett flertal mer eller mindre grova ekar. På några gamla åkrar växer dessutom tätt gråalsly. Under hasselbuskarna är marken hårt beskuggad, vilket medfört att sommarfloran är mager, lundgröe dominerar. Vårfloran är rikare och utgöres av bl a vitsippa, blåsippa, nunneört, vätteros och majsmörblomma. De två förstnämnda växer i stora mängder.

Bedömning: Området är mycket vackert. Den något torrare marken än i följande område har medfört att fältskiktet ej är så högt och slyvegetationen ej lika tät. Dock bör vissa naturvårdande åtgärder vidtagas om området skall få höjd klassificering.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Avverkning av all gråal. Gallring av hasselbestånden. Bete önskvärt på några smååkrar.

OMRÅDE 72B Omfattning: Vinala asklund

Areal: 54 ha

Beskrivning: Ask är det dominerande trädslaget i lövskogen. Här och där står mycket grova askar, men däremellan finns överallt en jämnårig askpopulation med stamdiameter mellan 10 och 20 cm. På ett ställe i västra delen dominerar asp medan på några ställen gråal bildar tät slyskog. Här och där växer grov ek.

På grund av fuktigheten är älgört vanlig och bildar stora bestånd. Bland övriga växter i fältskiktet kan nämnas blåsippa, vitsippa, harsyra, ormbär, ekorrbär, lundarv, hultbräken, jordreva, harkål, skogssallat, lundelm (Roegneria canina), skelört, glans- och stinknäva. Vårfloran är enligt uppgift ymnig och utgörs av bl a vitsippa, blåsippa, lungört, nunneört, dvärgvårlök och vanlig vårlök, desmeknopp, gullpudra, tibast, storrams, vätteros och gullviva.

Den nämnda torrängen i östdelen tycks nu varken betas eller slås. Floran är artrik. Rikligt förekommande är gullviva, gulmåra och åkervädd. Här kan även nämnas vitmåra, rölleka, präst-

krage, käringtand, blåklocka, rödklöver, rödkämpar, svartkämpar, kråkvicker och revfingerört. Ett flertal odlingsrösen påträffas.

Karaktärsfåglar för askskogen är svarthättan och morkullan. I området finns en stark rådjursstam.

Bedömning: Det tycks som om den unga täta askskogen vuxit upp sedan andra världskriget. Röjning och gallring har inte skett vilket resulterat i att träden är höga och gängliga. Områdets vegetation verkar tämligen instabil och i nuvarande tillstånd är det inte attraktivt annat än under våren, då vårflora kan locka besökare. Genom lämpliga vårdåtgärder kan området göras mer attraktivt. Vårdåtgärder är mycket värdefulla, då området utgör ett av Närkes större sammanhängande askbestånd.

I nuvarande läge blir dock klassificeringen låg, då skogen är ung och dåligt skött. Genom lämpliga åtgärder kan dock klassificeringen efter en tid höjas.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: För att askskogen skall växa upp till ett vackert bestånd bör skogsvårdande åtgärder under sakkunnig ledning vidtagas. Dock finns ett befogat önskemål från en kännare av området att den nordvästra fjärdedelen av området skulle lämnas helt orörd och därigenom utvecklas till lund. Önskvärt är att de öppna områdena, främst den stora torrmarken i områdets östra del, betas.

Omfattning: Två hagar vid Nedre Skrukebacken OMRÅDE 73

Areal: 7,6 ha

Beskrivning: Båda områdena har länge brukats som hagmarker. I det södra har bete numera upphört medan flera djur fortfarande betar i det norra.

Trädskiktet utgörs av enstaka träd, mest björk, och buskar. Den stora förekomsten av gullviva kan noteras. Bland andra arter i vårfloran kan nämnas liten nunneört, vanlig vårlök, dvärgvårlök och desmeknopp. Sommarvegetationen utgörs av bl a åkervädd, gulmåra och blåklocka.

Stora mängder sten har fått brytas innan dessa steniga och blockiga moränmarker har kunnat odlas. Om detta vittnar den rika förekomsten av odlingsrösen.

Bedömning: Den rika vårfloran, främst gullviveförekomsten, (enligt uppgift drygt 40 000 ex 1971) är anmärkningsvärd.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Båda områdena bör betas.

OMRÅDE 74 Omfattning: Testabäcken

Areal: 13 ha

Beskrivning: En liten bäck, här kallad Testabäcken, rinner upp strax öster om torpet Brunnstorp söder om Testa. Den rinner därefter mot norr förbi Knällinge och slutligen ut i Sköllerstabäcken. Den i inventeringen medtagna sträckan omfattar bäckavsnittet mellan källan och Testa.

Vattnet rinner upp ur två källflöden, som efter ca 5 m rinner samman till en bäck. Källan, i trakten kallad Brännakällan, är belägen i nedre delen av en relativt brant sluttning med svallsand som dominerande jordart. Även resten av området består av sandigt material och bäckfåran är mestadels fint sandig med några mindre partier av grusbotten. Området sluttar mot norr och den totala höjdskillnaden är ca 25 m på en sträcka av 900 m. Söder om byn Testa är bäcken djupt nedskuren i jordartsmaterialet och har bildat en ravin med ca 3 m höga ravinsidor.

I söder flyter bäcken alldeles i kanten av en väg, som går väster om bäcken. I öster ligger ett barrskogsområde. Floran i och intill bäckfåran är på grund av närheten till vägen blandad, med arter som älggräs, nässlor, förgätmigej, tussilago, skogsfräken, bäckveronika, ormbunkar t ex ekbräken, hultbräken och majbräken samt inom ett parti rikligt med skavfräken. Efter ett stycke lämnar bäcken vägkanten och går inne i granskogen. Här försvinner också de rena "vägkantsarterna" t ex nässla och tussilago medan övriga arter finns kvar. Norr om granskogen flyter bäcken genom tät ungskog av framförallt björk och al mellan igenväxande ängsmarker. Längs vattnet växer exempelvis ormbunkar och älggräs. Längre nedströms övergår bäcken i ett dike mellan åkermarker. Diket kantas av sly av sälg och al, samt älggräs och olika gräsarter. Ravinen söder om Testa är bevuxen med al, som dominerar, samt gran, ek och hassel. I fältskiktet finns ormbunkar som hultbräken, strutbräken och majbräken, blåsippor, lundgröe, nässlor, skärmstarr, storrams och vildbalsamin. Delar av ravinen ingår i en betesmark för hästar.

På flera ställen, i höjd med de fastigheter som ligger längs vägen, har man påverkat vattenfåran med rännor och grävda vattenhål. I övrigt är bäcken opåverkad, utom där den rinner genom åkermark.

Bedömning: Testabäcken har en välutbildad kallkälla med rik vattenföring och hög vattenkvalitet. Liknande, orörda källflöden är i övrigt ovanliga inom kommunen.

Klassificeringsmotiv: Geologin och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Källan och bäcken bör skyddas från all form av exploatering. Hänsyn bör också tas vid eventuell breddning el dyl av vägen.

Omfattning: Ekhage mellan Knällinge och Testa OMRÅDE 75

Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Mellan byarna Testa och Knällinge ligger intill landsvägens östra sida en liten ekhage. Berggrunden består av kambrisk kalksten och detta medför att den överlagrande moränen är förhållandevis näringsrik.

Trädskiktet består av vuxna ekar men hagen håller på att växa igen med sly av rönn, ek, hassel, oxel m m. I buskskiktet ingår också större hassel, framför allt i områdets östra del, samt hagtorn. Örtfloran är relativt rik med exempelvis blåsippa, liljekonvalj, midsommarblomster, stinksyska och bergmynta. I ett litet ängsparti i områdets nordvästra del växer den ovanliga arten korskovall (Melampyrum cristatum). Den har en sydlig utbredning i landet och växer här relativt nära sin nordgräns. Förutom korskovall växer här bl a fyrkantig johannesört, gulmåra och midsommarblomster förutom gräs och en del invandrande sly av främst björk.

Området har tidigare varit betesmark men betet har numera upphört. Inom området finns ett sedan 1931 fridlyst hagtornsträd.

Bedömning: Den lilla ekhagen har ett visst landskapsbildsvärde, därtill kommer förekomsten av den i kommunen mindre vanliga korskovallen, vilket gör området botaniskt intressant.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Röjning av sly i hagen är önskvärt och gärna också återupptaget bete.

Omfattning: Hagmark och ekskogsparti V Knällinge OMRÅDE 76

Areal: 4 ha

Beskrivning: Södra delen har karaktär av hagmark, medan norra delen är en tätare ekskog. Området utgörs av en mot väster svagt sluttande moränmark.

Spridda ekar bildar trädskikt i hagmarken. Fältskiktet är kortbetat och består av typiska hagmarksväxter.

Även i lunden norr därom dominerar eken trädskiktet. Ekar-

na och de täta hasselbestånden tillåter ingen rikare sommarflora. Vårfloran är dock artrik. Här kan nämnas vitsippa, blåsippa, desmeknopp, vårlök, nunneört, vätteros och storrams.

Även lunden torde tidigare varit hagmark.

Bedömning: Vårfloran är mycket rik och värdefull. Hagmarken är tämligen trivial, medan lunden har större botaniskt värde.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Värdefullt vore om bete fortsatte på hagmarken. Ekskogen bör bevaras som lund. Viss utglesning av oädla lövträd bör ske samt lätt röjning bland hasseln.

OMRÅDE 77 Omfattning: Ekhage vid Eketorpet

Areal: 2 ha

Beskrivning: Marken är torr och består av svallsand. Genom området rinner en sommartid helt uttorkad liten bäck.

I området står spridda, tämligen grova ekar. Hasselbuskar står i grupper åtskilda av öppnare ytor. Bland andra buskar kan nämnas måbär och tibast. Liljekonvalj är mycket dominant liksom blåsippa, lundgröe, smultron, ekorrbär, hundäxing och midsommarblomster. Tämligen vanliga är även teärenpris och skogsstjärna. Här finns också getrams. Längs bäcken förekommer fuktighetsälskande växter som kabbeleka, vänderot och gökblomster.

För fyrtio år sedan betades området och hade karaktären av ekhage. Området röjdes senast i slutet av 1960-talet och de öppnare ytorna håller nu på att växa igen med sly av asp, ek och hassel.

har tidigare varit

Genom området löper en stig. Området är avsatt som domänreservat.

Bedömning: Området har ingen värdefullare flora, utan värdet ligger främst i det fina ek- och hasselbeståndet. Med regelbunden röjning och slåtter skulle hagens landskapsbildsvärde öka, detta är nu på väg att gå förlorat, liksom den rika vårfloran.

Klassificeringsmotiv: Vegetationen och landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Återkommande röjning och slåtter eller bete.

OMRÅDE 78 Omfattning: Hagmark och lund SO Fall

Areal: 15 ha

Beskrivning: Området är beläget sydost om gården Fall i sluttningen från skogsområdet ned mot Sköllerstaslätten. Höjdskillnaden inom området är ca 15 m. Jordartsmaterialet består i nordväst av svallsand och i sydost av svallad morän.

Dominerande vegetationstyp är lundvegetation, men i centrala områdesdelen finns en hagmark, nordväst om denna en fuktigare sluttning och i västra delen ett litet torrängsparti. Lunden har en mycket tät växtlighet, ställvis nästan ogenomträng-lig. Trädskiktet består mest av ask men även ek, asp och enstaka granar ingår. I buskskiktet växer framför allt hassel samt sly och busk av hassel, ask m m. Fältskiktet består som vanligt i lundar av vårblommande och skuggfördragande örter. Här finns bl a blå- och vitsippa, gullviva, underviol, lungört, vårärt, stinksyska, tandrot, vätteros, skogsvicker, vildbalsamin, nässelklocka, hässleklocka, storrams, lundgröe och hässlebrodd.

Hagmarken har ett glest trädskikt av ask och björk samt ett ställvis ganska tätt buskskikt av lövsly. Här finns också bl a spetshagtorn och skogstry. Hagen är bevuxen med en torrängspräglad flora med t ex bergmynta, vitmåra, johannesört, sommarfibbla, vårveronika, jungfrulin, lundtrav, gullviva, darrgräs, vårstarr samt ett litet bestånd vildtulpan. I det lilla torrängspartiet längst i väster finns bl a vitmåra, gulmåra, brudborste och nässelklocka. Den fuktigaste delen av sluttningen har delvis en annan flora med arter som kärrfibbla, klasefibbla, brudborste, bäckveronika, smörbollar, midsommarblomster, tvåblad och slankstarr.

Området har också ett förhållandevis rikt fågelliv. Här har observerats bl a gök, svarthätta, lövsångare, trädgårdssångare, göktyta, spillkråka och större hackspett, och även stenknäck brukar häcka inom området.

Några mindre körvägar går inom området och intill hagmarken står ett jakttorn, i övrigt saknas bebyggelse, vägar o dyl.

Bedömning: Området är botaniskt värdefullt, framför allt gäller detta lunden med sin rika och typiska lundflora. Efter röjning skulle delar av området även få ett visst värde från landskapsbildssynpunkt.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Lunden bör få ha kvar sin karaktär av lund och endast röjas med stor försiktighet. Däremot är det önskvärt att hagmarkspartiet röjs från sly och busk och helst även betas.

Omfattning: Tarsta berg med omgivning. OMRÅDE 79

Areal: 49 ha

Beskrivning: Tarsta berg är beläget i förkastningsbranten ca 3 km norr om Pålsboda. Berget är uppbyggt av gnejs och når 35-40 m högre än slätten i norr. Berget övergår mot öster i ett höjdområde men sluttar brant mot väster och norr i ett upp till 10 m högt, brant stup. Norrsluttningen ned mot torpet Tarstaborg är täckt av svallad morän. Väster och söder om området finns avlagringar av svallsand och grovmo. Svallsanden kommer både från moränen och den intilliggande åsen i väster, Pålsbodaåsen. Söder och sydväst om berget har dyner av flygsand lagrats på låga strandvallar. Flygsanden har också ursprungligen avlagrats i strandzonen som stranddyner. Dynerna är mellan 300 och 500 m långa och som mest någon meter höga.

Dynområdet är bevuxet med gles hedtallskog medan själva berget har tallskog av hällmarkstyp, med ökande graninslag mot öster. Uppe på berget finns mycket blottad hällmark och vegetationen är överallt sparsam. Man kan dock hitta bl a lövbinda och vårspärgel och i själva branten växer gaffelbräken och hällebräken. I den fuktigare barrskogen längs bergets sydsida växer rikligt med slankstarr (Carex flacca) och sparsamt med tibast. Uppe på berget i den tätare barrskogen i öster växer sårläka. I bäckravinen sydväst om berget finns tvåblad, spindelblomster och skogsbräsma.

I norrsluttningen, sydväst om torpet Tarstaborg, växer en snårig lundvegetation med bl a alm, al, hassel och någon gran i trädskiktet. Bland övriga arter kan nämnas try, tibast, blåsippa, lungört, stinksyska, trolldruva, älggräs, flenört och nässelklocka. Här på bergets norrsida har också nästrot setts och vid stigen mot borgen växer sårläka. Norr om torpet Tarstaborg finns ett fuktigt skogsparti bevuxet framför allt med al men med inslag av alm och hassel. Här finns också skogstry och en ovanligt rik förekomst av tibast och skavfräken.

Uppe på Tarsta berg finns en fornborg, Tarsta borg, med typiska och förhållandevis välbevarade vallar uppbyggda av sten och block. Härifrån har man vid utsikt mot norr över Närkeslätten. Berget är häckningslokal för nattskärra.

Både vid bergets fot och i dynområdet finns flera mindre körvägar och stigar. En av dynerna har tagits i anspråk för en skjutbana i öst-västlig riktning, väster härom finns en mindre skyttepaviljong. I övrigt finns ingen bebyggelse inom området.

Bedömning: Området är intressant från flera synpunkter. Dynområdet i sydväst med en serie av välutbildade flygsanddyner har geologiskt intresse. Tarsta borg är förutom en kulturhistorisk värdefull lokal ett omtyckt utflyktsmål och framför allt lundpartiet i norr är av botaniskt intresse med flera ovanliga arter.

Klassificeringsmotiv: Geologin, floran och vegetationen samt rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Vid eventuellt skogsbruk i området bör hänsyn tas till terrängformerna i dynområdet och skogsplöjning och dylikt bör undvikas. En mycket gles tallskog bör som nu finnas kvar uppe på berget. Lundpartiet bör lämnas orört.

Omfattning: Rudsätters äng OMRÅDE 80

Areal: 8,4 ha

Beskrivning: Rudsätters äng är en tidigare hävdad löväng som numera vuxit igen och mera har karaktären av hassellund.Den omges till största delen av skogsmark utom i centrala delen där den gränsar till åkermark, som dock inte längre brukas. Jordmånen utgörs av kalkhaltig morän.

Den rika lövängsfloran har alltmer försvunnit och ersatts av skuggtåliga lundväxter och vårväxter. I trädskiktet växer en del asp, ek och ask men området präglas framför allt av de täta hasselbestånden. Fältskiktet innehåller en lång rad krävande och ovanliga arter som blåsippa, vitsippa, liljekonvalj, tibast, vätteros, ormbär, gullpudra, vårärt, skogsvicker, underviol, tandrot, lungört, kärrfibbla, storrams, daldockor, sötvedel, trolldruva, sårläka, hässlebrodd, tvåblad, vanlig nattviol samt grönvit nattviol. Här växer också liksvamp.

I områdets centrala del har ett mindre parti kalhuggits vintern -76 och här växer nu endast enstaka unga granar samt tätt med aspsly.

Den mindre vanliga gnagararten buskmus har påträffats inom området.

Genom lunden går en mindre körväg. I anslutning till denna på hygget står ett jakttorn.

Bedömning: Området har förr varit mycket uppmärksammat av botanister på grund av den rika lövängsfloran. Nuvarande vegetation tycks inte riktigt lika intressant som den tidigare vegetationen. Dock har den ännu ett stort botaniskt värde.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Området har avlägsnat sig för långt från den ursprungliga lövängsvegetationen för att det skulle vara möjligt att återskapa denna prägel. En försiktig röjning framför allt av invandrande gran är dock önskvärd, däremot inte kalavverkningar av den typ som nu gjorts inom området.

OMRÅDE 81 Omfattning: Östansjösjön

Areal: 14 ha

Beskrivning: Östansjösjön är en numera nästan helt igenväxt sjö norr om Hällebosjön. Den omges i väster av myrmark, i norr och söder av skog och i öster gränsar den till odlingsmark. Större tillflöden saknas men däremot finns två utlopp, ett till Lillsjön och ett till Hällebosjön.

Sjön består till största delen av mosseliknande sankmarker med enstaka martallar i ytterkanterna, pors, vattenklöver, tranbär, sileshår, kråkklöver, blåtåtel m m på en matta av vitmossa. Även en hel del bladvass växer här och den ökar i täthet mot de fuktigare partierna i sjöns centrala del. Längs gamla strandkanten växer sälgsnår. På våren finns en liten klarvattenspegel, men åtminstone torra somrar är troligen hela sjön helt igenväxt.

I sjöns södra del häckar trana och i skogskanten mot sjön häckar ormvråk. Andra observerade fågelarter av intresse är blå kärrhök, lärkfalk och korp. Här finns också älg.

Östansjösjön är kraftigt sänkt. Utloppet till Hällebosjön är inte naturligt utan består av ett dike. Enligt geologiska kartbladet Segersjö av år 1873 saknas utlopp till Hällebosjön, endast bäcken till Lillsjön finns markerad. Sjön omfattade då hela det inventerade området och den har alltså sänkts efter 1873.

"fågelkoja"

I områdets södra del finns en jaktkoja i skogskanten och en saltsten ute på mossemarken.

Bedömning: Östansjösjön är värdefull som fågellokal. Häcknings-platser för trana är inte så vanligt förekommande framför allt i denna del av kommunen.

Klassificeringsmotiv: Fågellivet.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Sjön bör inte dikas ytterligare eller utsättas för störningar som kan inverka ogynnsamt på fågellivet.

OMRÅDE 82 Omfattning: Snarkastenen

Areal: 0,4 ha

Beskrivning: Alldeles intill den lilla vägen till Snarka ca 120 m nordväst om gården finns ett stort flyttblock kallat Snarkastenen. Blocket är ca 4 m högt och 35-40 m i omkrets. Bergarten är pegmatitrik granit.

Flyttblocket omges av blandskog med främst gran och asp och bl a hassel och rönnsly i buskskiktet.

Bedömning: Snarkastenen är ett av de större flyttblocken i Närke.

Klassificeringsmotiv: Geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Flyttblocket bör lämnas intakt vid vägarbete eller annan verksamhet som kan tänkas hota dess existens.

Omfattning: Närströvområde vid Folkasbo OMRÅDE 83

Areal: 88 ha

Beskrivning: Nordost om det centrala Pålsboda är terrängen småbruten med mindre, 5-10 m höga bergknallar av gnejs som omges av morän och grovmoavlagringar.

Vegetationen är omväxlande med både lite odlad mark, ängsmark, tomt och skog, som är den dominerande vegetationstypen. Skogspartiet längst i norr är till största delen kalavverkat, utom en liten tall- och enbevuxen bergknalle i nordost. Söder härom finns dels ett sankskogsparti, dels en höjdrygg i huvudsak bevuxen med hällmarkstallskog omväxlande med små öppna gläntor, samt öster om denna åkermark.

Även områdesdelen söder om Stensbovägen, består delvis av ett hygge i väster. Mellan åkermarkerna i öster finns ett par små bergknallar med inslag av rikare vegetation. Här växer bl a gamla aspar, oxel, ek, hassel, blåsippa, liljekonvalj, gullviva, underviol och parksmultron. Det södra berget har också en del hällmarkspartier och i anslutning till dessa en flora med bl a skelört, kärleksört och stensöta. Väster om gården Folkasbo, på ett igenväxande litet ängsparti, växer två bestånd av krissla. Vegetationen i övrigt utgörs här av t ex sälgsly, älgört, darrgräs, gulmåra, johannesört och kråkvicker. Öster och nordost om Folkasbo finns en långsträckt bergrygg med stora hällmarkspartier. Tall och en dominerar, men här finns också lövträdinslag som exempelvis björk, lönn, ask, ek och oxel. Några mindre ängspartier finns också och ett par små dammar. Här växer bl a igelknopp, mannagräs, andmat, korallrot, slåtterblomma och skavfräken. Norr om Folkasbo växer rödfibbla och intill gården stor kardborre.

Längst i söder finns ett blandskogsparti med en del asp i västra delen och små hassellundspartier i norr och söder. Norr härom ligger en äng som delvis håller på att växa igen med lövsly, framför allt i öster. Förutom den vanliga ängsfloran finns här också vanlig nattviol, grönvit nattviol, timjan, klasefibbla, kvastfibbla, samt en ovanligt rik förekomst av Jungfru Marie nycklar (enligt uppgift 1 500 ex 1972) och smörbollar.

106

I områdesdelen söder om Stensbovägen går ett elljusspår, och området ligger i direkt anslutning till idrottsplatsen i väster. Ytterligare några stigar samt bilvägar genomtvärar området. Bebyggelsen utgörs av två gårdar vid Folkasbo samt ett torp söder om Stensbo.

Bedömning: Området har stor betydelse som närströvområde för Pålsboda tätort tack vare ett lämpligt läge, elljusspår och en omväxlande terräng. Det sistnämnda gör också att man här har ett mycket lämpligt område för exkursions- och undervisningsändamål. Därtill finns inom området en växtplats för den sällsynta krisslan.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det är önskvärt att bevara den omväxlande naturen och inte låta ängspartierna växa igen. De små bergknallarna bör inte avverkas utan möjligen gallras, främst är de gamla asparna värdefulla. Växtlokalen för krissla bör skyddas mot igenväxning och annan påverkan.

OMRÅDE 84

Omfattning: Lövskogsparti öster om Backa.

Areal: 6,0 ha

Beskrivning: På båda sidor om riksväg 51 i södra delen av Pålsboda finns lövskogspartier. Området är beläget på den rullstensås, Svennevadsåsen, som sträcker sig genom Pålsboda.

I det nordöstra partiets centrala del finns en öppen, slagen äng. Den omges av lövskog med bl a björk, lönn, asp och hassel. Undervegetationen är rik med dels en del lövsly, olvon m m, dels örter som blåsippa, ormbär, bergmynta, midsommarblomster och gräs, exempelvis lundgröe. Skogen är omedelbart norr om ängen gles men tätnar norrut till lundkaraktär. Söder om ängen är terrängen blockigare och här finns också ett inslag av gran.

Det sydvästra partiet väster om riksvägen har en likartad vegetation med björk, gran, rönn, asp och hassel. I fältskiktet ingår flera ovanligare arter som grov småborre (luktborre), backsmörblomma och underviol, men här finns också blåbär, ekbräken, stensöta, blå- och vitsippor, ormbär, trolldruva, sötvedel m m.

Området skärs av riksväg 51 och man har från vägen utblick över främst det sydvästra partiet som sluttar ned mot vägen. Här har genomförts en röjning av busk och sly. Den nordöstra delen har mer karaktär av närströvområde. På ängen står soffor och lekredskap.

Bedömning: Området är framför allt ett värdefullt inslag i landskapsbilden, men är därutöver också av botaniskt intresse.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden, floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Landskapsvårdande åtgärder i form av röjning av sly och gran är önskvärda även i den östra delen och bör fortsättas kontinuerligt också i den västra.

Omfattning: Åsparti sydost om Hulta OMRÅDE 85

Areal: 11 ha

Beskrivning: Åsavsnittet är en del av den s k Svennevadsåsen. Det är ca 900 m långt och som bredast, 200 m, i den centrala delen. Det smalnar därefter av både mot söder och mot norr. Åsen är inom så gott som hela partiet mycket markerat ryggformad med branta sidor. Ca 300 m söder om nordgränsen är ryggformen mycket skarp. Åsen är i söder vid Yxhult ca 5 m hög men reser sig snabbt mot norr till ca 15 m höjd för att längst i norr åter bli flackare och endast några meter hög. Inom vissa partier finns rikligt med block.

Åsen är här bevuxen med blåbärsgranskog. Ett mindre hygge med frötallar finns på åsens högsta parti. Längst i norr är västsidan delvis betesmark, medan övriga delar även här är granskogsbevuxna.

Riksväg 51 går strax väster om åspartiet. En vägslinga med parkeringsmöjligheter finns mellan vägen och åsen och vid åsens fot finns en nu igenväxt gammal inäga som används som rastplats, liksom delar av åsen. Åspartiet är helt oskadat av täktverksamhet, vägar o dyl. Endast en mindre körväg i söder och en stig går på åsens krön.

Bedömning: Svennevadsåsen är inom detta avsnitt mycket markerad och vackert utbildad och tack vare sin mäktighet dominerande i terrängen. Den är väl synlig från riksvägen och utgör ett tilltalande inslag i landskapsbilden.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Täktverksamhet eller annat som påverkar terrängformerna bör inte tillåtas inom detta avsnitt av åsen.

Omfattning: En grupp öar samt utskjutande landtungor på Sotterns norra sida. OMRÅDE 86

Areal: 960 ha varav 360 ha i Hallsbergs kommun

Beskrivning: Sjön Sottern har beskrivits detaljerat av Pet-

tersson (1978) i "Sottern, en inventering av fågelliv och fritidsutnyttjande". Nedanstående uppgifter är till största delen hämtade ur den inventeringen samt ur "Översiktlig naturinventering av Örebro kommun".

Området omfattar öarna som finns i norr i den grunda delen av sjön samt den norra stranden mellan Gillberga näs och Bystadsnäs. Skärgården omfattar ett 20-tal öar och ett antal småholmar däremellan. Öarna och landtungorna består främst av ådergnejs, som flerstädes går i dagen och ofta är söndersprucken till block av olika storlek men även bildar släta hällar. Det tunna jordtäcket består företrädesvis av svallad morän.

Trädskiktet domineras av gamla, ofta knotiga tallar, som förekommer tillsammans med enstaka björkar och ekar. Buskskiktet uppe på öarna är i allmänhet glest och utgörs av björk, rönn, asp, ek och en. Längs stranden är buskskiktet tätare och består av videarter och pors. Fältskiktet är huvudsakligen hedartat uppe på öarna, bildat av arter som blåbär, lingon, liljekonvalj och ängskovall. Längs stranden och på andra fuktiga ställen dominerar videört och olika starrarter. I anslutning till dessa öar och landtungor förekommer vassbälten av varierande bredd och täthet.

Fågellivet inom området är rikt och intressant, framför allt gäller detta häckfågelfaunan. Bland de häckande arterna kan nämnas fiskgjuse, Sotterns karaktärsfågel, som häckar på flera ställen i sjön, varav 4 par inom det aktuella området, storlom (ca 15 par), småskrake, storskrake, gråtrut, fiskmås, fisktärna, och av övriga rovfåglar ormvråk, bivråk och lärkfalk. På Norrholmen (Örebro kommun) har en hägerkoloni etablerat sig med 7 bebodda bon 1977. På en av öarna häckar också ett korppar. Karakteristiskt för området är alltså att arter som sothöna, rörhöna och skrattmås som finns inom de näringsrikare och bladvassbevuxna delarna av sjön saknas här. Som rastlokal har Sottern mycket liten betydelse för de flesta fågelarter. Bland annat beror detta på sen islossning i förhållande till slättsjöarna. På hösten, i oktober, samlas dock upp till ett par tusen storskrakar i sjön för att fiska.

Både öarna och strandområdet saknar helt bebyggelse och andra anläggningar. Ett antal fritidsbåtar finns dock i bukten norr om Sofieholmen. Lämpliga berghällar för bad och solbad finns på många av öarna och flera bär spår av utnyttjande i form av eldstäder, slitage och nedskräpning.

Bedömning: Öarna och landtungorna med sin speciella vegetation är mycket värdefulla i första hand som häckningsplatser för flera störningskänsliga och ovanliga fågelarter. Vidare är vegetationen, som består av sedan länge opåverkade skogsbestånd, värdefull. De gamla, ofta knotiga träden utgör i denna karga miljö ett mycket tilltalande inslag i landskapsbilden. Öarna är också mycket attraktiva för det båtburna friluftslivet som bad, rast- och tältplatser.

Klassificeringsmotiv: I första hand fågellivet, i andra hand vegetationen, landskapsbilden och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Önskvärt är att delar av området avsätts som fågelskyddsområde med landstigningsförbud under häcknings-perioden och en hård styrning av friluftslivet till vissa lämpliga öar. Vidare bör inte bebyggelse, skogsavverkning och täktverksamhet tillåtas på öarna och uddarna.

Omfattning: Två strandpartier vid Kvarsätter OMRÅDE 87

Areal: 2,8 ha

Beskrivning: Området omfattar två strandpartier vid Sotterns södra strand, dels omedelbart nordväst om gården Kvarsätter, dels ca 500 m väster härom.

Det västra delområdet består av två mindre sandstrandsbukter skilda av en låg klippa. Stranden är långgrund och botten i huvudsak sandig men med något grövre material ovanför vatten-brynet. 20-25 m utanför strandkanten vidtar ett bälte med vass och säv. Uppehållsytorna är få och små och finns fram-för allt på den lilla udden. I övrigt växer skog så gott som ända ned till strandkanten. Närmast stranden dominerar al. Parkeringsmöjligheter finns längs vägen till Kvarsätter och stigar finns från dessa ned till stranden.

Stranden vid Kvarsätter är 2-5 m bred och ca 170 m lång. Den består enbart av sand och är relativt långgrund och mycket lämpad för bad. Uppehållsytor finns dels på sandstranden, dels på gräsmark innanför sanden. Backen upp mot vägen består av hagmark med enstaka björkar. Här finns också några mindre fritidshus. Parkeringsmöjligheter finns även här intill vä-gen och stigar leder ned till stranden. Stranddelen längst i väster används som båtplats.

Bedömning: De båda strandområdena vid Kvarsätter är mycket fina naturliga badplatser. En större kommunal badplats finns ca 1,5 km längre västerut, men stränderna vid Kvarsätter är ett lämpligt alternativ för dem som föredrar en lugnare bad-plats utan anläggningar.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: De två strandsträckorna bör reserveras för det rörliga friluftslivet och inte privatiseras genom utökad uppläggning av båtar, bryggor el dyl.

Omfattning: Åsparti söder om Svennevad. OMRÅDE 88

Areal: 7,2 ha

Beskrivning: Området omfattar ett drygt 800 m långt parti

av Svennevadsåsen mellan Svennevad och Tageberget väster om Fågelhult. Åspartiet är i söder lågt och dåligt markerat men höjer sig norrut för att ett stycke söder om vägen till Dampudden nå ca 4 m över omgivande terräng. Den har här också en markerad ryggform med branta sidor. Längst i norr planar åsen åter ut och blir allt flackare. Den är hela vägen förhållandevis smal.

Åsen är i söder till största delen gräsbevuxen medan det högsta centrala partiet är bevuxet med blåbärsgranskog med inslag av gamla tallar på åskrönet. Ett visst kalkinnehåll i åsmaterialet gör att här växer ovanligt mycket blåsippor och även olvon på åsen. I norr betas den flacka östsluttningen av nötkreatur, medan västsluttningen är bevuxen med blandskog med lärk längs vägen på krönet.

Riksväg 51 går i norr på åsen men viker sedan av och går väster om åspartiet. Från riksvägen går en väg till Dampudden, som skär den östra åssluttningen. Åsens södra del upptas av en skjutbana med tillhörande paviljong. En mindre väg går hit norrifrån på åskrönet i centrala delen. En gammal, nu igenväxt husbehovstäkt finns i åsens västsida söder om vägen till Dampudden.

Bedömning: Åspartiet, framför allt den välmarkerade centrala delen, utgör ett tilltalande inslag i landskapsbilden längs riksvägen.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ingen täktverksamhet bör tillåtas inom åsavsnittet. Det är önskvärt att betet fortsätter i nordöst.

OMRÅDE 89

Omfattning: Hagmark SV Nytorp

Areal: 3,4 ha

Beskrivning: På västra sidan av länsväg 51 drygt 2 km sydost om Svennevad ligger ett mindre hagmarksområde. Jordarten är sandig på grund av utsvallat material från Svennevadsåsen.

Mest framträdande vegetation i hagen är ett rikt bestånd av hassel. I buskskiktet växer också sly av främst asp samt enstaka enar och björnbärsbuskar. Fältskiktet domineras av torrängsarter som gråfibbla, liten blåklocka, fyrkantig johannesört, gulmåra, rölleka, kattfot och olika gräsarter, dessutom växer här örnbräken, odon och ljung.

Hagen betades inte inventeringssommaren, men har tidigare betats. Området gränsar i öster till länsväg 59 och i väster till ett mindre hygge.

Bedömning: Hagen är med sin vegetation av hassel ett tilltalande inslag i landskapsbilden längs länsvägen.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Det är önskvärt att hagen inte tillåts växa igen med sly utan röjs och betas. Det vore också värdefullt om hasselslyet på hygget innanför får växa upp så att även det området får en liknande karaktär.

Omfattning: Åsparti öster om Kulltorp OMRÅDE 90

Areal: 5,0 ha

Beskrivning: Det aktuella åsavsnittet är ca 550 m långt och beläget på båda sidorna om riksväg 51 öster om gården Kulltorp. Åspartiet är en del av Svennevadsåsen. Åsen har här en markerad ryggform och höjer sig 1-3 m över det omgivande landskapet.

Väster om riksvägen är åsen bevuxen med gles tallskog. Den södra åssluttningen ingår i en betesmark för nötkreatur och är bevuxen med gräs och ljung och en hel del en i buskskiktet. Den norra sluttningen betas inte men vegetationen är densamma. På den östra åsdelen är tallskogen avverkad och här växer nu en ca 2 m hög ungskog av tall med inslag av björk och en. I fältskiktet dominerar ljung, gräs och ormbunkar. Den norra kanten ut mot den angränsande åkern kantas av äldre tallar och björkar, ca 3-4 m höga. Sluttningarna ned mot riksvägen är gräsbesådda. Åsen omges av åker- och betesmark utom i sydost där den gränsar mot skog.

Åsavsnittet är inte skadat av täktverksamhet, däremot skär riksvägen rakt genom åsen. På krönet av den västra delen går en mindre bilväg in till gården Kulltorp. Intill riksvägen finns en liten rastplats under en gammal apel uppe på åsen. Åsdelen öster om riksvägen har oskadat krön, endast en liten körväg går i den norra kanten.

Bedömning: Åsavsnittet har stort landskapsbildvärde, tack vare sin markerade form och sitt läge i det öppna odlingslandskapet. Det är därför också väl synligt från riksväg 51.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Åspartiet bör undantas från all täktverksamhet och andra arbetsföretag som kan skada själva åsen eller landskapsbilden.

Omfattning: Åsparti vid S Sättran. OMRÅDE 91

Areal: 15 ha

Beskrivning: Det ca 1 km långa åsavsnittet är en del av den s k Svennevadsåsen. Den är i södra delen av området utbildad som en

kulle, ca 4 m hög, som norrut övergår i en ryggformad ca 3 m hög ås med rundat krön. Åsen är här som mest omkring 200 m bred. Längre mot norr smalnar åsen av och blir lägre och flackare och planar så småningom ut helt.

Den södra kullen är uppodlad på västsidan, men är i övrigt bevuxen med gamla björkar och björksly. Här har tidigare varit öppnare förhållanden, vilket de stora björkarna tyder på, men kullen håller nu på att växa igen. Vid Södra Sättran finns lövdungar och en del tomtmark på östsidan och norr härom består åsens båda sidor av uppodlad åkermark. Längst i norr betas östsluttningen.

Riksväg 51 löper här väster om åsen. I södra delen går en mindre enskild väg tvärs över åsen till gården Södra Sättran, vars bostadshus ligger på åsens östra sluttning. Ingen täktverksamhet har förekommit inom området.

Bedömning: Åspartiet utgör tack vare sin välmarkerade form ett tilltalande inslag i kulturlandskapet längs riksvägen.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: All täktverksamhet bör undvikas inom detta åsavsnitt. Önskvärt är också att hävden av åker- och betesmarken fortsätter.

OMRÅDE 92 Omfattning: Sandbergs mosse.

Areal: 35 ha

Beskrivning: Sandbergs mosse är en typiskt utbildad högmosse med en relativt stor göl, Sandbergs tärn, i centrala delen. Dessutom finns två mindre lösbottenhöljor, vid inventeringstillfället uttorkade, i nordöstra delen. Mossen är uppdelad i de för en högmosse typiska zonerna lagg, mosserand och mosseplan. Mosseplanet är uppbyggt av torvlager, som bildar en välvd platå högre än omgivande skogsmark. Mosseranden utgör den svaga sluttningen ned mot laggen. Denna är fuktigare och bildar en gräns mellan mosseplanets vattensystem med enbart nederbördsvatten och omgivningens mer näringsrika grundvatten.

Mossens olika zoner har även olika vegetation. Stora delar av mosseplanet är bevuxna med martallar. Fältskiktet består av ljung, odon, hjortron, kråkris, skvattram m m på en botten av vitmossa. Sandbergs tärn är omgiven av gungflymattor med bl a tuvdun, tranbär, rundsileshår, storsileshår och kallgräs. Laggen är välutvecklad runt hela mossen. Vegetationen är här av en mer fuktkrävande typ med inslag av kärrarter, exempelvis starr, kråkklöver m m.

På mossen finns också en del fågelarter. Vid inventeringstillfället observerades exempelvis ett tranpar. Här finns också ängspiplärka, pärluggla, enkelbeckasin och morkulla. Mossen är också en relativt välbesökt spelplats för orre.

Själva mosseplanet är oskadat av dikningar, torvtäkt o dyl men den östligaste av de båda mindre gölarna är utdikad och ett stort dike löper här längs mossens östra kant. På mossens centrala del står en gammal, fallfärdig orrkoja.

Bedömning: Sandbergs mosse är en välutbildad, i stort sett orörd högmosse med typisk flora och fauna.

Klassificeringsmotiv: Geologin och fågellivet.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ytterligare dikningar bör undvikas och mossen lämnas orörd.

Omfattning: Hagmark norr om Glottra OMRÅDE 93

Areal: 6,6 ha

Beskrivning: På båda sidorna om riksväg 51 norr om Glottra finns hagmarkspartier. Området är flackt och uppbyggt i östra delen av rullstensgrus och i västra delen av sandigt, utsvallat material från åsen. Det är den s k Svennevadsåsen som går fram här.

Vegetationen domineras i trädskiktet av äldre, högvuxna björkar och aspar samt någon rönn. I södra delen växer hassel, och i nordväst en hel del årsskott av asp. Fältskiktet var vid inventeringstillfället ganska nedbetat framför allt i den östra delen. Vegetationen är av torrängstyp med arter som gulmåra, liten blåklocka, rölleka, johannesört, prästkrage och midsommarblomster.

De båda hagmarkspartierna betas numera av nötkreatur. Ett antal odlingsrösen framför allt i östra delen tyder dock på att här tidigare varit slåtter- eller åkermark. Området är inhägnat med gammaldags gärdsgård.

Bedömning: Beteshagarna utgör mycket tilltalande inslag i kulturlandskapet och har speciellt värde då de ligger i blickfånget från riksväg 51.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt bete samt röjning av aspsly.

Omfattning: Åsområde öster om Glottrasjön OMRÅDE 94

Areal: 30 ha

Beskrivning: Området omfattar dels ett avsnitt av Svennevadsåsen öster om Glottrasjön, dels ett parti av sjöns nordöstra

strand. Åsen är i söder tydligt ryggformad, men endast några meter hög. Denna förhållandevis smala rygg övergår mot norr i en bred, flack deltaliknande bildning med flack sluttning ned mot sjön. Två mindre "tungor" skjuter ut mot nordost, den nordligaste av dessa har välutbildad ryggform. Berggrunden av gnejs finns blottad endast som en liten klippa vid Glottrasjöns norra strand.

Åsryggen i söder har varit skogklädd men skogen är nu avverkad. Den f d ängsmarken öster om åsen är granplanterad. I övrigt omges åsen här av åkermark. Den flacka, norra delen består i öster av betesmark för nötkreatur. Här växer endast enstaka träd och buskar av exempelvis björk, rönn och hassel. Även den nordligaste "åstungan" består av betesmark bevuxen med stora, välformade hasselbuskar och typisk torrängsflora i fältskiktet. Områdets centrala del, mellan riksvägen och gamla banvallen består av igenväxande ängsmark med stora hasselbuskar, unga björkar samt sly av främst björk. Även här finns en typisk torrängsflora med arter som ängshavre, gulmåra, johannesört, daggkåpa m m. Längs en liten bäck växer björk och asp. Den västra sidan av åsen mellan Glottrasjön och riksvägen är i söder brukad åkermark medan den norra mer kuperade delen betas.

Glottrasjöns norra strand är delvis blockig, men här finns också en liten naturlig sandstrand samt en liten klippa. Den talldominerade skogen går ända fram till vattnet. Även detta område betas av nötkreatur.

Genom området i nordsydlig riktning går riksväg 51. Öster om denna går en mindre väg på den gamla banvallen efter den nu nedlagda järnvägen. Från riksvägen österut går en mindre landsväg till Deje. Intill riksvägen finns ett bostadshus med ekonomibyggnad på andra sidan vägen. Huset nyttjas numera som fritidsbostad. Väster om huset finns en liten, ej längre nyttjad täkt. Norr härom finns ett fornminne.

Bedömning: Åsen är trots sin ringa mäktighet betydelsefull för landskapsbilden, då den både omges och består av öppet kulturlandskap. Glottrasjöns nordöstra strandparti nyttjas som badplats främst av lokalbefolkningen.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Täktverksamhet bör inte tillåtas inom området. Det är också önskvärt att bete och åkerbruk fortsätter och gärna utökas till att omfatta även det igenväxande centrala partiet.

OMRÅDE 95 Omfattning: Orrmossen med Sanka kärret.

Areal: 71 ha

Beskrivning: Orrmossen och det omedelbart söder om liggande Sanka kärret är belägna sydväst om Glottrasjön. De har beskri-

vits av Backéus (1978), varifrån följande uppgifter till stor del är hämtade.

Mossen ligger i en flack sänka omgiven av barrskogsklädda höjder, som dock inte är mer än 15-20 m högre än mossen. Bergarten inom området utgörs av gnejs. Denna är emellertid till största delen moräntäckt. Orrmossen är en tydligt välvd högmosse och mosseplanet är uppdelat i tuvor och höljor. Tuvorna är strängformade och bevuxna med enstaka tallar, ljung, rosling, hjortron, tranbär m m. De långsmala höljorna har delvis en annan vegetation med dystarr och vitag förutom rosling, sileshår, tuvull och tranbär. Sluttningarna upp på mosseplanet har utom i västra delen en välutvecklad randskog av tall. I fältskiktet ingår ungefär samma arter som på mosseplanets tuvor samt skvattram. Den östra laggen är mycket blöt och gungflyartad beroende på att Glottrasjöns avloppsbäck rinner här. Mot norr är den av typen fattigkärr och domineras av trådstarr. Andra arter som kan nämnas är kabbeleka, vattenklöver, kråkklöver, pors, kärrsilja, kärrviol, bunke-, små- och flaskstarr, frossört m m. I sydöst blir laggkärret bredare och samtidigt rikare och här tillkommer arter som snip samt mossorna Mnium cinclidioides och Sphagnum subsecundum v. inundatum. Den norra laggen är tydligt utbildad men smalare och även den liksom den västra laggen av fattigkärrtyp. Förutom de arter som finns i östra laggen växer här också klotstarr.

Söder om Orrmossen rinner Glottrasjöns utloppsbäck samman med en bäck från västra laggen. Bäcken rinner därefter mot söder genom Sanka kärret och kallas här Källtorpabäcken. Den är mycket smal och har ett slingrande lopp genom kärret. Längs kärrets östra kant finns lösbottnar medan den västra delen har mjukmattor och fastmattor med tall. Sanka kärret har en likartad artsammansättning som laggkärren kring Orrmossen med exempelvis rosling, tråd- och småstarr, kråkklöver, vattenklöver, sileshår, pors, tranbär, kärrsilja, vitag, kärrviol samt bladvass.

Södra delen av mosseplanet är skadat av gamla torvgravar, som nu sakta håller på att växa igen. I övrigt är mossen inklusive laggpartierna och Sanka kärret oskadade.

Bedömning: Orrmossen är en typiskt utbildad högmosse med distinkt differentiering i tuvor och höljor. Den östra laggen är av en ovanlig typ och ganska rik. Mossen är därtill till största delen oskadad. Backéus (1978) har bedömt Orrmossen vara den värdefullaste av kommunens mossar.

Klassificeringsmotiv: Geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Mossen och kärret bör skyddas från all ytterligare påverkan i form av torvtäkt, dikningar m m. Vid skogsbruk i angränsande skogsmark bör mossens randskog sparas och även gödsling och besprutning bör undvikas nära mossen och kärret.

OMRÅDE 96 Omfattning: Kamperhultkärret.

Areal: 39 ha

Beskrivning: Kamperhultkärret är beläget omedelbart öster om Bjurhultasjön och är troligen en igenväxt vik av denna. Kärret har beskrivits av Backéus (1978) varifrån nedanstående uppgifter till stor del är hämtade. Berggrunden i området domineras av gnejs, men strax norr härom går den s k Brevengången, ett ca 3 mil långt diabasstråk. Den lilla sjön Skiren, vilken avvattnas via Kamperhultkärret till Bjurhultasjön ligger i anslutning till diabasgången. Detta och den rika moränen kan vara anledningen till kärrets höga näringsförhållanden, vilka avspeglas i vegetationen.

Kärrets perifera delar både i norr och söder består av mossepartier med tall, skvattram, pors, hjortron, tranbär m m. Närmast sjön ligger ett oframkomligt gungfly, men mellan detta och mossepartierna finns dels mjukmattor med bladvass, trådstarr och pors dels fastmattor med blåtåtel. Bland övriga arter kan nämnas gräsull samt mossorna Drepanocladus revolvens (praktmossa), Mnium cinclidioides, Sphagnum obtusum och S. subfulvum. Enligt Kjellmert (1947) har även följande arter observerats i kärret: ängsnycklar, rosettjungfrulin, norrlandsviol, oxstarr, slidstarr, loppstarr, ärtstarr, gulstarr, rankstarr och snip.

Genom kärret löper två diken i ost-västlig riktning med vatten dels från Skiren, dels från odlingsmarkerna vid Glottra. Dessa diken har dock haft endast lokal inverkan på kärret.

Bedömning: Backéus: "Detta torde vara det vackrast utbildade rikkärret i SÖ Närke.....Området behöver inventeras grundligare floristiskt."

Klassificeringsmotiv: Vegetationen, floran och geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Inga ytterligare dikningar eller annan påverkan av vattenståndet. Vid skogsbruksåtgärder i området bör besprutning undvikas omedelbart intill kärret och dess tillflöden.

OMRÅDE 97 Omfattning: Kulturlandskapet vid Deje.

Areal: 58 ha

Beskrivning: Ca 5 km norr om Bo ligger den lilla byn Deje. Den har ett isolerat läge och är helt omgiven av skogsmark. Området omfattar byns odlings- och betesmarker som är belägna norr om Dejesjön och den lilla sjön Lidstigen samt dalgången norr härom. Terrängen sluttar huvudsakligen mot söder mot sjöarna. Jordartsmaterialet är blandat. Genom området går ett parti av den s k Boåsen. Den bildar norr om Dejesjön en 1-2 m hög åsrygg med flackt krön. Längre norrut blir åsen mäktigare och

mer kuperad. Åsen omges av sandavlagringar och längst ner i dalgången torvdy.

I sydöst är odlingslandskapet småbrutet med små moränholmar som sticker upp ur åkermarken. Holmarna är i huvudsak lövträdsbevuxna. Vid sjöstranden växer enstaka alar. Åsen är norr om sjön helt uppodlad. Norr härom bildar åsen två kullar, dessa är bevuxna med björk och ingår i en permanent betesmark för nötkreatur. Även norra delen av området upp mot gårdarna Dejetorp och Bäcktorp består av omväxlande åkermarker och betesmarker samt björkbevuxna kullar.

Inom området finns enligt uppgift en växtplats för den mindre allmänt förekommande malörten.

Flera gårdar finns i anslutning till kulturlandskapet, dels gårdarna vid Deje i sydöst dels de ovan nämnda Bäcktorp och Dejetorp i norra delen.

Bedömning: Det öppna, småbrutna och omväxlande kulturlandskapet vid Deje har en ålderdomlig prägel. Det utgör ett tilltalande avbrott i det vidsträckta skogslandskapet och har stor betydelse för landskapsbilden.

Klassificeringsmotiv: Kulturlandskapet.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av åker- och betesmarker. Täktverksamhet bör inte tillåtas inom åsavsnittet.

Omfattning: St Kringsjön med omgivande mossemarker. OMRÅDE 98

Areal: 80 ha

Beskrivning: Stora Kringsjön nordöst om Bo är en oligotrof sjö, nästan helt omgiven av skogs- och myrmark. Vattentillförseln sker dels via en bäck från L Kringsjön, dels rinner några mindre bäckar från omgivande skogsmarker till sjön. Utloppet ligger i sydväst. Utloppsbäcken ansluter till Bosån, som mynnar i Avern.

I söder och väster är sjön omgiven av mossar. En smal, åsliknande bildning bildar dock gräns mot sjön i söder. I övrigt omges sjön av moränmarker, som sluttar ned mot stranden. Två öar finns, en mitt i sjön och en i den sydvästra viken.

Både mossarna och moränsluttningarna är bevuxna med tall. I nordost finns dock ett hygge mellan vägen och sjön. Vegetationen på mosspartierna är den vanliga med exempelvis rosling, tranbär, hjortron och sileshår. Tallskogen i övrigt är hedartad. De gamla åkermarkerna vid Kringsjötorp är numera igenplanterade med tall. Runt sjön växer en bård av vattenväxter. Här ingår arter som bladvass, smalkaveldun, sjösäv, sjöfräken och trådstarr. Längre upp på stranden växer exem-

pelvis pors. I sydvästra delen är sjön grund och en del blottade ytor av dy förekommer. På dessa växer rikligt med småsileshår och i anslutning till ytorna finns brunag. Andra mindre vanliga arter som förekommer i och intill sjön är vårtsporigt braxengräs, grönstarr (Carex tumidicarpa), myggblomster och vitag.

St Kringsjön med omgivning hyser också en rad fågelarter. Trana, storlom, korsnäbb och korp hör till de fåglar som häckar här. Bland övriga arter kan nämnas orre, tjäder, enkelbeckasin, sparv- och pärluggla samt ormvråk. Området hyser också en rik viltstam med älg, rådjur, dovhjort, grävling och skogshare. I sjön finns gädda, abborre och s k vitfisk i normal omfattning samt sparsamt med ål.

I sjöns sydöstra del finns en liten, naturlig sandstrand. Enstaka båtar finns också utlagda längs stränderna, framför allt norr om den lilla badplatsen.

Bedömning: St Kringsjön är en oexploaterad, näringsfattig sjö med rent vatten. Den har ett rikt och representativt växt- och djurliv och är också av intresse för det rörliga friluftslivet.

Klassificeringsmotiv: Floran, fågellivet och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Sjön bör undantas från exploatering. Vid skogsbruksåtgärder är det önskvärt att skogen närmast sjön inte kalavverkas.

OMRÅDE 99 Omfattning: Kulturlandskapet vid Bo

Areal: 370 ha

Beskrivning: Området omfattar kulturlandskapet vid Bo och Boskulla samt del av den s k Boåsen från Bo söderut till och med Knektön i sjön Avern. Hela området är tämligen svagt kuperat med maximal höjdskillnad på ca 20 m. De högsta punkterna ligger i norra delen av området dels norr om Litstorp dels åspartiet i nordost vid Margretelund. Hela åsdelen är relativt smal (30-100 m) och ryggformad med avrundat krön. Som högst är åsen 8 m (vid Margretelund) men mestadels är höjden endast några meter. Vid sjöns norra strand bildar åsen en udde ut i sjön och sticker också upp som två öar, Knektön och Haret. Jordartsmaterialet i övrigt inom området domineras av lera med uppstickande större och mindre moränholmar. Berggrunden av gnejs går i dagen inom flera partier vid Bo kyrka samt väster härom. Knektön däremot har berggrund av pegmatit och denna går i dagen på öns östra del.

Området präglas av ett öppet och omväxlande kulturlandskap med åker- och betesmarker med uppstickande trädbevuxna moränholmar. Vid Bo kan landskapet närmast karaktäriseras som gammaldags herrgårdslandskap, medan det längre söderut är alltmer igenväxt och med tall- och granplanterade åkrar. Morän-

kullarna är delvis bevuxna med ädellövskog, bl a lönn och framför allt ek, men även björk och asp ingår. Även ett par partier bevuxna med rena bokbestånd finns dels norr om Bo kyrka dels i nordost öster om Bosån. Nordväst om Lindhult finns mellan vägen och sjön ett parti med sluten granskog med inslag av lind, hassel, björk m m. På grund av det täta trädskiktet är fältskiktet mycket dåligt utvecklat och innehåller bl a sparsamt med blåbär. En smal remsa i centrala delen är avverkad och nu bevuxen med unggran och lövsly av framför allt björk. I den södra delen pågick avverkning vid inventeringstillfället (1977). I ett mycket blockigt terrängavsnitt i skogskanten nordväst om Oxhagsberget finns ett lövskogsparti med mycket stora, gamla lindar, inslag finns också av asp, björk, ek och hassel. I fältskiktet ingår bl a piprör, lundgröe, liljekonvalj, blåbär, trolldruva, gullviva, bergmynta samt omedelbart söder om linddungen, i ett aldominerat parti, vildbalsamin. Lövskogen övergår österut i granskog.

Boåsen är längst i norr bevuxen med tallskog. Hela den centrala sträckan är uppodlad eller upptagen av landsvägen som kantas av framför allt björk och asp. Vid Lindhult finns resterna av en grov, mycket gammal lind. Längst i söder är åsen återigen bevuxen med tallskog hela vägen ut på udden i Avern. De båda öarna har blandskog. Längs åsen finns också flera fina enbestånd och i örtfloran ingår exempelvis ängshavre, backnejlika, väddklint, sandviol, liljekonvalj och backsmörblomma. Vid Lindhult och Trollhult växer malört.

Hela Boområdet har ett rikt djurliv med bl a dovhjort, älg och rådjur som mer framträdande arter. På lindbeståndet vid Oxhagsberget förekommer den sällsynta eldskinnbaggen.

Inom området finns en hel del bebyggelse bl a Bo slott, Bo kyrka och Boskulla herrgård samt ytterligare ett antal gårdar och torp med ekonomibyggnader, samt vid slottet personalbostäder. I sjön Avern finns på åsuddens västra sida en badplats med brygga och åsen utgör här uppehållsytor och strövområde.

Bedömning: Kulturlandskapet vid Bo med sin karaktär av herrgårdslandskap är ett mycket tilltalande och unikt inslag i landskapsbilden i denna av skogsområden dominerade del av kommunen. Här finns också botaniska och zoologiska värden. Badplatsen i Avern är viktig för det rörliga friluftslivet då Hjortkvarnsområdet är mycket fattigt på badmöjligheter. Den rika förekomsten av hjortdjur lockar ett stort antal besökare från hela södra länsdelen.

Klassificeringsmotiv: I första hand landskapsbilden, i andra hand floran, faunan och rekreationsmöjligheterna.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av åker- och betesmarker och ingen ytterligare igenplantering. Vid skogsbruksåtgärder bör ädellövspartierna sparas.

OMRÅDE 100 Omfattning: Iboholm

Areal: 1 ha

Beskrivning: Iboholms gård ligger nedanför den förkastningsbrant som bildar en del av Haddeboåns dalgång och sjön Averns södra strand. Nedanför förkastningen utbreder sig framför gården en ganska vidsträckt, till större delen uppodlad slätt. Skog finns dock kvar dels inom större sankare partier, dels på talrika små kullar ute i åkermarken.

Det aktuella området utgör en kulle inom en liten grupp av sådana, belägna nära Avern. Kullen är bevuxen med björk, asp, hassel samt rikligt med aspsly. I fältskiktet växer bergmynta, lundgröe, liljekonvalj, nejlikrot, blåsippa, trolldruva, underviol och vårärt.

Bedömning: Den lövträdsbevuxna kullen ger intryck av att tidigare ha nyttjats som slåtteräng. Den hyser numera en ganska artrik lundvegetation som har få motsvarigheter i denna del av kommunen.

Klassificeringsmotiv: Floran och vegetationen.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Kullens vegetation torde vara på väg att utvecklas mot ett stabilt lundtillstånd, som inte hotar flertalet intressanta arter. Försiktiga gallringar kunde kanske ge en vackrare vegetationstyp. Huvudsaken är dock att den lilla lövskogsresten inte avverkas och ersätts med barrskog.

/N OMRÅDE 101 Omfattning: Närströvområde norr om Hjortkvarn.

Areal: 28 ha

Beskrivning: Området är beläget omedelbart norr om Hjortkvarns samhälle och begränsas i väster av riksväg 51. Det består av en del av Svennevadsåsen. Åsen är i söder utbildad som en kulle ca 25 m som högst och med en brant sluttning mot öster. Den västra delen är flack och platåliknande. I centrala delen av området delar åsen upp sig i två parallella åsar som avgränsar en stor åsgrop som är ca 1 km lång och fortsätter norrut även utanför området. Åsgropen är grund och fylld med utsvallad sand. Även här i norr är den östra sluttningen av åsen brant medan hela den västra åsgrenen är en fortsättning av den platåliknande bildningen i söder.

Hela området är bevuxet med tallskog. I nordväst finns det en ung, mycket tät tallplantering, medan övriga delar har gammal, gles hedtallskog.

Två växtlokaler för den ovanliga mosippan finns på åsens östra sida, dels mitt emot idrottsplatsen där ett 20-tal plantor växer, dels ca 300 m längre söderut.

I sydöstra områdesdelen finns en stor, nu helt iordningställd grustäkt. På den östra åssluttningen gick tidigare en järnväg. På den gamla banvallen har man nu i stället anlagt ett elljusspår, som går i en slinga i området. Elljusbanan ligger i direkt anslutning till en idrottsplats öster om området. I sydost går ett gammalt stickspår ett litet stycke in i området. Här stod vid inventeringstillfället tre järnvägsvagnar och en hel del annat material.

Bedömning: Området är ett värdefullt närströvområde med ett lättillgängligt läge i anslutning både till Hjortkvarns samhälle i söder och idrottsplatsen i öster. Åsen har därtill ett visst landskapsbildsvärde och ett botaniskt värde som växtplats för den ovanliga mosippan.

Klassificeringsmotiv: Rekreationsmöjligheterna, landskapsbilden och floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Vid eventuella skogsbruksåtgärder bör hänsyn tas både till friluftslivet och mosippans växtlokaler. Värdefullt vore det också med en uppröjning kring det gamla stickspåret, då elljusbanan passerar intill.

Omfattning: Mosippslokal söder om Hjortkvarn. OMRÅDE 102

Areal: 1,0 ha

Beskrivning: Denna del av Svennevadsåsen är utbildad som ett småkuperat, terrassformat plan, med en mycket svag sluttning upp från riksväg 51. Det i inventeringen medtagna området är så gott som helt plant, däremot sluttar marken omedelbart väster om området.

Området genomtvärs i nord-sydlig riktning av järnvägen. Öster om denna växer övervägande tall men även enstaka granar förekommer. I fältskiktet dominerar ljung och lingon. Sluttningen från järnvägen och uppåt åsens plan är bevuxen med ung tall. En ca 2-3 m bred trädlös zon löper dock längs banvallen. Detta parti har en vegetation av ljung, mjölon, lingon och renlav. Här finns också ett 50-tal plantor av mosippa som växer i små grupper längs järnvägen. Även öster om banvallen finns mosippa. Den växer här i en större grupp med drygt 40-talet plantor.

Mellan den ovan nämnda järnvägen och riksväg 51 öster om området ligger en bensinstation och den östra mosippslokalen ligger i direkt anslutning till dennas tomtmark.

Bedömning: Mosippan är känd endast från några 10-tal växtplatser i länet och detta torde vara en av de rikare. Enligt uppgift sprider sig också mosippan alltmer inom området.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ingen täktverksamhet bör tillåtas inom denna del av åsen, inte heller någon utbyggnad av bensinstationen åt detta håll. Denna sträcka av järnvägen bör undantas vid eventuell besprutning av banvallen.

OMRÅDE 103-104

Omfattning: Haddeboåns vattensystem.

Översikt: Området omfattar Hjärtasjön, Östersjön, Bavlingssjön samt Haddeboån från Östersjön till och med sträckan genom Hjortkvarns samhälle. Vattensystemet är här näringsfattigt, framför allt gäller detta sjöarna. Endast åsträckan genom Hjortkvarn har en näringsrikare karaktär. Berggrunden utgörs av gnejs i norr och glimmerskiffer i söder. Huvuddelen av berggrunden är dock täckt av morän och i Hjortkvarnsområdet av sand. Här finns också ett smalt åsparti. Denna del av vattensystemet rinner i huvudsak genom skogsmark. Endast i Haddebo förekommer någon koncentration av odlingsmark. Terrängen är kuperad i väster runt Hjärtasjön och Östersjön men flackar ut alltmer mot öster.

Flera olika strandtyper förekommer längs denna del av vattensystemet. Sjöarna har steniga moränstränder med mycket sparsam växtlighet av framför allt starr. Mellan Haddebo och Hjortkvarn däremot, kantas ån av breda, delvis gungflyartade kärrmarker, Glottrakärret och Venerna. Genom Hjortkvarns samhälle är ån mycket kulturpåverkad av sågverk, bebyggelse, vägar, broar, dämningar m m. Vissa partier är dock mer opåverkade och har en snårig och delvis krävande, lundartad vegetation.

Områdets djurliv är anmärkningsvärt så tillvida att det hyser utter, en djurart som blivit allt sällsyntare i hela landet. Även fågellivet är värdefullt och rikt med exempelvis storlom i Östersjön, en skrattmåskoloni i kärret Venerna och övervintrande strömstare i Hjortkvarn. Fiskfaunan innehåller förutom de vanliga arterna även sparsamt med ål samt i Hjärtasjön och Östersjön siklöja. Domänverkets del av området ingår i Finspångs revirs kortfiskeområde.

Förutom enstaka gårdar och fritidshus finns koncentrerad bebyggelse endast vid Haddebo och Hjortkvarn. Dammanläggningar finns i Östersjöns utlopp, i Haddebo samt i Hjortkvarn.

OMRÅDE 103

Omfattning: Haddeboån

Areal: 150 ha

Beskrivning: Den inventerade och klassificerade delen av Haddeboåns vattensystem omfattar själva ån mellan Haddebo och Hjortkvarn inklusive sträckan genom Hjortkvarns samhälle. Höjdskillnaden inom denna del av ån är ca 20 m, men denna ligger nästan helt på Hjortkvarnsdelen. Det övre partiet är mycket flackt och lugnflytande.

Åsträckan uppströms Hjortkvarn kantas av mycket sanka översvämningskärr, som delvis är gungflyartade. Nordväst om ån ligger Glottrakärret, medan delen i sydöst kallas Venerna. Ett mindre parti söder om ån utgöres av tallmosse. Kärren är bevuxna med bl a olika starrarter, ängsull, tuvdun, pors, vattenklöver och tranbär. I Glottrakärret finns dessutom de mer krävande arterna sprängört och mossan Mnium cinclidioides, och i Venerna vitag. I och längs själva åfåran finner man exempelvis kaveldun, gul svärdslilja, gul näckros och sjöfräken.

Åpartiet som flyter genom Hjortkvarns samhälle är djupt nedskuret i sandiga avlagringar och kantat av en helt annan vegetation. Stränderna är igenväxta och snåriga och i trädskiktet dominerar al, men även alm, lönn, björk m m samt hassel finns. I fältskiktet är älggräs, skogsfräken, ormbunkar m m vanliga, men här finns också gullpudra, backskärvfrö, vildbalsamin, bäckbräsma, tomtskräppa, strutbräken och skavfräken.

I ån finns också en hel del fåglar. Vid åfåran uppströms samhället observerades vid inventeringstillfället i maj 1977 bl a en skrattmåskoloni på sankängen norr om Venerna, brunand, knipa, storspov och tofsvipa. Det strömmande vattnet vid kvarnen fryser inte till helt på vintern och här övervintrar gräsänder och strömstare. I ravinen genom samhället finns också rikligt med småfåglar. Vintertid har observerats spår av utter.

Ån är dämd dels vid kvarnen inne i samhället, dels på två ställen väster härom. Mellan Hjortkvarn och Venerna ligger ett sågverk som mycket starkt har påverkat stranden på båda sidor om ån. Riksväg 51 och järnvägen korsar ån i västra utkanten av samhället.

Bedömning: Detta parti av Haddeboån är trots en förhållandevis stark kulturpåverkan ett värdefullt vattendrag med rik flora och intressant djurliv. Framför allt är förekomsten av utter mycket värdefull. Glottrakärret och Venerna är enligt Backéus (1978) troligen länets största översvämningskärr.

Klassificeringsmotiv: Floran, vegetationen, djurlivet och geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Ytterligare påverkan och ev förorening av ån bör undvikas. Eventuellt kan en försiktig röjning i ravinen genom samhället vara önskvärd.

Omfattning: Kulturlandskapet vid Haddebo. OMRÅDE 104

Areal: 84 ha

Beskrivning: Området omfattar kulturlandskapet kring Nedra och Övra Haddebo nordväst om Hjortkvarn. Genom Haddebo flyter Haddeboån från Östersjön väster om området till Glottrakärret i öster. Dessutom ansluter från norr Kvarnbäcken som

avvattnar Bavlingssjön. Terrängen sluttar ned mot vattendragen, mest uttalat är detta i söder där höjdskillnaden är ca 15 m. Berggrunden består av gnejs, men denna är till största delen täckt av morän samt en del sand och leravlagringar.

Haddebo är en gammal bruksmiljö som omges av ett uppsplittrat och omväxlande odlingslandskap med både åker- och betesmarker och insprängda lövdungar. Det gamla kulturlandskapet karakteriseras framför allt vid gårdar och vägar av stor rikedom på stora, gamla lövträd exempelvis lönn, alm och lind.

Bebyggelsen är av gammal typ och koncentrerad framför allt till Nedra Haddebo där även icke jordbruksfastigheter, t ex en gammal skola finns.

Bedömning: Kulturlandskapet vid Haddebo har gammaldags prägel och är typiskt för mindre bruksmiljöer. Området är ett betydelsefullt inslag i landskapsbilden i det för övrigt slutna skogslandskapet i trakten.

Klassificeringsmotiv: Landskapsbilden.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Fortsatt hävd av åker- och betesmarker. För området störande bebyggelse bör undvikas.

OMRÅDE 105 Omfattning: Rönnbärsmossen, Tärnsmossen och Spångmossen.

Areal: 200 ha

Beskrivning: Rönnbärsmossen, Tärnsmossen och Spångmossen ingår i ett större myrkomplex sydost om Hjortkvarn. Komplexet är mycket uppsplittrat av moränöar och -tungor och innehåller både mossar och fattigkärrpartier. Berggrunden i området utgörs av kvartsit eller glimmerskiffer utom i norr där det finns gnejs. Öster om Spångmossen finns en mindre dioritförekomst. Mossarna har beskrivits närmare av Backéus (1978), varifrån nedanstående uppgifter är hämtade.

Rönnbärsmossen har den för högmossar typiska indelningen i lagg, randskog och mosseplan. Mosseplanet domineras av ljungtuvor med enstaka martallar. På tuvorna växer även lavar, rosling, kråkbär, tuvull m m. Höljorna är förutom i den sydvästra delen små och grunda. I de större höljorna kan man finna exempelvis rosling, dystarr, stor- och rundsileshår, tuvull, kärrsilja, kallgräs, vanligt tranbär samt dvärgtranbär. Den östra laggen utvidgar sig mot öster i ett fattigkärr med ljungtuvor, fastmattor och mjukmattor. I norra delen finns på tuvorna rikligt med tallplantor. Övriga arter i kärret är bl a rosling, tråd-, dy- och flaskstarr, rundsileshår, vattenklöver, vitag, hjortron och tranbär. Liknande vegetation finns också i den norra laggen. Den sydvästra laggen är smal och fattig men blir bredare i söder och här kan man också hitta ett litet dråg med flaskstarr.

Norr om Tärnsmossen finns en mindre tallmosse. I fältskiktet växer kråkbär, rundsileshår, tuvull, skvattram, hjortron, blåbär,

tranbär, odon och lingon. Genom mossen i nord-sydlig riktning går ett gammalt dike som är igenvuxet med vitmossor.

Tärnsmossen har likartad uppbyggnad som Rönnbärsmossen med mest tuvor och små, grunda höljor. Den nordöstra delen är trädbevuxen och även övriga delar har enstaka tallar. I fältskiktet hittar man alla de typiska arterna som rosling, ljung, rundsileshår, kråkbär, tuvull, hjortron och tranbär. Laggarna är fattiga med arter som brunven, rosling, trådstarr, flaskstarr, i nordöst även sumpstarr, kråkklöver, tuvull, vattenklöver, kallgräs och tranbär.

Från Tärnsmossen fortsätter myrstråket mot väster. Det är här mycket smalt, men utvidgar sig därefter till ett långsmalt kärr som efter ett stycke svänger av mot söder till Spångmossen invid länsgränsen. Kärret är av typen fattigkärr och är uppbyggt av mjukmattor. Bland de vanligaste växterna i kärret kan nämnas rosling, trådstarr, sjöfräken, vattenklöver, kärrsilja, kallgräs och tranbär. Här finns också strängstarr och vitag och längre söderut tillkommer andra, mer krävande arter som hirsstarr och blåsstarr. Kärret är här uppbyggt av lösbottnar men den södra delen består återigen av översvämmade mjukmattor. Vid kärrets nordvästra krök ligger en mindre gård, Österängen, och man har här dikat och satt ut stängsel i kärret. Ett stycke söder om Österängen går en bilväg över kärret och vattnet leds under vägen i en trumma.

Längst i söder utvidgar sig åter kärret och svänger av mot väster och kallas här Spångmossen. Den östra, fuktigare delen har medtagits i inventeringen. Detta parti har möjligen påverkats av dioritförekomsten och är av en rikare typ, s k mellankärr. Det är uppbyggt av mjukmattor och bland de förekommande växtarterna är klibbal, rosling, trådstarr, strängstarr, dystarr, flaskstarr, rundsileshår, ängsull, vattenklöver, pors, kärrsilja, vitag, snip och tranbär. Den östra delen av Spångmossen övertvärs av en kraftledning.

Bedömning: Backéus: "För trakten typiska mossar och fattigkärr. Traktens bästa exempel på de i Ö Närke vanliga mosseplanen utan gölar och utan distinkt differentiering i höljor och tuvor."

Klassificeringsmotiv: Geologin.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: Myrarna bör skyddas från ytterligare dikningar, torvtäkt eller annan påverkan. Vid skogsbruksåtgärder i angränsande skogsmark bör mossarnas randskog sparas och även gödsling och besprutning bör undvikas omedelbart intill myrmarkerna och dess tillflöden.

Omfattning: Fylinge. OMRÅDE 106

Areal: 4 ha

Beskrivning: Norr och nordost om Fylinge gård, numera endast sommarbostad, finns ett mycket flackt dyjordsområde med ett

kärr, Kängstorps kärr, i mitten. Flera diken har grävts inom området. De mynnar alla i ett större dike i områdets östra del, vilket för vattnet söderut till Emmaån. Dyjordsområdet är uppodlat närmast Fylinge i söder samt i norr och öster, mot Kängstorp. I övrigt är det bevuxet med sumpskog av björk. Kring det stora dikets nedre del finns dock liksom kring Emmaån vidsträckta starrmader.

Utmed nedre delen av diket närmast Fylinge (från 50 m före till 50 m efter dikeskröken 500 m O gården) samt kring dess sammanflöde (från 20 m före till 100 m efter detta) med det stora diket finns rika bestånd av sumpviol (Viola uliginosa). Violen växer huvudsakligen i anslutning till den mer eller mindre tydliga rad av hårt betade björkbuskar som kantar dikena. Bland övriga växtarter i fältskiktet längs dikena märks grenrör, små- och hirsstarr, blodrot, gåsört, kärrviol och revsmörblomma. Trädskiktet utgörs av medelålders björkskog som dock slutar med ett bryn mot starrmaden kring det stora diket.

Bedömning: Detta är den enda kända växtplatsen för sumpviol i Örebro län. Arten är i Skandinavien endast känd från östra Svealand samt från östra och södra Götaland. De närmaste växtplatserna finns i de centrala delarna av Östergötland och Södermanland. Det är inte helt uteslutet att arten kan förekomma på andra ställen inom dyjordsområdet mellan Fylinge och Kängstorp samt nedstöms utefter Emmaån.

Klassificeringsmotiv: Floran.

Klassificering: Klass 2

Naturvårdsönskemål: Inga ingrepp i mark och vegetation i anslutning till bestånden av sumpviol. Vid eventuell avverkning av björkskogen, vilket inte torde hota bestånden, bör dessa skyddas från körskador och från att täckas med hyggesavfall.

OMRÅDE 107 Omfattning: Torvsjön och Björndammen.

Areal: 11 ha

Beskrivning: Torvsjön och Björndammen är två sankmarker belägna söder om Björnhammaren. De är skilda åt av en mindre bilväg.

Vid inventeringssommarens torka var Torvsjön nästan helt igenväxt utan egentliga klarvattenytor men med små dypölar. Vegetationen har karaktär av mosse med arter som pors, vattenklöver, tranbär, olika starrarter och ängsull. Bland mer anmärkningsvärda arter kan nämnas småsileshår, strängstarr (Carex chordorrhiza), brunag, dvärgbläddra och kärrull (Eriophorum gracile). I den östra kanten mot vägen växer björk, sälgbuskage och bladvass.

Även Björndammen är mosseliknande utan klarvattenytor. Vegetationen är densamma som i Torvsjön. Dock saknas här flera av de mer sällsynta arterna. Av de ovan nämnda finns bara strängstarren i både Björndammen och Torvsjön. I sydvästra delen av Björn-

dammen finns ett litet skogsparti med björk och tall och bl a odon, ljung och revlummer i fältskiktet.

Dessa våtmarker har ett förhållandevis rikt fågelliv med trana som årsviss häckfågel, enkelbeckasin, grönbena, skogssnäppa och knipa. Även älg och rådjur besöker ofta området.

I Torvsjön har tidigare bedrivits torvtäkt. På gamla kartor exempelvis geologiska kartbladet "Brefven" har området beteckningen torvdy, medan modernare kartor visar en öppen vattenspegel som bär namnet Torvsjön. Även "sjöns" kantiga form antyder att den inte är naturlig.

Bedömning: Torvsjön och Björndammen har värde framför allt som fågellokal men är även botaniskt intressanta med flera mindre vanliga växtarter.

Klassificeringsmotiv: I första hand fågellivet i andra hand floran.

Klassificering: Klass 3

Naturvårdsönskemål: För fågellivet störande bebyggelse, vägdragningar o dyl bör undvikas intill sankmarkerna. Det är också önskvärt att en skogsremsa närmast stranden sparas vid eventuella skogsavverkningar.

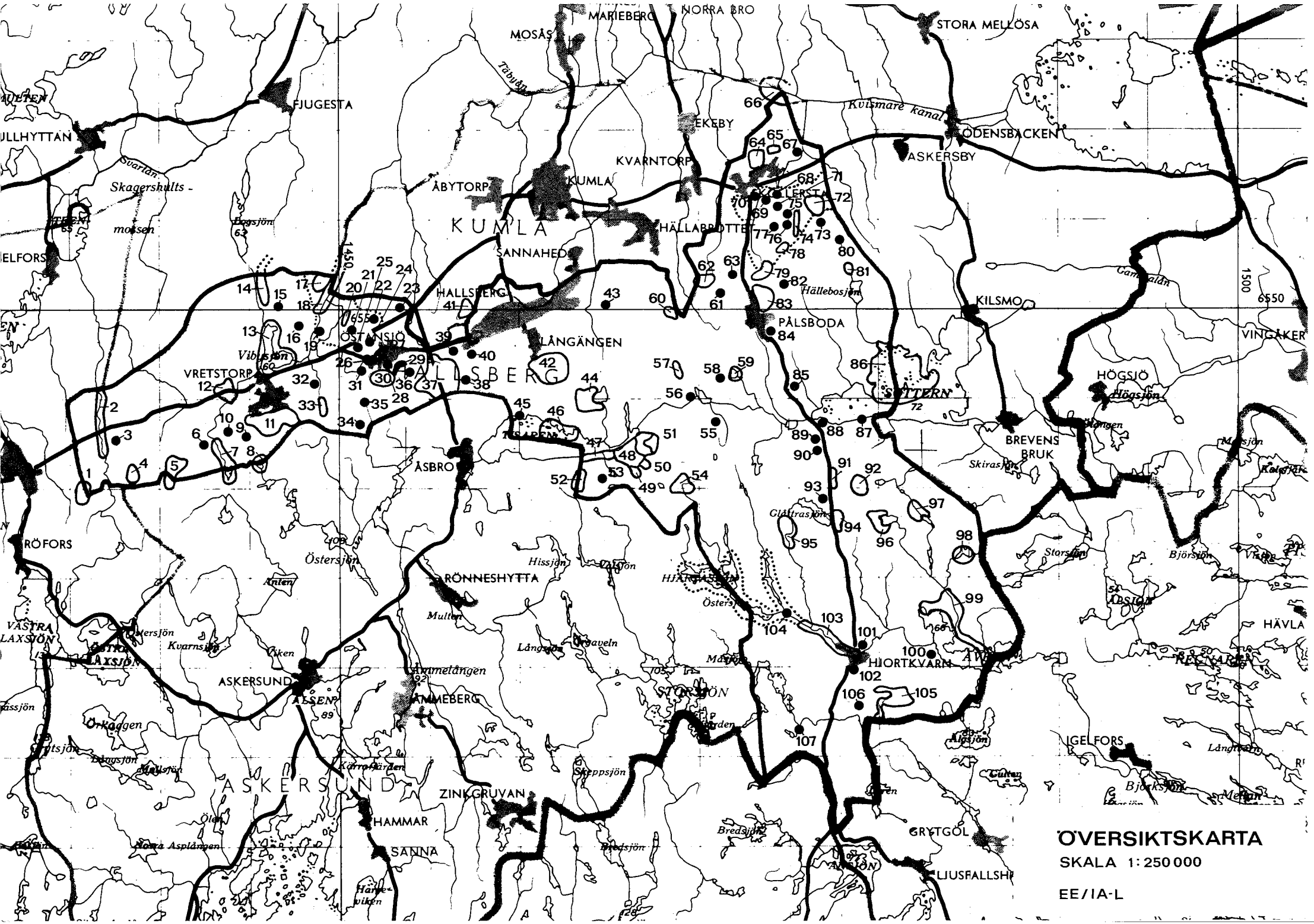
ÖVERSIKTSKARTA
SKALA 1:250000
EE/IA-L
MARIEBERG
NORRA BRO
MOSÅS
STORA MELLÖSA
FJUGESTA
Tabyån
Kvismare kanal
ÖDENSBACKEN
ASKERSBY
KVARNTORP
KUMLA
ÅBYTORP
HÄLLABRÖTTET
SANNAHED
HALLSBERG
LÅNGÄNGEN
ÖSTANSJÖ
VRETSTORP
Vibysjön
Hällebosjön
PÅLSBODA
KILSMO
VINGÅKER
HÖGSJÖ
Högsjön
BREVENS BRUK
Skirasjön
ÅSBRO
RÖFORS
Östersjön
RÖNNESHYTTA
Hissjön
Glättrasjön
HJORTKVARN
STORSJÖN
ASKERSUND
ZINKGRUVAN
HAMMAR
SANNA
GRYTGÖL
IGELFORS
HÄVLA
Björksjön
Bredsjön
Skeppsjön
Kärrafärden
Hanneviken
Nora Asplången
Ölen
Mellsjön
Kvarnsjön
Öken
Anten
Multen
Hammelängen
Orkaggen
Mersjön
VÄSTRA LAXSJÖN
Storsjön
Björsjön
Gulten
Alsjön
Mälsjön
Orgaveln
Långsjön
Kolsjön
Ljusfallshr

FACKORDLISTA

Baltiska issjön Yoldiahavet Ancylussjön Litorinahavet	Fyra olika stadier i Östersjöns utveckling alltifrån sötvattensskedet vid avsmältningen av den senaste landisen för ca 11 000 år sedan till övergången till den nutida Östersjön för ca 3 000 år sedan.
Bottenmorän	Kompakt, finkornig morän, som utgör det material som isen förde med i sitt bottenskikt. Detta är opåverkat av yttre faktorer men hårt pressat av isens tyngd.
Drumlin	Flackt välvd moränkulle, utsträckt i isrörelsens riktning och ofta uppbyggd kring en kärna av berg.
Dödisgrop	Åsgrop, åsgrav. Från inlandsisens kant bröts ibland stora block loss och bäddades in i åsmaterialet. När isen smälte rasade omgivande grus ned och en grop bildades.
Fastmatta	Myrparti med relativt fasta, lågtuviga och endast sällan vattendränkta "gräsmattor".
Förkastning	Uppkommer om två angränsande delar av jordskorpan förskjutes i förhållande till varandra utefter de åtskiljande sprickytorna.
Glacifluvium	Isälvsavlagringar, d v s anhopningar av sand, grus etc som transporterats av smältvattenströmmar i anslutning till en inlandsis.
Hölja	Blötare parti på en mosse.
Högsta kustlinjen - HK	Den högsta stranden bildad då landytan var nedpressad av inlandsisen och till stora delar täcktes av havet eller tidigare Östersjöstadier, t ex Baltiska issjön.
Impediment	Mark ej lämplig för skogs- eller jordbruksproduktion.
Klapperstensvall	Strandlinje av väl rundade stenar, som visar var vattenytan en gång legat.
Lagg	Den blöta zon med kärrvegetation som omger en högmosse.
Lösbotten	Ett löst, mossfattigt, ofta vattentäckt myrparti med slambotten.
Mellankärr	Kärr som i näringshänseende befinner sig mellan fattigkärr och rikkärr.
Mjukmatta	Myrparti med sviktande, ständigt blöta gungflyn med mjuka mossmattor.
Projekt Linné	Projektet för bevarande av utrotningshotade växtarter i Sverige, knutet till Naturhistoriska riksmuseet och Botaniska trädgården i Uppsala.
Strandhak	Avsats i en sluttning som visar var vattenytan en gång legat.

Svallgrus - svallsand	Svallsediment som vid landhöjningen successivt sköljts ur tidigare avsatta jordarter, transporterats och omlagrats av sjöar eller hav.
Vitfisk	Samlingsnamn för mört, braxen och andra ljusa karpfiskar.
Åsgrav	Se dödisgrop.
Ändmorän	Moränrygg som bildats under inlandsisens avsmältningsskede, genom isens kortvariga framryckningar under vinterhalvåret. Ändmoräner är därför orienterade parallellt med iskanten.

LITTERATURFÖRTECKNING

Allmänt

Aspling, E, Gralén, J, Lindén, H	1922	Närke
Furuholm, L	1972	Översiktlig naturinventering av Kumla kommun
Furuholm, L Nettelbladt, M Karlsson, B	1974	Översiktlig naturinventering av Örebro kommun
Hartman, C	1864	Spridda bidrag till Nerikes Naturalhistoria
Rosenberg, E Curry-Lindahl, C	1947	Natur i Närke
Samzelius, J, m fl	1961	Kumlabygden I
Schotte-Lindsten, A-S, m fl	1978	Sköllerstabygden I

Botanik

Adlerz, E	1907	Bladmossflora för Sveriges lågland med särskilt avseende på arternas utbredning inom Närke
Eriksson, H	1936	Tallar i Tylöskogen. Örebro Läns Naturskyddsförenings Årsskrift 1936
Hakelier, N	1960	Bidrag till kännedomen om Närkes mossflora. Svensk Botanisk Tidskrift 54:2
Hartman, C	1866	Landskapet Nerikes flora
Hartman, C	1875	Berättelse om bryologiska forskningar i Nerike under år 1874. Öfversikt av Kongl Vetenskaps-Akademiens Förhandlingar 1875 No 3
Hellbom, P. J	1872	Nerikes lafflora
Holmer, A	1978	Botaniska vandringar i Sköllersta Svennevad och Bo (i "Sköllerstabygden 1")
Hultén, E	1971	Atlas över växternas utbredning i Norden
Kjellmert, E	1947	Svennevads kärlväxtflora. Botaniska notiser 1947

Krok-Almquist	1967, 1969	Svensk flora del I och II
Nilsson, K.G.	1972	Breslättsäng, en naturpark i Östansjö (stencil)
Nilsson, K.G.	1972	Botaniska strövtåg på Värnsta (stencil)
Nilsson, K.G.	1973	Vibysjöns kärlväxter (stencil)
Nilsson, K.G.	1974	Bäcksjöns strand- och vattenvegetation (stencil)
Nilsson, K.G.	1978	Kärlväxter i Viby socken
Sernander, R	1933	Parker och trädgårdar i det gamla Närke
Stenberg, S	1954	Lövängsrester i Sydnärke. Örebro Läns Naturskyddsförenings Årsskrift 1954

Geologi

Backéus, I	1978	Skyddsvärda myrar i Örebro län
Bergdahl, A	1933	Strövtåg kring Hallsberg
Bergdahl, A	1943	Diabasgångar och gångdalar i trakten av Tisaren. Geologiska Föreningens i Stockholms Förhandlingar Bd 65
Bergdahl, A	1943	Från naturlandskapet kring Tisaren. Örebro Läns Naturskyddsförenings Årsskrift 1943
Bergdahl, A	1953	Israndbildningar i östra Syd- och Mellansverige. Medd. Lunds Univ. Geogr. Inst. Avhandl XXIII
Bergdahl, A	1961	Det glaciala landskapet (i "Kumlabygden I")
Bergsten, K.E.	1943	Isälvsfält kring norra Vättern. Medd. Lunds Univ. Geogr. Inst.
Edberg, L.	1975	Inventering av rullstensåsar inom Hallsbergs kommun
Erdmann, E	1878	Beskrifning till kartbladet Brefven. SGU ser Aa No 63
Erdmann, E	1889	Beskrifning till kartbladet Askersund. SGU ser Aa No 84
Ericsson, B	1979	Beskrivning till jordartskartan Karlskoga SO. SGU Ser Ae Nr 37

Fromm, E	1972	Beskrivning till geologiska kartbladet Örebro SV. SGU ser Ae Nr 5
Hallin, G	1973	Drumlinområdet vid Hackvad. Länsstyrelsen, Örebro (stencil)
Magnusson, E	1972	Beskrivning till geologiska kartbladet Örebro SO. SGU ser Ae nr 8
Magnusson, N.H. Lundqvist, G Regnell, G	1963	Sveriges geologi
Sahlström, K.E	1910	Ett drumlinområde i Närke. SGU ser C Nr 222
Werner, M	1978	Naturgeografi samt naturgivna förutsättningar för näringslivet från äldsta tid till idag (i "Sköllerstabygden 1")

Zoologi

Lohmander, H	1955	Faunistiskt fältarbete 1954. Göteborgs Musei Årstryck 1955
Pettersson, Å	1978	Sottern, en inventering av fågelliv och fritidsutnyttjande
Östansjö biologiska förening	1974	Vibysjöområdet 10 år, 1964-1974

FOTOBILAGA

Fotobilagan består av 20 svartvita bilder. För samtliga bilder finns fotopunkten inlagd på redovisningskartan i skala 1:20 000.

Foto nr 3, 4 och 7 är tagna 1975-76 av Karl Gustaf Nilsson.

Foto nr 18 är taget av Lars Edberg 1974.

Foto nr 1, 2, 5, 6, 13, 14, 15, 16, 17 och 19 är tagna av Eva Ekholm 1976.

Övriga foton dvs nr 8, 9, 10, 11, 12 och 20 har tagits av Gunnar Hallin 1976-78.

Bild 1. Omr 7B
Gallabergsbäcken flyter i sin centrala del i en välutbildad ravin bevuxen med bläbärsgranskog.

Bild 2. Omr 11
Utsikten mot norr över Vibyslätten från förkastningsbranten vid Fagerlid.

Bild 3. Omr 13
Vibysjöns södra del sedd från västra stranden. I bakgrunden Närkeslättens södra gränsförkastning.

Bild 4. Omr 20
Den betade sydvästsluttningen av Nalavibergsdrumlinen. I bakgrunden syns några av de många fridlysta ekarna.

Bild 5. Omr 21
Den vackra, betade drumlinsluttningen vid Högeråsen har en intressant flora.

Bild 6. Omr 24
Hasselbuketter i Våglyckans äng.

Bild 7. Omr 37
Hedtallskog med bl a renlavar och ljung är den karakteristiska vegetationstypen på Tripphultsmon.

Bild 8. Omr 40
I Tomta hagar omväxlar öppna, torrare ryggar med trädbevuxna, fuktiga sänkor.

Bild 9. Omr 48
Från Skåleklint har man vid utsikt över Tisaren och Skålesänkans odlingsmarker.

Bild 10. Omr 48
Klapperstensfält vid Sandviken.

Bild 11. Omr 52
Vindfällen i den djupa sprickdalen Gropadal.

Bild 12. Omr 55
Skepphultabeståndet med några av de mycket grova tallarna.

Bild 13. Omr 63
Den karakteristiska profilen av Omhällsberg från vars topp man har utsikt över Närkeslätten.

Bild 14.
Det vackra odlingslandskapet vid Vinala ligger i övergångsområdet mellan Närkeslätten och södra skogsbygden.

Bild 15. Omr 79
Nedanför Tarsta berg har den från höjderna nedsvallade sanden av vågor omformats till strandvallar som pålagrats av flygsand till stranddyner.

Bild 16. Omr 87
Den naturliga sandstranden vid Kvarsätter på Sotterns södra sida.

Bild 17. Omr 94
Betesmark med hassel på den låga åsryggen vid Glottra.

Bild 18. Omr 99
Boåsen strax norr om badplatsen i Avern.

Bild 19. Omr 101
Elljusspåret på åsen norr om Hjortkvarn.

Bild 20. Omr 106
På en sankmark nära Fylinge finns länets enda växtplats för sumpviol.